

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER ve TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER ve TANITIM BİLİM DALI**

**İLETİŞİM ARACI OLARAK İŞARET DİLİNİN
KULLANILMASI
ve
İŞARET DİLİNİN MEDYADA TEMSİLİ ÜZERİNE
UYGULAMALI BİR ÇALIŞMA**

**Hazırlayan
Özlem ÖPENGİN**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mustafa CINGİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Ocak 2018
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER ve TANITIM ANABİLİM DALI
HALKLA İLİŞKİLER ve TANITIM BİLİM DALI**

**İLETİŞİM ARACI OLARAK İŞARET DİLİNİN
KULLANILMASI
ve
İŞARET DİLİNİN MEDYADA TEMSİLİ ÜZERİNE
UYGULAMALI BİR ÇALIŞMA**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Özlem ÖPENGİN**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mustafa CINGİ**

**Ocak 2018
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Özlem ÖPENGİN

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

“İletişim Aracı Olarak İşaret Dilinin Kullanılması ve İşaret Dilinin Medyada Temsili Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma” adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Özlem ÖPENGİN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mustafa CINGİ

Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Hasan GÜLLÜPUNAR

KABUL ONAY SAYFASI

Yrd. Doç. Dr. Mustafa CINGİ danışmanlığında ÖZLEM ÖPELİN tarafından hazırlanan
“İletişim Aracı Olarak İkonik Dilinin Kullanılması ve İkonik Dilinin Medyada
Temsili Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma...” adlı bu çalışma, jürimiz
tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul
edilmiştir.

04./01./2018

(Tez Savunma Sınav Tarihi Yazılacak)

JÜRİ:

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mustafa CINGİ

Üye

Yrd. Doç. Dr. Zehra Rana Gencer

Üye

Yrd. Doç. Dr. Emel Tanyer Masur

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 22/01/2018 tarih ve 03... sayılı kararı
ile onaylanmıştır.

22/01/2018

Prof. Dr. Celalettin ÇELİK
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Tıbbi olarak bir eksiklik olarak tanımlanan ve engellilik kabul edilen işitme engelliliği, diğer engel türlerinden farklı özellikler taşımaktadır. Bu farklılıkların başında işitme engelli bireylerin kendi kültürlerini ve dillerini oluşturabilmeleri, yaşam alanlarını kendi özel durumlarına göre dizayn edebilmeleri ve bir topluluk oluşturabilmeleri gelir. Diğer bir farklılık ise işitme engelliliği, dış görünüme yansımaması, bireylerin engellilik durumları hemen anlaşılamamasıdır.

Bireylerin işitme yetilerini kaybetmeleri, onları diğer yetilerini daha etkin kullanmaya sevk etmiştir. İşitme engelli bireyler bedenlerini ve diğer duyu organlarını (görme ve kısmen dokunma) işitmenin yerine geçecek şekilde kullanmaktadırlar. Böylelikle vücudu bir anlatım biçimine dönüştürerek temel iletişim aracı olan dili görünür hale getirmektedirler. İşaret dili işitme engelli bireylerin engellilik durumuna karşı geliştirdikleri bir dil olup etkili bir iletişimi sağlayacak özelliklere sahiptir.

İşaret dili, görsel bir iletişim biçimi olmanın yanı sıra son dönemde medyada önem ve popülerlik kazanması nedeniyle tez konusu olarak belirlenmiştir. Tezimin hazırlanması sürecinde çalışmamın en iyi şekilde gerçekleşmesini sağlayan, yardımlarını ve görüşlerini esirgemeyen, danışmanlığında olmaktan gurur duyduğum danışmanım, değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Sayın Mustafa CINGİ 'ya, maddi ve manevi desteklerinden dolayı Hakkâri Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Saim GÜNDOĞAN'a, annem Fahriye ÖPENGİN'e, kardeşlerim Serhat ve Servet ÖPENGİN ve Leyla GÜLTE'ye, arkadaşım Mesude KAYGISIZ'a, Reşat ÖPENGİN'e ve teknik desteklerinden dolayı kuzenlerim Haşim, Vedat, Zafer ve Mücahit ÖPENGİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Kayseri - 2018

Özlem ÖPENGİN

İLETİŞİM ARACI OLARAK İŞARET DİLİNİN KULLANILMASI ve İŞARET DİLİNİN MEDYADA TEMSİLİ ÜZERİNE UYGULAMALI BİR ÇALIŞMA

Özlem ÖPENGİN

**Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yüksek Lisans Tezi, Ocak 2018
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mustafa CINGİ**

ÖZET

Ses çıkaramamaları ve sesi duyamamaları gerekçesiyle işitme engelliler uzun bir süre toplumda kabul görmemişlerdir. Dilden mahrum olduğuna inanılan sağırların aslında kendilerine özgü dilleri vardır. İşaret dili işitme engellilerin bedensel hareketlerle oluşturdukları bir dildir ve iletişim için yeterli bir iletişim kanalıdır. Bunun anlaşılmasıyla beraber konuşabilen insanlar işitme engelli bireyleri kendi dünyalarında kabul etmeye başlamış, iletişim yöntemlerini benimsemiş ve sonuç olarak işitme engelli bireylerle iletişim daha verimli hale gelmiştir. İşaret dilinde duymanın işlevini görmek, konuşmanın yerini bedensel hareketler almaktadır. Bu nedenle işaret dili görsel dil olarak nitelendirilmektedir. İşitme engelliler tarafından oluşturulan bu görsel dil, dilbilimsel ve iletişimbilimsel bütün özellikleri taşımaktadır.

“İletişim Aracı Olarak İşaret Dilinin Kullanılması ve İşaret Dilinin Medyada Temsili Üzerine Uygulamalı Bir çalışma” adlı yüksek lisans çalışmasının amacı işitme engellileri topluluğunun dili olan işaret dilinin iletişim için gerekli bütün unsurları taşıdığına ve iletişim için yeterli bir kanal olduğuna dikkat çekmektir. Literatür taramasında iletişim aracı olarak işaret dili konusunda büyük bir literatür boşluğu fark edilmiştir. Bu nedenle çalışma, iletişim ve işaret dili konudaki literatür boşluğuna dikkat çekmeye ve boşluğu gidermeyi amaçlamaktadır.

Çalışma, işaret dilinin iletişim için yeterli bir kanal olduğunu ortaya koymakla birlikte birtakım sınırlılıklara sahiptir. İşaret dilinin iletişimbilimsel açıdan ele alınması ilk sınırlılığıdır. Çalışmada analiz edilen programlar, medyanın eğitsel, eğlence ve bilgi verme işlevleri doğrultusunda seçilmiştir. Programlar, Türk İşaret Dili’ne göre çözümlenmiştir. Çalışmada işaret dilinin iletişim için gerekli öğeleri barındırdığı ve dolayısıyla iletişim için yeterli bir araç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: İletişim Dil ve İletişim, İşaret Dili, İşaret Dili ve İletişim, Televizyon Programları

As a COMMUNICATION DEVICE USING SIGN LANGUAGE and an APPLIED STUDY on THE REPRESENTATION of SIGN LANGUAGE on THE MEDIA

Özlem ÖPENGİN

Erciyes University, Social Sciences Institute

Ms.C. Thesis, January 2018

Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Mustafa CINGİ

ABSTRACT

Hearing impaired people have long been marginalized since they cannot articulate sounds or hear others. Considered to be devoid of articulation language, hearing impaired people actually have their unique language. It was not until recently that societies come to acknowledge the language of hearing impaired people. Hearing impaired people have a unique communication channel-sign language of their own with body movements and it is enough for their communication. As this was understood, articulate people started to acknowledge hearing impaired people in their own world, as well as adopting their unique communication language and as a result with hearing impaired people communicating with them became easier. Sign language is considerable different from spoken language; the function of hearing is fulfilled by eyes while the function of speaking is performed by the body through gestures. For this reason, sign language is identified as the visual language. This visual language formed by the hearing impaired bears all the grammatical and communicative features.

The purpose for Master's Study titled "As a Communication Device Using Sign Language as an Applied study on The Representation of Sign Language on Media" is to point out that sign language, the language of hearing impaired people all the components necessary for communication, thus being an efficient channel for communication. A great gap has been identified in the literature analysis research on sign language as a means of communication and no sample studies has been found in the field. In this reason, the study is to point out the literature gap in the field of communication and sign language thus trying to fill the gap.

In spite of indicating that sign language is an efficient channel of communication, the study has a number of limitations. Sign language should be analyzed and studied from a communicative point of view.. This study analyzes four programs in three different categories. The programs analysis should be made over the Turkish language forms. In the study, marking is the result of having the necessary items for communication and sufficient tool for indirect communication.

Keywords: Communication, Language and Communication, Sign Language, Sign Language and Communication, Television Programs

İÇİNDEKİLER

İLETİŞİM ARACI OLARAK İŞARET DİLİNİN KULLANILMASI ve İŞARET DİLİNİN MEDYADA TEMSİLİ ÜZERİNE UYGULAMALI BİR ÇALIŞMA

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	ii
ONAY.....	iii
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
GÖRSELLER LİSTESİ	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İLETİŞİM KAVRAMI VE İLETİŞİMİN ÖĞELERİ

1.1. İletişim Kavramı	3
1.2. İletişimin Önemi	6
1.3. İletişimin Amacı	7
1.4. İletişim Özellikleri.....	9
1.5. İletişim Süreci ve Öğeleri.....	9
1.5.1. Kaynak.....	11
1.5.2. Alıcı.....	12
1.5.3. Mesaj / İleti.....	13
1.5.4. Kodlama ve Kod Açma	14
1.5.5. Kanal	15

1.5.6. Geribildirim	16
1.5.7. Bağlam (Zaman ve Mekan)	16
1.5.8. Gürültü.....	17
1.6. İletişim Türleri	17
1.6.1. İletişimin İşitsel Boyutu: Sözlü İletişim	18
1.6.2. İletişimin Görsel Boyutu: Sözsüz İletişim.....	20
1.6.2.1. İletişim ve Beden Dili	24
1.6.2.1.1. Beden Dili ve Kültür	25
1.6.2.1.2. Beden Dili ve Yaş	26
1.6.2.1.3. Beden Dili ve Cinsiyet	27
1.6.2.2. Beden Dilinde Jestler	27
1.6.2.3. Beden Dilinde Mimikler	28

İKİNCİ BÖLÜM

GÖRSEL İLETİŞİM TÜRÜ OLARAK İŞARET DİLİ

A. GÖRSEL İLETİŞİM TÜRÜ OLARAK İŞARET DİLİ	29
2.1. İletişimde Algılama; Görme, İşitme ve İletişim	29
2.2. İşaret Dili ve Zihinsel Süreç.....	31
2.3. Görsel İletişim ve İşaret Dili	32
2.4. İletişim Aracı Olarak İşaret Dili	33
2.4.1. İşaret Dili ve Sözcük	34
2.4.2. İşaret Dili ve Beden Dili.....	34
2.4.3. İşaret Dili ve Ses Tonu	38
2.5. İşitme Engelli Bireylerin İletişim Kanalları	40
B. İLETİŞİM ARACI OLARAK İŞARET DİLİ.....	42
2.1. Dil Kavramı	42
2.1.1. Dil Edimi	44
2.1.2. İşaret Dili ve Konuşma Dili.....	47
2.1.3. İşaret Dili Oluşum Süreci ve Yaygınlaşması.....	48
2.2. İşaret Dili	52

2.2.1. İşaret Dili Kullanıcıları.....	55
2.2.2. İşitme Engelliliği (Sağırılık).....	56
2.2.3. İşitme Engellilerin Sosyal Durumları.....	59
2.2.4. İşitme Engellilerin Hukukî Durumları	62
2.2.5. İşitme Engelliliği Kültürü.....	62
2.3. İşaret Dilinin Dilbilimsel Özellikleri	67
2.3.1. İşaret Dili Birimleri	67
2.3.2. İşaret Dili Evrenselliği.....	68
2.3.3. Ayrıklık ve Modelleme İkiliği	69
2.3.4. Yaratıcılık	70
2.3.5. Yer Değiştirilebilirlik ve Yansıtıcılık	70
2.3.6. İşaret Dili ve Manuellik.....	71
2.3.7. İşaret Dili ve Yazı Sistemi.....	72
2.3.8. İşaret Dili ve İkonizm.....	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞARET DİLİNİN MEDYADATEMSİLİ

3.1 Araştırmanın Konusu	77
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	77
3.3. Araştırmanın Yöntemi	78
3.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	79
3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	79
3.6. Elde Edilen Verilerin Geçerliliği ve Güvenilirliği	80
3.7. İletişim Aracı Olarak İşaret Dili ve İşaret Dilinin Medyada Temsili Araştırma ve Analizi.....	81
3.7.1. TRT Haber İşitme Engelliler Haber Bülteni Örneği	81
3.7.1.1 Spikerin Konuştuğu Metin.....	81
3.7.1.2. İşaret Diline Birebir Çevrilen Metin.....	83
3.7.1.3. Anlamlı Bir Bütün Olarak Yalnızca İşaret Dili İle Anlatılan Metin.....	87
3.7.2. TRT Haber Engelsiz Spor Haberi Örneği	90
3.7.2.1 Spikerin Konuştuğu Metin.....	90

3.7.2.2. İşaret Diline Birebir Çevrilen Metin.....	92
3.7.2.3. Anlamalı Bir Bütün Olarak Yalnızca İşaret Dili İle Anlatılan Metin.....	94
3.7.3. Engelsiz Kanal D Beyaz Show Eğlence Programı Örneği	97
3.7.3.1 Spikerin Konuştuğu Metin.....	97
3.7.3.2. İşaret Diline Birebir Çevrilen Metin.....	100
3.7.3.3. Anlamalı Bir Bütün Olarak Yalnızca İşaret Dili İle Anlatılan Metin.....	105
3.7.4. Engelsiz TRT Çocuk Programı “Keloğlan” Örneği	109
3.7.4.1 Spikerin Konuştuğu Metin.....	109
3.7.4.2. İşaret Diline Birebir Çevrilen Metin.....	112
3.7.4.3. Anlamalı Bir Bütün Olarak Yalnızca İşaret Dili İle Anlatılan Metin.....	116
3.8. Araştırmanın Bulguları	120
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	130
KAYNAKÇA.....	134

KISALTMALAR

TİD	: Türk İşaret Dili
ASL	: (Amerikan Sign Language) Amerikan İşaret dili
AUSLAN	: (Australian Sign Language) Avusturalya İşaret Dili
BSL	: (British Sign Language) İngiliz İşaret Dili
PTE	: (Positron Emission Tomography) Positron Emisyon Tomografi
FMRI	: (Functional Magnetic Resonance Imaging) Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme
MÖ	: Milattan Önce
TV	: Televizyon

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İletişim Sürecinin Öğeleri	11
Şekil 2. Kişilerarası İletişim Sınıflaması.....	18
Şekil 3. Jestlerle İletişim	36
Şekil 4. El Konumuna Göre İşaretlerin Anlamı	38
Şekil 5. TİD İşaret Dili Fonolojisi Örneği	39

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Algılama Süreci	29
Tablo 2. Türk İşaret Dili Parmak Alfabeti.....	73
Tablo 3. İngiliz, Japon, Amerikan ve Rus İşaret Dili Parmak Alfabeti.....	74
Tablo 4. Haber programı sözcük analizi	124
Tablo 5. Spor programı sözcük analizi	125
Tablo 6. Eğlence programı sözcük analizi	126
Tablo 7. Çocuk programı sözcük analizi.....	127

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. Dini terimlere örnek kelimeler	65
Görsel 2. Topluluk ifade eden kelimede (sanıklar) önce işaret yapılmış, ardından daire çizilmiştir.	120
Görsel 3. Çoğul kelimede (<i>atölyeler</i>) işaret iki defa yapılmıştır.....	120
Görsel 4. İşaret dili tercümanlarının cinsiyeti	121
Görsel 5. YAŞ kavramı parmak alfabesi ile gösterimi ve dudak hareketleri.....	122
Görsel 6. İşaret dili tercümanlarının kıyafetleri	123
Görsel 7. Kültürel göstergeler	128
Görsel 8. Eğlence ve Çocuk programında işaret dili tercümanının ekrandaki yeri	128
Görsel 9. Haber ve Spor programlarında işaret dili tercümanının ekrandaki yeri	129
Görsel 10. İşaret dilinde mimik hareketleri.....	129

GİRİŞ

İletişim insan ihtiyaçlarının başında gelmekte, algının gerçekleştiği her durumda ve her türlü araçla gerçekleştirilmektedir. İletişimbilimsel çalışmalar, iletişimi sözlü ve sözsüz iletişim olarak gruplandırmaktadır. Sözlü iletişim dil ve dilsel öğelere, sözsüz iletişim ise dil ötesi öğelere dayandırılmaktadır. Sözsüz iletişimde bedensel hareketlerden bulunulan ortama kadar görsel ve hissel her türlü veri sözsüz iletişimi oluşturmaktadır. Sözlü iletişim ise dil ve dilsel özellikler etrafında şekil almakta söz ve söz öbeklerini temel almaktadır.

Diller yapısal özelliklerine göre işitsel ve görsel diller olmak üzere iki grupta ele alınır. İşitsel dil (konuşma dili), dünyanın her yerinde kullanılan işitsel yeti ve konuşma aygıtlarıyla işlev sağlayan dildir. İnsan kültürüne ait olan dil, bir yeti olarak her bireyin zihninde programlanmıştır ve dil edim sürecinde (bebeklik ve çocukluk döneminin ilk zamanları) ortaya çıkmaktadır. Görsel dil (işaret dili) ise işitme ve konuşma yetilerinin yoksunluğu sonucu ortaya çıkan bir sağlık problemi olan sağırılık durumunda, sağır bireylerin geliştirdikleri dildir. Sözü edilen sağlık problemine karşı sağır bireylerde dil yeniden şekillenmektedir. İşaret dilinde sözlü konuşmanın yerini bedensel hareketler, işitmenin yerini de görsel algı almaktadır (Arık, 2016, s. 7).

Dilin temel işlevi iletişimi sağlamak olarak kabul edilmesi nedeniyle iki farklı dil yapısı iletişim çerçevesinde değerlendirilmiştir. Diğer bir deyişle, evrensel bir ihtiyaç olan ve büyük oranda konuşma dili ile sağlanan iletişim, işaret dili kapsamında ele alınmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde iletişim anlatılmaya çalışılmıştır. İletişimin önemli, özellikleri, işitsel ve görsel boyutu, iletişim türleri ve bileşenleri konuları ele alınmıştır.

İkinci bölümde işaret dili; görsel iletişim türü olarak işaret dili, işaret dilini şekillendiren unsurlar, işaret dili birimleri, iletişimde görme, algılama ve işaret dili konuları, kişiler

arası iletişimde üç temel öge olan sözcük, beden dili ve ses tonu işaret diline göre ele alınmıştır.

Üçüncü ve son bölümde medyada yer alan ve işaret diline tercüme edilen dört program içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Analiz üç aşamadan oluşmaktadır; ilk aşamada konuşma metni olduğu gibi verilmiştir. İkinci aşamada konuşma metninden işaret diline birebir çeviri yapılmış, anlatım bütünlüğü dikkate alınmamıştır. Üçüncü aşamada konuşmadan bağımsız olarak işaret dili metni bir bütün halinde ele alınmıştır.

Çalışmada içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Analiz yönteminde video metni değerlendirilmeye tabi tutulmuş ve işaret diline göre analiz edilmiştir. Analiz yönteminde Ulrice Zeshan'ın (2005) editörlüğünü yaptığı *Interrogative and Negative Construction in Sign Language* çalışmasındaki görsel metin çözümleme yöntemi takip edilmiştir. Bu yöntem Sema Demir Aslan (2016) tarafından da uygulanmıştır. Bu çalışmada ise görsel metin çözümlemesinin anlam kargaşasına ve alan işgaline neden olacağı düşünülerek görsel metin çözümlemesi yöntemi yazılı metin çözümlemesine uyarlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İLETİŞİM KAVRAMI VE İLETİŞİMİN ÖĞELERİ

İletişim insanlık tarihinin her döneminde var olmuş, bulunduğu ortama, kullanılan araç-gereçlere göre şekil almış bir ihtiyaçtır. İletişimin bir ihtiyaç olduğu kanısı, insanın sosyal bir varlık olması, bir arada yaşamak zorunda olması ve bu nedenle birbirlerine ileti aktarımı, etkileşim vb. gerçekleştirmesinden kaynaklanmaktadır. Tarih boyunca var olmuş bütün insan topluluklarında iletişim farklı dil, şekil ve araçla gerçekleştirilmiştir. İletişimin çok farklı kanal ve araçlarla gerçekleşmesine karşın iletişimin değişmeyen birtakım özellikleri vardır. Bunların başında iletişim bileşenleri – kaynak, alıcı, mesaj-gelmekte; iletişimin gerçekleştiği her durum, araç ve ortamda bu bileşenlerin varlığından söz edilebilmektedir. Sözlü ve sözsüz olarak gruplandırılan iletişim türlerinde de söz ve söze dayalı her türlü iletişim sözlü, kelimenin olmadığı beden, araç, ortam vb. kullanıldığı her türlü iletişim ise sözsüz iletişim olarak kabul edilmektedir (Altıntaş & Çamur, 2005, s. 15; Açıkgöz, 2005, s. 32; Cüceloğlu, 2005, s. 21; Erdem, 2013, s. 18; Güngör, 2011, s. 54).

1.1. İletişim Kavramı

Komünikasyon (communication) sözcüğü, Türkçe 'ye Fransızca 'dan geçen ve haberleşme anlamını karşılayan bir kavramdır. Günümüzde haberleşme ve komünikasyon kavramlarını içine alan daha geniş kapsamlı ve ileti alışverişi anlayışını yansıtan bir kavram kullanılmaktadır. Bu kavram iletişimdir. Kullanımı gün geçtikçe yaygınlaşan *iletişim* sözcüğü haberleşmeyi de içine alan geniş kapsamlı ve ileti alışverişi anlayışını yansıtmaktadır. Communication kavramının, birçok kişiye ya da nesneye ait olan ve ortaklaşa yapılan anlamından yola çıkarak iletişim sözcüğü, özünde yalın bir ileti alışverişinden ziyade toplumsal nitelikli bir etkileşimi, değiş tokuşu ve paylaşımı içermektedir (Zıllıoğlu, 2003, s. 3).

İletişim'in Latince 'deki karşılığı “communicato” sözcüğüdür. Bu sözcük kökeninde ‘ortaklaşa’ veya ‘ortaklık kurma’ anlamına gelen “communis” kavramına dayanmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında iletişim canlılar arasında ilişki kurma ve anlaşma anlamına gelmektedir (Gökçe, 2006, s. 8).

Türk Dil Kurumu'na göre ise iletişim, şu şekilde tanımlanmaktadır (tdk.gov.tr, 2017);

1. *Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması, bildirişim, haberleşme, komünikasyon*
2. *Telefon, telgraf, televizyon, radyo vb. araçlardan yararlanarak yürütülen bilgi alışverişi, bildirişim, haberleşme, muhabere, komünikasyon*

En genel tanımıyla iletişim bir gönderen, bir kanal, bir gönderi ve bir alıcı arasındaki ilişki, etki, iletişimin meydana geldiği ortam ve gönderilerin değiştiği bir dizi şeyleri belirtir. İletişimde her zaman ‘iletme’ veya ‘alma’ niyeti veya amacı vardır. İletişim; diğerlerine yönelik bir eylem, diğerleri ile etkileşim ve diğerlerine tepki faaliyetlerinden biri, birkaçı veya hepsi olabilir (McQuail & Windahl, 2005, s. 18). İletişim, konuşulan ve yazılan dil yanında jestler, mimikler, giyim-kuşam, zaman ve mekân düzenleme ve kullanımları, sanatsal ürünler ileti taşıyan ya da belirleyen diğer iletişim biçimleridir. Böylece, insanın anlam yükleyebildiği her şey iletişimdir ya da iletişim için kullanılabilir (Zıllıoğlu, 2003, s. 8).

İletişim bilginin, fikirlerin, duyguların, becerilerin vb. simgeler kullanılarak iletilmesidir. İletişim bir anlam arama çabasıdır. İletişim esas olarak simgeler aracılığıyla bir kişiden ya da gruptan diğerine bilginin fikirlerin veya duyguların iletimidir. Toplumsal açıdan ise iletişim mesajlar aracılığıyla gerçekleşen toplumsal etkileşimdir. İnsan yaşamını iletişim kurarak sürdürür. Yaşam bir bakıma iletişim kurma serüvenidir (Yılmaz, Tutar, & Erdönmez, 2008, s. 8).

İletişim, insanların toplu halde yaşamaya başlamalarından itibaren toplumsal etkileşimlerde rol almıştır. İletişim, sembolik mesajların karşılıklı ulaştırılmasıyla, bazı anlamları paylaşma sürecidir (Telman & Ünsal, 2005, s. 34). İletişim süreci, kişiler arası ilişkinin her türünü, örgütleri ve toplumları oluşturup bir arada tutan bir harç işlevi görmektedir (Gürgen, 1997, s. 26). İnsan, sürekli bir iletişim kurma ihtiyacı içindedir ve bu bireyin sosyal bir varlık oluşunun tabii sonucudur. Hem bireysel hem de toplumsal boyutuyla iletişim, hayatı kolaylaştırıp daha anlamlı hale getirmesi hasebiyle büyük

önem taşımaktadır (Işık, 2008, s. 10). İnsan sosyal bir varlıktır ve bunun gereği olarak da çevresiyle sürekli bir etkileşim halindedir. İletişimin, bireyi biyolojik varlıktan sosyal (toplumsal) varlığa dönüştüren en önemli öğedir (Tuna , 2012, s. 3). İletişim insanın bireysel ve sosyal yaşamının vazgeçilmez unsurudur. Bilgi paylaşma faaliyeti olan iletişim, kişilerin kendini ifade edebilme ve kendilerini dinletme gereksinimlerinin sonucudur (Yılmaz, Tutar, & Erdönmez, 2008, s. 15). İletişim kavramının kullanımı zaman ve mekâna göre farklılık arz etse de kavrama ilişkin değişmeyen en temel özellik her durumda paylaşım ve etkileşim edimlerini içermesidir (Güngör, 2011, s. 37).

Gökçe' ye göre iletişim, bireyler arasında gerçekleşen aktarımdan çok daha fazlasıdır. İki kişi arasındaki karşılıklı veri aktarımı iletişimi tanımlamada yetersizdir. İletişim görünürdeki kişilerin arasında değil, bireylerin ait olduğu toplumsal bağlam ve tecrübeleri ışığındaki anlam dünyaları ve simgeleri arasında gerçekleşmektedir (2006, s. 10):

İletişimin halen tek bir tanımı yoktur ve iletişim tanımları çok fazla çeşitlilik ve farklılık arz etmektedir. Amerikalı bilim insanları Paul Watzlawick, Janet H. Beavin ve Don Jackson'ın (1967) *Pragmatics of Human Communication* isimli kitaplarında iletişimin niteliği konusunda beş temel varsayım önermişlerdir (akt. Cüceloğlu, 2005, s. 19):

1. İletişim kurmamak olanaksızdır.
2. İletişimin ilişki ve içerik düzeyleri vardır.
3. Mesaj alışverişindeki dizisel yapının kendi başına bir anlamı vardır.
4. Mesajlar sözlü ve sözsüz olarak iki tiptir.
5. İletişim kuran kişiler ya eşit ya da eşit olmayan ilişkiler içindedir.

Erdoğan (2008)'a göre ise, iletişimi tanımlamadaki bu denli çeşitlilik, iletişim tanımlarının temel dayanağını oluşturan kuramsal varsayımlara dayanır. Bu varsayımlar iletişim kuramlarının önermelerini oluşturmaktadır ve iletişim kuram ve araştırmalarının temel hareket noktalarıdır. İletişimi açıklamaya çalışan varsayımlar aynı, paralel veya farklı kuramsal çerçeveye ait olabilir. Bu kuramlar şu şekilde sıralanabilir (s. 44,45):

- İletişim beraberlik, anlaşma ve paylaşmadır.
- İletişim bir süreçtir.
- İletişim mesaj gönderme ve alma sistemidir.
- İletişim “olur” ve iletişim “yapar”.
- İletişimde geri besleme vardır.
- Bütün mesajlar içerik ve enformasyona sahiptir.
- Mesaj gönderilmez, mesaj uyandırılır.
- İletişim geriye döndürülmez.
- İletişmemek mümkün değildir.
- İletişimde öncesiyle kurulan ilişki vardır.
- İletişim etkileşimseldir.
- İletişim araçlarla gerçekleştirilir.
- İletişim bir çevrede olur.
- İletişimin bir atmosferi vardır.

Bu görüşlerden farklı olarak Açıkgoz, iletişimi insan eylemlerinin bir karşılığı olarak değerlendirmektedir. Ona göre iletişim rasyonel, amaçsal, bilişsel, duygusal bütün insani faaliyetlerin karşılığıdır. Bu faaliyet ya da eylemler bireysel ve toplumsal düzeyde ve en az iki kişi (kaynak ve alıcı) arasında gerçekleşir. Karşılıklı bilgilendirme ve bilme ilişkisini içeren iletişim bir ileti veya mesaj vasıtasıyla böylesi bir iletişim süreci iç içe birkaç eylemi bir arada bulundurabilir (2005, s. 25).

1.2. İletişimin Önemi

Sosyal bir yapı içerisinde iletişim, insanların birbirlerini anlamaları için gerekli bir köprüdür. Kaynaktan alıcıya ileti aktarımı olarak da ifade edilebilen iletişime ihtiyaç duymayan hiçbir faaliyet yoktur. Ancak iletişim için yalnızca bir ileti aktarımı faaliyeti değildir. Öncelikle kaynağın ilettiği mesaj için bir amacı vardır ve kaynak, alıcıdan ileti doğrultusunda davranışta bulunmasını bekler. Alıcı, mesajı beklemesine, alma biçimine ve alınma derecesine göre davranışta bulunur. Bu doğrultuda insanların iletişim kurma

ihtiyacının çevreyi etkileme isteğinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu nedenle ister bilgiyi yaymak, ister eğitmek, ister eğlendirmek ya da yalnızca anlatmak için olsun iletişimde asıl amaç, bilgi verme ve karşdakini etkilemektir. İnsan ilişkilerinin temelinde iletişim vardır ve bireyin kendini bir insan olarak gerçekleştirmesi ve sosyal süreçlere girmesi açısından iletişim önem arz etmektedir (Erdoğan, 2008, s. 8). Örgütsel ve/veya grup içerisinde iletişim, bireylerin toplumsallaşma sürecinde ortak bir etkinlik aracıdır. İnsan topluluklarının her döneminde iletişim olgusu ön plana çıkmıştır. İletişimin önemi özellikle bugün her zamankinden daha fazla dikkat çekmektedir. Günümüzde iletişimin öneminin artmasının nedeni bir güç kaynağı olan bilginin, iletişiminin temel aracı olmasıdır. Yaygın bir tanımlamayla şu an ki çağ, “Enformasyon Çağı” olarak isimlendirilmektedir. Enformasyon çağında bilginin bir değer olarak ortaya çıkması ve iletilmesi ise iletişim sayesinde mümkündür (Erdoğan, 2008, s. 9; Tutar & Yılmaz, 2002, s. 13).

Güngör’e göre iletişimin sosyal yapıda bireysel ve toplumsal önemi yadsınamayacak kadar büyüktür. Toplumsal bir bütün olmak, bir şeylerin paylaşıldığı bir insan topluluğu olabilmek, dahası, örgütsel bir toplumsal yapı oluşturabilmek için iletişim olmazsa olmaz öğedir. Bu açıdan iletişim insan ve toplum yaşamının sistemli yapılara dönüştürülmesini mümkün kılar. Bu sistematik iletişimsel yapı içerisinde bireyler, birbirleriyle anlaşabilme, bağlantı kurabilme, yaşama ilişkin gelişmeleri düzenli kayıtlara dönüştürebilme, yapıp ettiklerini kuşaktan kuşağa aktarabilme imkânı bulur. (2011, s. 36-37).

1.3. İletişimin Amacı

İletişim, birçok amaçla kurulabilse de temel amacı çevre üzerinde etki yaratmak, tutum ve davranışları değiştirmek ve geliştirmektir. İnsanlar yaşamlarını sürdürebilmenin bir gereği olarak bir arada yaşarlar ve bu ancak iletişim sayesinde mümkündür. Bu çerçeveden bakılacak olursa iletişimin insan hayatında; bilgilendirme, olumlu izlenim yaratma ve özendirme, harekete geçirme, birlik-beraberlik sağlama ve ortak çalışmaya yöneltme, iş yaşamında daha kaliteli sonuçlar alabilme, sosyal aktivitelerini hayata geçirme gibi amaçları gerçekleştirmeye yönelik faaliyetler bütünüdür (Kırmızı, 2006, s. 7).

Gökçe'ye göre amaçsız bir iletişim düşünülemez ve iletişimin iki temel amacı vardır. İlki başkasını etkilemek, ikincisi ise başkalarından etkilenmektir. Bunun yanında iletişim, sosyal bir varlık olmanın sonucudur ve iletişimin amacını sosyal ve kültürel çevre belirlemektedir (2003, s. 39);

Güncel bir iletişim olayında konuşmacının dinleyici yönünde belli amacı vardır ve bunu gerçekleştirmek istemektedir. Konuşmacı bu amacı kendiliğinden yaratmaz, özellikle amaç, sosyal normlarla iç içedir. Yani amaç, sosyal ve kültürel ortam sayesinde belirlenmektedir. Bu gerçekten hareketle iletişimin, sosyal davranışın çok özel (spesifik) bir şekli olduğu yönündeki görüşler ağırlık kazanmaya başlamıştır.

İletişim, istek ve arzuları gerçekleştirmede bir süreç olarak kabul edilmektedir. Bu çerçevede iletişimin hangi boyutu olursa olsun her zaman bir amacı bulunmaktadır. Bu amaç bir kişiyi etkilemek ya da yönlendirmek olabileceği gibi, kendini gerçekleştirmek, etkilenmek, duygu ve düşüncelerini ifade etmek ya da bilgileri manipüle etmek de olabilir (Gökçe, 2003, s. 34-35). Açıkgöz'e göre iletişim, bireylerin rasyonel, amaçsal, bilişsel, duygusal bir eyleme karşılık gelmektedir. Amaçsız bir iletişimin düşünülemediğini belirten Açıkgöz, iletişimin amaçlarını genel ve özel olmak üzere iki sınıfa ayırmaktadır (2005, s. 38-39):

A. İletişimin Genel Amaçları

- İnsanın kendisini bireysel, toplumsal ve kültürel seviyede oryaya koymayı sağlamak;
- Grupların, örgütlerin, organizasyonların, kurumların, kuruluşların, birliklerin, ülkelerin, blokların, kültürlerin kendilerini ortaya koymalarını sağlamak;
- Bilgilerin elde edilmesi, üretilmesi, depolanıp, paketlenip iletilmesini sağlamak
- Bilgi ve bilgi teknolojisinin üretim, dağıtım, denetim, sevk ve idaresini elde etme ve bunu sürekli kılmayı sağlamaktır.

B. İletişimin Özel Amaçları

- Kişisel alanda öncelikle kendini tanımayı sağlamak;
- Kişilerin bireysel düşünce, duygu, hissediş, söylem, davranış ve eylem kalıplarını geliştirmeyi sağlamak;

- Kişilerin kendilerinin ve başkalarının yanlışlarını görme, düzeltme ve kontrol etme imkânını sağlamak;
- Mesleki alanda kendini ifade etmeyi ve geliştirmeyi sağlamak;
- Kişinin kendi ve diğerleriyle barışık olmayı sağlamaktır.

1.4. İletişim Özellikleri

İletişimsizliğin mümkün olmadığı insan toplumunda iletişimin başlıca özellikleri; iletişim yokluğunu olanaksız kılma, duygu ve coşkuları yetkin biçimde dile getirme, kişiler arasındaki ilişkileri tanımlama ve belirleme, sözlü iletişimin içeriği hakkında bilgi verme, güvenilir iletiler aktarma, kültüre göre biçim almadır (Zillioğlu, 2003, s. 179).

Reca'ya göre kişilerarası iletişim duygu ve düşünce alışverişi yürütme düzenleridir ve bu düzende temel öge “anlatmak” tır. Bireyler bu düzen içerisinde kendilerini, duygu ve düşünce dünyasını, ilişkilerini vb. iletmek ister. Bu açıdan bakıldığında bireylerin anlatım eylemlerinin temelinde “anlaşılma” yatar. İletişimde anlaşılmaya zemin hazırlayacak ve anlaşmayı kolaylaştırır (2010, s. 45).

1.5. İletişim Süreci ve Ögeleri

İletişim bilimciler, iletişim kavramını tanımlarken, iletişimin bir süreç olduğuna sık sık değinmişlerdir ve iletişimin tanımını şu şekilde yapmışlardır: Çamdereli; iletişim bireylerin kolektif olarak toplumsal gerçekliği yaratıp düzenledikleri süreçtir (2008, s. 15) derken Işık; iletişim bir süreçtir, ancak herhangi bir yerde başlayıp bitmeyen bir süreç (2008, s. 17) olarak açıklamaktadır. Açıkgöz; iletişim mesaj veya iletinin gönderim ve alım süreci (2005, s. 24) olarak nitelendirirken Tayfun ise iletişimi kişilerarası duygu ve düşünce alışverişine dayanan kültürel bir süreç (2009, s. 3) olarak tanımlamaktadır.

Bu tanımlara ek olarak Zillioğlu iletişimi bir süreç olarak tanımlar, nedeni ise, oluşum ve gelişim açısından yazının söz ve çizimden, tiyatronun dans ve müzikten sözsüz iletişimin sözlü iletişimden, propagandanın söz sanatından ayrı düşünülmesi mümkün olmadığı gibi, bunların toplumsal/kültürel değişim ve dönüşümden ayrı düşünülmesi

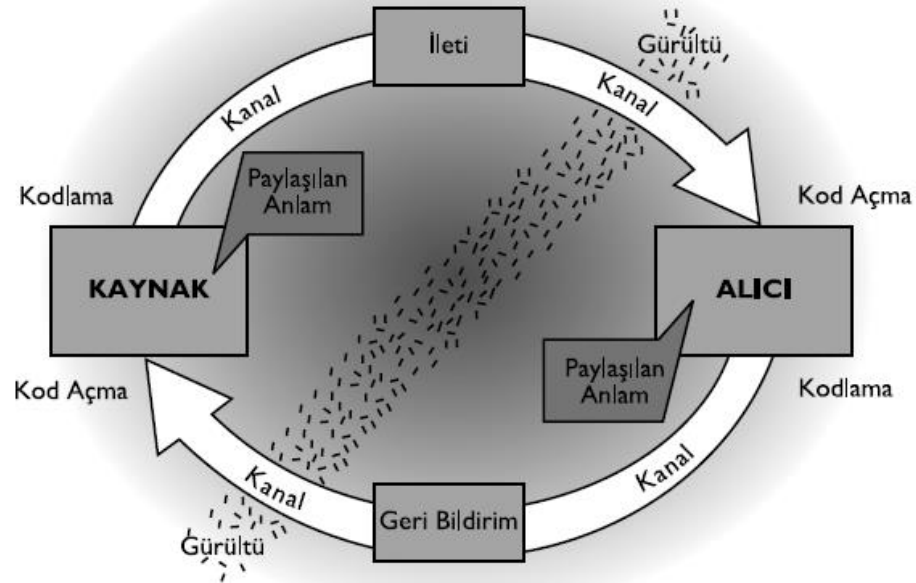
mümkün değildir. Bu nedenle iletişim toplumsal-kültürel gelişim ve değişim süreçleriyle bağlantılı, onların hem sonucu hem de nedeni olan bir süreçtir (2003, s. 95).

İletişim süreci, bütün iletişim edim ve eylemleri ve çeşitli iletişim unsurlarını içinde bulundurmasıyla işleyen bir süreçtir. Bu sürecin barındırdığı unsur sayısı mekâna, zamana ve bağlama göre değişmekle birlikte, iletişim üç temel bileşen üzerine kurulur. Bunlar; kaynak, ileti ve alıcıdır. İletişimde kaynak, birey topluluk ya da iletişim araçları (radyo, TV, telefon vb.) olabilir. İletiler, sözlü ve/veya sözsüz olabilir. Alıcı ise bir kişi olabildiği gibi grup ya da geniş kitleler olabilmektedir (Güngör, 2011, s. 51; Çamdereli, 2008, s. 26; Açıkgöz, 2005, s. 26; Oskay, 2005, s. 10).

İleti alışverişinin gerekli ve zorunlu olduğu iletişim süreci kabaca kimin, kime, hangi kanal ve kod kullanarak neyi aktardığı ve neyi, neleri etkilediği, nelerden etkilendiği gibi sorulara verilecek yanıtlar çerçevesinde işler. İletişimsel işlev ve modeller, kavramsal sürecin tanımlanmasıyla biçimlenir ve üç temel öğeye (kaynak, alıcı ve mesaj) yeni öğeler eklenir. İletişim süreci şu şekilde de özetlenebilir (Çamdereli, 2008, s. 26-27):

Her iletişim ediminde, uygun araç ve hedef gözetilerek bir ileti kodlanıp, ilişkiyi kuran kanal/lar (ses, jest, yazılı kâğıt, telefon gibi) aracılığıyla alıcı kişi/ler ya da hedef yönüne gönderilir. Alıcı tarafından alımlandıktan sonra tekrar işlenip anlamlandırılabilmesi için gönderilen her iletinin gönderme yaptığı bilgi, her zaman bir iletişim ortamına yani bağlama gereksinim duyar. Hedef alıcının, kodlanmış yazılı, sözel ya da görsel iletiyi algılayıp algılamadığını gösterecek geribildirim aynı işleme eklemleyerek kaynağa göndermesi, iletişim sürecinin gerçekleşmesi anlamına gelir. İletişimi zaman zaman aksatan gürültü (başka sesler, telefondaki bir parazit ya da ağır işitme, konuşma bozukluğu gibi) öğesi de bu süreç içinde değerlendirilir.

İletişimin öğeleri arasında tekdüze bir ilişki söz konusu değildir. Aksine iletişimin bütün öğeleri iç içe, değişken, birbirinin yerine kullanılabilir, çok boyutlu ve çok yönlü işleyiş ve ilişki içerisindedir. Ya da kimi durumlarda iletişimin gerçekleşmesinde öğelerden biri ya da birkaçı diğerlerine göre daha etkin olabilmektedir (Güngör, 2011, s. 53).

Şekil 1. İletişim Sürecinin Öğeleri

Kaynak; (Küçük, 2012, s. 9)

1.5.1. Kaynak

Kaynak, iletişimin olmazsa olmaz üç temel ögesinden biridir ve iletişim sürecini başlatan ve iletiyi üreten öge olması nedeniyle önemlidir. Kaynak algılama, seçme düşünme, yorumlama süreçlerinde anlamlı ileti üretme ve ürettiği iletileri simgeler aracılığı ile alıcıya ileten kişi ya da kişilerdir (Zıllıoğlu, 2003, s. 98; Yüksel, 2008, s. 17; MEGEP, 2007, s. 11).

İletişim sürecine kaynak, iletilerin çıkış noktası ve iletişimin başlatıcısı kimliğiyle katılır. Kaynak ileti üretimini çeşitli kimlikler altında gerçekleştirebilir; kimi zaman bir kişiyken kimi zaman bir kitap, yazar, fotoğraf, grup/lar, ya da yazılı veya görsel herhangi bir ürün vs. iletişimin kaynağı ve başlatıcısı olabilir. İletişim sürecini başlatmada duygu, düşünce, kanı, inanç, bilgi deneyim vb. iletme ya da paylaşma eğilimi her zaman görülebileceğinden iletişimin her an başlatılabileceği söylenebilir. Niyetsiz herhangi bir hareketin yapılamayacağı ve insanların kendilerini anlatma istekleri göz önünde bulundurulduğunda, iletişimin başlaması için öncelikle kaynağın

niyet etmesi gerekir. Bu durumda kaynak için belirleyici ve tanımlayıcı ölçüt, bir ileti aktarma niyet ve eylemin açığa çıkartılması ya da yinelenmesidir. Kaynağın aynı zamanda iletişim akışını sürdürmek ve iletişimin kesintiye uğramasını önleme sorumluluğu vardır (Çamdereli, 2008, s. 28).

Yüksel'e göre her kaynak kendi iletisinin özgün kodlayıcısıdır ve ileti kodlanıp alıcıya gönderildiğinde artık ileti kaynağa ait olmaktan çıkar, çevresel etkenlere bağlı olarak iletiler ve iletilerin anlamları değişir. İletilerin anlamını değiştiren bu etkenler; iletişim becerisi, tutumlar, deneyim ve bilgi düzeyi, toplumsal, ekonomik ve çevresel öğelerdir (2008, s. 14).

İletişim sürecinde kaynak ve alıcı arasında doğru kanalların oluşturulması, dil, sembol vb. ortak öğelere dikkat edilmesi kaynağın sorumluluğu altındadır. Sözel bir ileti de alıcı, sesler gruplandırmak, yapısal kurallara göre iletiyi kontrol etmek ve sözcüklerin işaret ettiği anlamı bulmak durumundadır. Bu durumda kaynak yalnızca dil bilgisi hakkında yeterli bilgiye sahip olmakla açıklanamaz. Yaratıcı bir etkinlik iletişimin en önemli özelliklerindendir. Herhangi bir iletişim olayında kaynak ile alıcının daha önce hiç karşılaşmadığı, duymadığı ve kullanmadığı bir ileti formunu kısa sürede anlamlandırabilmektedir (Açıkgöz, 2005).

1.5.2. Alıcı

Alıcı, iletişim sürecinin ikinci temel ögesi ve iletilerin muhatabı olan kişi ya da kişilerdir. Kaynağın ürettiği iletiyi ulaştırmak istediği kesimdir. İletişim sürecinde alıcı sayısı ile ilgili sınırlılık yoktur. Alıcı, bir birey olabileceği gibi örgütlenmiş ya da örgütlenmemiş grup/lar olabilir (Yüksel, 2008, s. 21; MEGEP, 2007, s. 12; Güngör, 2011, s. 51). Alıcı, iletişim sürecinde kaynağın üretilip gönderdiği iletiyi alımlar, algılar ve yorumlar. İletişimin kilit bileşenlerinden alıcı, iletişimin tamamlanmasını, durdurulmasını ve/veya yeniden başlamasını sağlayan öge olması sebebiyle önemlidir. Alıcılar aynı zamanda pasif biçimde aldıkları iletileri, verdikleri tepki, yanıt ve geri bildirimlerle kaynağa dönüşürler. Bu açıdan bakıldığında kaynak ile alıcı arasında sürekli bir rol değişimi söz konusudur (Çamdereli, 2008, s. 28). Yüksel'e göre etkili bir iletişimin gerçekleşmesi için alıcının statüsü, düşünceleri, inanç ve tutumları sosyo-ekonomik düzeyi vb. bilgiler bir gereklilik olarak ortaya çıkar. Alıcı hakkındaki veriler iletilerin alıcı tarafından anlaşılabilir olmasının yanı sıra iletişim kanalının

belirlenmesini de sağlar. Alıcının iletişim araçlarına karşı duyarlılığı ve iletişim deneyimi de yine iletişimin yönünü belirleyen etmenlerdir (2008, s. 22). Bolat ise iletişim sürecinde alıcının önemini şu şekilde açıklamaktadır (1996, s. 77):

Alıcı, iletişim sürecinin en önemli ögelerindendir. Gönderici, belli bir amacı doğrultusunda simgelerle ifade ettiği mesajını, belirli iletişim araçlarıyla ve farklı iletişim kanallarıyla kaynağa ulaştırır. Mesaj, sözlü, yazılı veya işaretlerle oluşturulabilir. Mesajın alıcıya ulaştırılması, iletişim sürecinin gerçekleştiği anlamına gelmez. İletişimin gerçekleşmesi için, alıcının mesajı ulaştırması, kendi deney ve düşünceleriyle yeni anlamlar yüklemesi, bu anlamları simgelerle mesaj biçimine getirip, kaynağa iletmesi gerekir.

1.5.3. Mesaj / İleti

İletişim sürecinde kaynağın alıcıya sözlü, yazılı ve/veya vücut dili ile ulaştırmak istediği her türlü bilgi, ileti olarak değerlendirilir (Açıkgöz, 2005, s. 29; MEGEP, 2007, s. 16). Kaynak ve alıcı arasında iletişimin sağlanabilmesi için anlam yüklü iletilere gereksinim duyulur. Kaynağın bir düşüncesi, iletmek istediği bir fikri vardır ve iletilerini sözle, yazıyla, görüntüyle, jestle, mimikle vs. farklı biçimlerle iletmeye çalışır. Bu bağlamda ileti, kaynak ve alıcıyı birbirine bağlayan bir bağıdır (Güngör, 2011, s. 52).

Zıllıoğlu (2003)'na göre ileti, kaynağın bir şeyi aktarmak, iletmek istemesi üzerine ürettiği sözel/görsel/görsel-işitsel fiziksel ürünlerin tümüdür. İletinin iki önemli ögesi vardır. Bunlar, içerik ve yapıdır. İçerik mesajın taşıdığı anlamla ilgilenir. Her mesaj, kaynağın iletmek istediği bir anlam taşır, diğer bir deyişle her iletinin ileten için bir anlamı vardır, Yapı ise simge ve kodlarla ilgilenir. Simge, farklı disiplinlerin tanımında uzlaşa sağlayamadıkları bir kavramdır, ancak anlam ve iletişim çerçevesinde incelendiğinde kendisine anlam yüklenen nesne ya da işaretler iken kod, bir kültürün ya da alt kültürün üyelerinin ortak anlam sistemi olarak tanımlanır (s. 99-108-112). Çamdereli (2008) ise iletiyi dilsel üretim olarak tanımlar ve anlam taşıyan her şeyin ileti olabileceğini savunur. İnsanların kullandıkları basit sözcüklerden boş bir tuvaliye kadar herhangi bir şey ileti olabilir. Bu durum şöyle açıklanabilir (s. 27);

Kaynağın amacı doğrultusunda kodlanan ileti seçilen bir kanal aracılığıyla duygu, düşünce ve bilgi yumağı olarak alıcının alımlamasına ve kodaçımına sunulur. Alıcı uyarılarak ve harekete geçirilerek kaynağın arzuladığı amaca uygun yanıt alınması

durumunda, ileti, bu kez alıcı tarafından ve alıcının niyeti doğrultusunda kodlanarak yeniden üretilir. İleti öyleyse, kaynak ile hedef arasında sürekli dönüşen, değişen, başkalaşan ve yeniden biçimlenen çağrışım gücü yüksek bir bildiri ya da bildiri demetidir.

İnsan canlı bir organizma olarak biyolojik, toplumsal çevre ile etkileşimi nedeniyle biyo-psikolojik, yaşamını farklı gruplar ve birçok ilişki içinde sürdürmesi nedeniyle psiko-sosyal, içinde yaşadığı kültürden etkilenmesi nedeniyle sosyo-kültürel kimliğe ve bakış açısına sahiptir. Bu nedenle kaynak ve alıcıdan söz ederken iki tarafın gereksinim, istek, algı, tutum, inanç ve değerlerinin sahip oldukları birikim, yaşantı ve ilişkilerin, toplumsal rol ve statülerinin iletişim kurma anlam oluşturma ve tepki göstermede belirleyicidirler. Kısaca biyolojik, biyo-psikolojik, psiko-sosyal, sosyo-kültürel öğeler, iletişimin temel öğeleri olan kaynak, alıcı ve mesaj arasındaki ilişkiyi belirler (Zıllıoğlu, 2003, s. 98-99).

İletişimin temel unsurlarından biri olan mesaj, iletişim sürecinde gönderici ve alıcı için aynı anlamı taşıyan simgelerle ifade edilen duygu, düşünce ve bilgilerin tamamıdır. Yazıyla, sözle ya da işaretlerle iletilebilen mesajın, iletişim sürecinde başarılı olabilmesi için alıcının dikkatini çekecek biçimde düzenlenmeli ve göndericinin ve alıcının ortak paydalarını yansıtan simgelerle iletilmelidir. Kaynak ve alıcı arasında iletişim sürecinin gerçekleşmesi, kaynak ile alıcının uyum içerisinde ve ortak deneyime sahip olmalarını gerektirir. Bu nedenle kaynak mesajı kodlarken hedefin kolaylıkla uyumu sağlayacak şekilde kodlamaya çalışır. Gönderici ile alıcı iletişimde bulunurken ve kodları çözümlerken, ortak deneyim alanından yararlanırlar. Ortak deneyim alanlarının genişliği, iletişimi kolaylaştıran önemli bir etkidir (Bolat, 1996, s. 77).

1.5.4. Kodlama ve Kod Açma

Kaynağın ürettiği anlam yüklü iletilerin alıcıya ulaştırılması için birtakım işaretlere gereksinim vardır. İletişimde *kod* olarak değerlendirilen harfler, sözcükler, semboller, simgeler vb. çeşitlilik göstermektedir. Kaynak göndermek istediği iletilerini birtakım kodlara dönüştürerek alıcıya gönderir. Dönüştürme işlemine ise *kodlama* adı verilir. Alıcı gönderilen iletileri anlamak ya da yeniden anlamlandırmak için gelen kodları çözümler, bu ise *kodaçım*lama olarak tanımlanır. (Güngör, 2011, s. 52; MEGEP, 2007, s. 16). Lazar ise kodu şöyle açıklamaktadır (2001, s. 73-74):

İletişimsel eylemlerin tümü, birkaç aşamayla kurulan karmaşık düzenekli bir kanalla gerçekleşmektedir. Öncelikle iletişim bir dil sistemine ve kodlarına ihtiyaç duymaktadır. Yani anlamlı bir sistemi aynı kültüre ait üyeler paylaşmaktadır. İleti, farklı teknikler ve etkinliklerle inşa edilmeye(kodlanmaya) müsaittir. Bunlar sözler veya ses biçimleri, görüntü ve diğer işaret türleri olabilir. İletinin nakli, baskı, hertzien dalgalar, telefonik kablolar gibi kanallarla gerçekleşmektedir. Bu düzenekler sembolik iletileri canlandırma imkânı vermektedir. Sonuç olarak iletilerin kabulünü birleştiren diğer teknikleri anlama imkânı sunmaktadır. Farklı iletişim kanalları, kültürel toplumsal ve teknik etkenlerin birbiriyle etkileşimlerinin sonucudur. Her toplum iletişim kanallarını kurumsallaştırmakta, düzenlemektedir. İletişim kanallarına girebilme ise toplum üyelerinin tümüne açıktır.

İnsanların birlikte yaşamalarının zorunlu sonucu olarak bireyler aralarında bir uzlaşma sağlamak zorundadır. Söz konusu uzlaşma düşünce, ifade ve nesneyi tanımlayan göstergeler bütünü ya da iletişim durumunda iletilerin kodlanmasıdır. Kod, iletişim sürecinde kaynak ve alıcının ortak deneyimleri ve kullandıkları iletişim dizgesidir. Kodların, alıcı ve kaynak için ortak değer taşıması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle kod, alıcının ve kaynağın aynı anlamı yükledikleri ileti dizgesidir. Türkçe, çeşitli jest ya da mimikler, değişik ses tonlamaları, ayrı giyim türleri, görgü kuralları, insan dili vb. iletişim sürecinde kullanılabilecek veriler kod olarak nitelendirilebilir (Çamdereli, 2008, s. 29).

Kimi durumlarda kod çözme süreci kaynağın iletmek istediği mesaj, alıcının kod çözme durumuna bağlı olarak mesajın anlamı değişebilmektedir. Özellikle konferans, toplantı gibi kalabalık alıcı grubuna karşı kaynak ve iletinin aynı olmasına rağmen iletilerden anlaşılan farklılık gösterebilmektedir. Bir iletişim sürecinde kaynak ve kaynağın ilettiği mesaj aynı olduğu halde, alıcının kod çözme tekniği alıcıya özgüdür. Bu da iletilerin farklı yorumlanmasına neden olur (Altıntaş & Çamur, 2005, s. 15).

1.5.5. Kanal

Kaynak iletiyi, yani kodları bir yol, araç, oluk aracılığıyla en yaygın tanımıyla bir kanal yardımıyla alıcıya taşır. Kanal iletiyi/kodları aktarmak için yardım alınan her türlü araçtır. Söz, yazı, giyim-kuşam, jestler, mimikler en basit ancak iletişimde en sık kullanılan kanallardır. Bunların yanı sıra televizyon, radyo, gazete, kitap, dergi gibi kitle iletişim araçları ve radyo dalgaları, uydu ve anten gibi görüntü taşıyan araçlar da kodların taşıyıcılığı görevini yüklenen kanallardır. Bu doğrultuda kanal, iletişimi gerçekleştirmek için yardım alınan her türlü araçtır (Güngör, 2011, s. 52; Çamdereli, 2008, s. 29; MEGEP, 2007, s. 17).

1.5.6. Geribildirim

Geribildirim, kaynağın gönderdiği iletinin hedefte uyandırdığı etki ya da hedefin iletiye verdiği tepki olarak tanımlanır. İletişim sürecinde geri bildirim sözel yanıt ile olabileceği gibi olumlu/olumsuz tepki, ya da tepkisizlik ilgi, harekete geçme de geri bildirim olarak değerlendirilir. Kaynak, hedeften aldığı geri bildirimlere göre iletişimi devam ettirir ya da bitirir. Diğer deyişle geri bildirim, iletişim sürecinde kaynağın tutumunu belirler (Çamdereli, 2008, s. 30; MEGEP, 2007, s. 22).

Kaynak iletiyi belli bir amaç doğrultusunda oluşturur ve gönderir. Gönderdiği iletinin sonucunu da bilmek ister. Alıcının iletiyi alıp almadığını gösteren ise iletiye verdiği tepki ile ölçülür. Bu bağlamda kaynağın gönderdiği iletiye alıcının verdiği tepki ve kaynağa geri dönüşü olarak geribildirim iletişimin sağlandığının göstergesi niteliğindedir. Geribildirim iletişimsel edimlerin sonuçlarını öğrenmek, daha sonraki iletişim edimlerinde yapılması ya da yapılmaması gerekenleri belirlemek açısından önemlidir (Güngör, 2011, s. 52).

İletişim eylemlerinde kaynağın gönderdiği mesaj/ileti/içeriğe alıcının az ya da çok bir tepkinin var olduğu öngörülmektedir. Bu öngörünün, toplumsal davranışı yorumlamaya ilişkin olmakla birlikte ihtiyatla karşılamak ve sınırlarını bilmek gerekmektedir (Lazar, 2001, s. 50)

1.5.7. Bağlam (Zaman ve Mekan)

İletişim sürecinde bağlam, iletişimin gerçekleştiği zaman ve mekânı ifade eder. İletişim bir ortam içerisinde gerçekleşir ve her iletişimsel edimin kendine has bir ortamı vardır. Bu ortam sosyal, psikolojik, kültürel vs. dinamiklerle biçimlenir. İletişimin ortamı, iletişimin niyetini, taraflar arasındaki ilişkinin niteliğini, gönderici ve alıcının iletişimin anlam üretim alanıyla, kanalla ve araçla ilişkileri vb. üzerinde etkilidir (Güngör, 2011, s. 52). Kaynak ve alıcı arasındaki her türlü iletişim belirli yer, zaman ve konu ile bağlantılıdır. İletişim süreci, iletişimin bağlamına göre anlam kazanır veya iletişim sürecinin anlamı değişir (Çamdereli, 2008, s. 31; MEGEP, 2007, s. 23).

Erdoğan'a göre bağlam, iletişimin olduğu örgütlü mekân ve zaman bütünlüğü koşuludur. İletişim belli yer ve zamanda, tarihsel, teknolojik, örgütlü psikolojik ve

amaçsal koşulların şekillendirdiği ortam içinde gerçekleşir ve iletişimin bağlamı iletişimin zamansal çevresi ve bu ilişkisel gerçeği ve anlamı gösterir. İletişim bağlamı aynı zamanda farkında olarak veya olmayarak iletişimin biçimini etkiler. Başka bir ifadeyle, iletişim bağlamında katılımcı sayısı iki ise kişilerarası iletişim, ikiden fazla ise grup iletişimi, katılımcı sayısı çok fazla ise kitlesel iletişim biçimini değiştirir (2008, s. 78-80).

Cüceloğlu'na göre ise ortam/mekan bir ileti üretim yeridir. mekan iletişimi biçimlendirir, iletişime yön verir. Ortamı yaratan bilinç ortam aracılığıyla bireye mesaj verir. Ortamın mesaj kaynağı olma özelliği mimari yapılarda da –hükümdar saraylarında, adliye saraylarında- kendini göstermiştir (2005, s. 53).

1.5.8. Gürültü

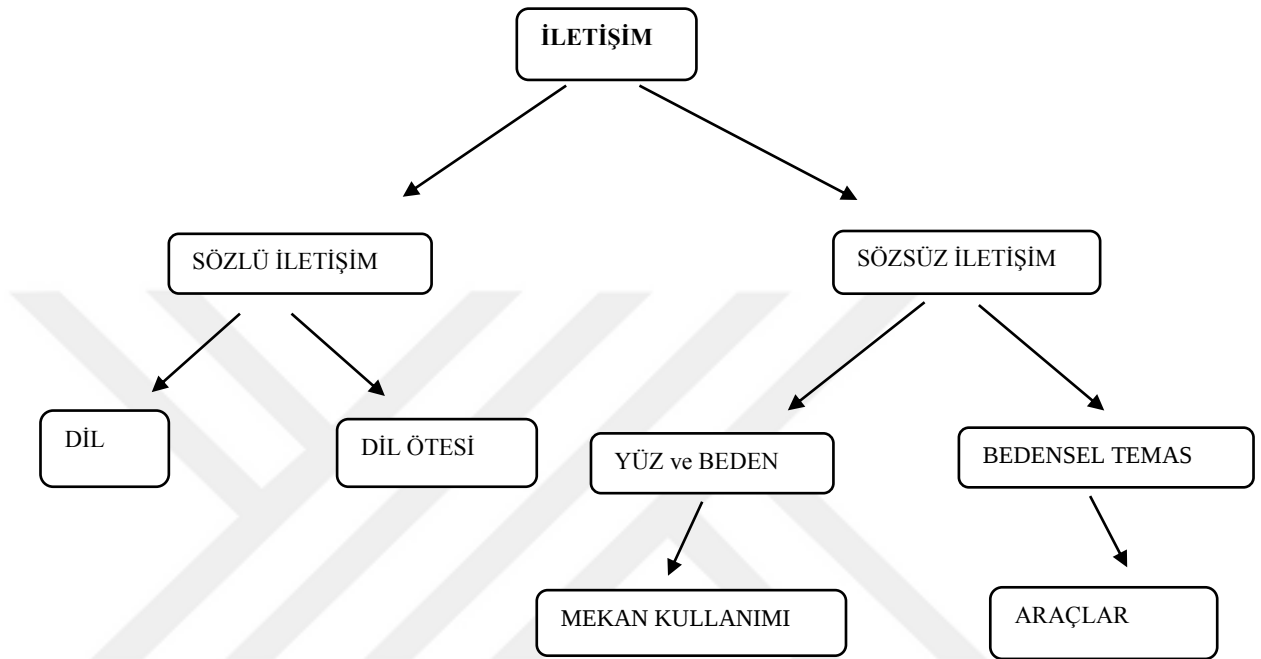
Gürültü iletişimi oluşturan etmenler arasında değildir. Ancak iletişimi etkilemesi açısından önemlidir. Bu etki olumsuz yöndedir. İletişimin istenen/beklenen şekilde gerçekleşmemesi, iletilerin etkisini yitirmesi, iletişimin aksamaması, geri bildirimin sağlanamaması gibi olumsuzluklar gürültü nedeniyle ortaya çıkar (Güngör, 2011, s. 53).

Gürültü, kaynağın isteği dışında gelişen ve iletiye istenmeyen anlamların ya da anlamsızlıkların yüklenmesine, iletişim sürecini aksamasına, anlaşmazlık ya da yanlış anlamlandırmalara sebep olan dış etkenlerdir. İletişim sürecinde kullanılan kanalda sesin görüntünün ya da yazının yitimine neden olur. Telefon ahizesindeki hışırtı, radyodaki parazit, TV'deki karlanma araba sesi vb. istenmeyen dış etkenler gürültü sayılabilir (Çamdereli, 2008, s. 30-31).

1.6. İletişim Türleri

İnsan yapısı gereği bilgi duygu ve düşüncelerini başkalarına yani diğer bireylere aktarma isteği duymuştur. Sürekli olarak daha fazla kişiye ulaşma isteği zamanla insanoğlu için vaz geçilemeyecek bir hal alırken söz konusu bilgi duygu ve düşünceleri aktarma işlemi ise sözlü ve sözsüz olmak üzere iki şekilde gerçekleşmiştir. İlk çağlardan itibaren ateş ve dumanlardan yaralanmak suretiyle sözsüz olarak mesaj aktarma (iletme) yöntemini kullanan insanoğlu, yaya olarak sözlü mesaj iletimi gibi yöntemleri de uzunca bir süre kullanagelmiştir (Işık, 2013, s. 7).

İletişimin sözlü (işitsel) ve sözsüz (görsel) olmak üzere iki boyutundan söz etmek mümkündür. İletişimin bu iki boyutu birbirinden bağımsız değildir aksine sağlıklı ve etkili bir iletişimde birbirini tamamlayan iki ana iletişim biçimidir (Dökmen, 2008, s. 21).

Şekil 2. Kişilerarası İletişim Sınıflaması

Kaynak: (Dökmen, 2008, s. 21)

1.6.1. İletişimin İşitsel Boyutu: Sözlü İletişim

Dil, insana ait en özel yetilerin başında gelmektedir. İletişim olgusu diğer canlılar arasında da söz konusu olabiliyorken konuşarak anlaşma yalnızca insana ait iletişim biçimidir.

Yeryüzünde yaşayan canlılar arasında sadece insan, kelimeler kurarak iletişim kurabilir. İnsanlar, kültürlerini, göreneklerini, gördüklerini, yaşadıklarını ve düşüncelerini anlatırken temel iletişim aracı olarak sözcükleri kullanagelmıştır. Sözcükleri seçme ve iletme becerisi iletişimin etkinliğini, ses tonu ise duyguları açığa vurmayı kolaylaştırmaktadır (Usluata, 1996, s. 51).

Konuşma bir yeti olarak biyolojik ve fizyolojik, taşıdığı değerler açısından toplu msal ve kültürel bir olgudur. Dil sayesinde belli bir dönemdeki bireysel ve toplumsal değerler, yaşantılar toplumsallaşır ve yeni kuşaklara aktarılır. Bireyler var olan dili öğrenir, taşır ve yeni yaşantılarla etkilenip değiştirilir. İletişimin en temel aracı olarak dil bireylerin konuşma kanalıyla anlaşmalarını, uyum içinde yaşamalarını ve hatta

toplumsallaşmalarını sağlar. Konuşma, dinleme, yazma ya da iletileri anlamlandırma dil sayesinde mümkündür (Zılhoğlu, 2003, s. 122).

Dil, insanın toplum içinde kendini hem kendine, hem de canlı ya da cansız dış dünyaya açmasında hayati önem taşıyan bir araçtır. Bireyi tek-bencillikten kurtarabilecek olan yalnız dil ve dil ile gerçekleştirilebilecek iletişim ile mümkündür (Açıkgöz, 2005, s. 38).

İletişim öncelikle dilin yani sözün kullanıldığı sistemli bir yapıdır (Güngör, 2011, s. 37). Seslerin anlamlı sözcüklere dönüşmesi ve sözün kullanımıyla gerçekleşen, söz aracılı iletişim türü sözlü iletişimdir.

İnsanlar arası etkileşimin büyük bir kısmı konuşma/sözcükler ile gerçekleşmektedir. Dil aynı zamanda toplumsal yaşamın temelini oluşturmakta ve günlük yaşamda önemli bir yere sahip olmaktadır. Kültürel aidiyetten bağımsız olarak dil, tüm insanlar tarafından paylaşılmaktadır. Bunun yanında dil, iletişimin en yoğun biçimde gerçekleştirildiği bir araç olma özelliğini taşır. (Lazar, 2001, s. 54-74).

Sözlü iletişim olarak da ifade edilebilen konuşma, iletişimin işitsel boyutunu oluşturmaktadır. Sözlü iletişim, kişiler arasında gerçekleşen her türlü ileti ve enformasyon alışverişinin dil sistemini oluşturan harf ve sözcükler yardımıyla gerçekleştirilmesidir. Sözlü anlatım olarak konuşmanın temel unsuru, ses ve anlatımdır. Konuşma, aklın ve düşüncenin bir ürünüdür. Bireyler arasında iletişimi ve anlaşmayı sağlayan dil, anlamlandırma yoluyla kişi ya da nesnelere ayırıcı nitelik ve kimlik sağlamaktadır. Bireyler hem iletilerini konuşma yoluyla aktarır hem de duygu düşünce ve düş yetilerini konuşma yoluyla geliştirir (Işık, 2008, s. 23).

Sözlü iletişim bireyler arasındaki iletişimi sözcükler vasıtasıyla sağlayan iletişim biçimidir. Bu bağlamda sözcüklere dayanan her iletişim, sözlü iletişim kapsamına girmektedir. Dil sistemini oluşturan harfler ve sözcükler yardımıyla bireyler arasında ileti ve enformasyon alışverişi söz konusudur. Bireylerin ürettiği iletileri iletme esnasında ses tonu, sesin hızı, şiddeti ve vurgu gibi hususlar önem kazanmaktadır. Dolayısıyla sözlü iletişimde mesaj içeriğinin yanı sıra iletişim biçimi de önem kazanmaktadır (Işık & Biber, 2006, s. 28).

Sözlü iletişim “dil” ve “dil-ötesi” olmak üzere iki alt sınıfa ayrılmaktadır. Bireylerin sözcüklere dayalı her türlü konuşmalar hatta yazışmalar “dil ile iletişim” sınıfına girmektedir. Dile dayalı iletişimde kişiler ürettikleri bilgileri dil yardımıyla iletir ve anlamlandırır. Dil-ötesi iletişimde ise sesin niteliğiyle ilgilidir. Sesin tonu ve hızı, şiddeti, vurgulanan kelime, duraklamalar vb. dil ötesi iletişimin önemli öğeleridir. Dille iletişimde bireylerin “ne söyledikleri”, dil-ötesi iletişimde ise “nasıl söylendikleri” önemlidir. Kişiler arası iletişimde dil-ötesi öğeler semantik öğeler kadar önem taşımaktadır (Erdem, 2013, s. 27; Tayfun, 2009, s. 107; Yılmaz, Tutar, & Erdönmez, 2008, s. 36; Dökmen, 2008, s. 27).

1.6.2. İletişimin Görsel Boyutu: Sözsüz İletişim

İletişimin en temel öğesi dildir. Bunun yanında iletişim, sözlü olarak aktarım yapılmadan da gerçekleşebilir (Gökçe, 2006, s. 9). Beden dili sanıldığı gibi aksine sözcüklerden (dile dayalı iletişimden) çok daha fazla faydalanılan bir iletişim biçimi mevcuttur, o da “beden dili” dir. Sessiz unsurlardan oluşan beden dili iletişimde en az sözcükler kadar, hatta daha etkin olduğu söylenebilir. Farkında olarak kullanılan sembollerin ya da sözcüklerin dışında bilinçsiz bir şekilde bedensel bir takım hareketlerin sergilenmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir (Tayfun, 2009, s. 123).

Sözsüz iletişim ya da sözsüz anlatım insanlık tarihiyle birlikte başlamıştır. İletişim üzerine yapılan araştırmalar, kişiler arası iletişimde bir iletinin etkinliği ölçülmüş ve sözsüz iletişimin sözlü iletişimden etkin olduğunu kanıtlanmıştır. Araştırmalara göre mesajın % 35’i sesli, % 65’ ise sessiz kanallarla iletilmektedir (Tutar & Yılmaz, 2002, s. 38).

Güngör’e göre sözsüz iletişim insanların ilk iletişimsel edimidir. Bireyler konuşarak anlaşmadan önce, el, kol, yüz ve göz hareketleriyle yani jest ve mimiklerle anlaşmakta, ileti alışverişinde bulunmaktaydı. Bundan hareketle sözsüz iletişim temelde jest ve mimiklerle gerçekleştirilen ileti alışverişi olarak tanımlanabilir. Jest ve mimiklerin yanı sıra giyim kuşam, seçilen renkler, mekânsal düzenlemeler, dekorasyon vb. unsurlar da sözsüz iletişim kapsamında değerlendirilir (2011, s. 37).

Sözsüz iletişim, iletişimde sözcüklerin yer almadığı, hareket ve davranışlarla iletişimin sağlandığı bir iletişim türüdür. Sözsüz iletişimde hareket ve davranışlar, daha çok sözlü

iletişimi desteklemek amacıyla kullanılır. Sözsüz iletişim sayesinde kişilerarası iletişimde bireyler, sözcüklerle ifade edemedikleri duygu, düşünce, tutum, tavırlarını vb. sözsüz iletişimle karşı tarafa aktarabilmektedirler. İletişimde kaynak (gönderici), iletilerini yüz ve beden hareketleri yardımıyla daha etkili bir şekilde aktarır. Diğer yandan da jest ve mimiklerinden yola çıkarak alıcının psikolojisini ya da iletinin durumunu anlayabilir. Sözsüz iletişimin sağladığı bir diğer yarar, bireyin ifade etmek istemediği ya da ifade etmekte güçlük çektiği duygu ve düşüncelerini kelimelere gerek kalmadan jest ve mimik hareketleriyle aktarabilmesidir (Işık, 2000, s. 27-28).

Sözsüz iletişim günlük yaşantıda anlam yaratmak ve ilişkileri anlamlandırmak için kullanılan önemli kodlama türlerinden biridir. Sözsüz iletişimin temel işlevi bir iletiyi (sözel iletiyi) tamamlamak ve etkisini arttırmaktır. Günlük hayatta bilinçli ya da bilinçsiz olarak sözsüz iletişim ve beden dilini sözlü iletişimle beraber oldukça sık kullanıldığı görülmektedir. Ancak beden dili, sözlü iletişim kadar bilinçli kullanılmamaktadır (Ergünay, 2013, s. 48-49).

Jest ve mimikler, bakışlar vb. beden dili, başkalarını yetiştirmek, gizlemek veya bazı işaretleri vurgulamak ve tamamlamak için tamamlayıcı unsur olarak konuşmaya eklenmektedir (Lazar, 2001, s. 55).

Beden dili insanlar arasındaki ortak dildir. İletmek istenilen mesajın ‘nasıl söylendiğini’ belirler. Sözel iletişimde daha çok istek ve düşünceler aktarılırken sözsüz iletişimde duygular ifade edilir. Bu açıdan beden dili bir yerde duyguları ifade ediş biçimidir. Yapılan bazı araştırmalara göre, yüz yüze iletişimde, iletişimin % 93’ünü kelimelerin ötesindeki sözsüz iletişim oluşturmaktadır (Kırmızı, 2006, s. 118). Beden dili kelimenin ötesinde, dile getirilmeyen ya da getirilemeyen mesajları görme imkânı sağlar. Beden dili aynı zamanda bireyin düşündükleriyle örtüşmeyen iletileri belirgin kılarak, görülmesini de sağlar (Lazar, 2001, s. 55). Bu açıdan beden dili mesajları tanımak, öğrenmek etkin ve doğru bir iletişimin gereğidir. İletişim eksenine değerlendirildiğinde beden dilinin etkin kullanımı bireye iki önemli özellik kazandırır. İlki, karşıdaki bireyin beden dilini okuyarak mesajları doğru ve yorumlamak, ikincisi ise beden dili ile etkili mesajlar vermektir (Kırmızı, 2006, s. 119).

Beden dili, bedenin hareket ve hareketsizliğiyle oluşturduğu bir dizi mesajlardır. Bu minvalde beden dilinin üç temel işlevi vardır. Bunlar; beden vasıtasıyla duygu, düşünce,

istek vb. diğer bireylerle paylaşmak; konuşmayı desteklemek, güçlü kılmak son olarak da sözcüklerin inandırıcılığını kontrol etmektir (Salmış, 2012, s. 22).

Işık, sözsüz iletişimi dört kategoride incelemektedir (2000, s. 27-28):

- Yüz ve beden ifadeleri; kaş, göz, dudak vb. yüz hareketleri
- Jestler; el, kol bacak, ayak vb. vücut hareketleri
- Kişiler arası mesafe; yüz yüze iletişimde bireylerin birbirlerine olan duruş mesafeleri
- Giysiler; tercih edilen kıyafet, aksesuar vb.

Erdoğan, sözsüz iletişim öğelerini diğerlerinden farklı olarak aşağıdaki şekilde değerlendirmektedir (2008, s. 203-204):

- Yer ve Mesafe Tutma: Mekan insanların yaşamını sürdüğü mekanlardır. Yerin kimin hangi koşullarda nasıl kullanacağını insan ilişkilerinin özellikleri belirler. Yerin genişliği, koku, renk, ışıklandırma vb. bu çerçevede değerlendirilir.
- Dokunma: Sözsüz iletişimde bireyler dokunarak birbirlerine duygusal ileti aktararak gerçekleştirdikleri iletişim biçimidir. Dokunma; sevgi, yakınlık, dostluk gibi duygular, güç ve statü gibi kültürel faktörlerin de göstergesi olabilmektedir.
- Jestler: İletişim ve beden dilinin en sık kullanılan kavramı olarak jestler, el, kol, ayak, baş pozisyonları ve kullanımıdır.
- Göz ve Bakış: Göz, iletişimde görmenin ötesinde etkiye sahiptir. Farkında olarak veya olmayarak yapılan göz hareketleri, iletişimde amacı, duygular, beklentiler, güç ilişkileri vb. hakkında ipuçları verir.
- Zaman ve Statü Kullanımı: İletişimde zaman ve statü, teknoloji ve kültür ile iç içedir. İletişim belli bir zaman diliminde gerçekleşir ve bireyler söz konusu iletişim zamanına gösterdikleri ya da göstermedikleri özen statü ile yakından ilgilidir.
- Ses Dili: Konuşmada kullanılan sözcüklerin ses niteliği bakımından değerlendirilmesidir. Sesin tonu, yüksekliği, yavaşlığı, hızı, vurgusu vb. öğeleri içerir.

- Maddeler ve Eşyalar: Kapitalizmin getirileriyle insanlar ilişkilerinde giyilen, yenilen, içilen, kullanılan vb. maddeler daha fazla önem arz etmeye başlamış ve az ya da çok ilişkilerin seyrini değiştirme gücüne sahip olmuştur.
- Fiziksel Görünüş: Her bireyin farklı fiziksel özellikleri vardır. Bireylerin göz rengi, saç, kilosu, yaşı, vb. fiziksel özellikleri beden dilinde etkili bir unsurdur.

Sözsüz iletişim, sözlü iletişimi kapsar ancak, sözlü iletişimde sözsüz iletişimin bir unsuru olan beden dili, sürekli kullanılır ve ikisinin anlamlı bir biçimde kullanılması sözlü iletişimin etkinliğini artırır. Buna göre iletişim, insanların davranışlarını etkilemek amacıyla, sözlü ya da sözsüz araçlarla zihin yönlendirme etkinliğidir. Sözsüz iletişimin özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Tutar, Yılmaz, & Erdönmez, 2004, s. 17):

- i. Sözsüz iletişim etkilidir.
- ii. Sözsüz iletişim duyguları belirtir.
- iii. Sözsüz iletişim çift anlamlıdır.
- iv. Sözsüz iletişim belirsizdir.

Sıralanan unsurlara ek olarak Kırmızı, sözsüz iletişimin özelliklerini şöyle sıralamaktadır (2006, s. 120):

- i. Sözsüz iletişimin en önemli özelliği aracısız olmasıdır.
- ii. Sözlü iletişime oranla daha etkilidir.
- iii. Beden dili mesajları, sözcüklerden daha keskindir.
- iv. Anlık duyguları yansıtır ve sadece o anlıktır.
- v. Sözsüz iletişim çift anlamlıdır.
- vi. Sözsüz iletişim belirsiz olabilir.
- vii. Beden dili bulaşıcıdır.

Erdoğan, sözsüz iletişimi, konuşmayı ya da sözlü anlatımı içermeyen ifade, enformasyon verme veya davranışta bulunma olarak tanımlar. Sözsüz iletişimin sözlü iletişimden daha etkin olduğunu savunan görüşlerin aksine, Erdoğan, sözsüz iletişimi, sağlıklı bir iletişimde yeterli bulmamakta, sözsüz iletişimin yokluğunu iletişime engel görmemekte, sözlü iletişimi ise iletişimin olmazsa olmazı olarak nitelendirmektedir

(2008, s. 200). Bir ilişkinin söz kullanılmadan başlaması, kurulması ve yürütülmesi olarak sözsüz iletişim kişiler arası iletişimde sınırlı etkiye sahiptir; nedeni ise insanlar, topluluklar oluşturdukça ve üretim biçimleri ve faaliyetleri çeşitlendikçe sözsüzün ötesine geçmek zorunda kalmışlardır. Bireyler, günlük yaşamda iletişimin tamamına yakın bir kısmını konuşma ile sağlar. Özellikle de günümüz çağında bireyler arası ilişkilerin sözsüz yürütülmesi mümkün değildir (Erdoğan, 2008, s. 201).

1.6.2.1. İletişim ve Beden Dili

İletişim yalnızca konuşma yolu ile gerçekleştirilen bir ileti alışverişi değildir. İletişim kurmanın bir başka yolu da beden dilidir. Beden dili ile iletişim kurmak, ileti alışverişinde bulunmak ya da bireyin iç dünyası hakkında fikir sahibi olmak mümkündür (Işık, 2013, s. 6).

Sözsüz iletişim ve özellikle beden dili, insan ilişkilerinde iletişimin temelini oluşturur. Günlük hayatta iletişim kurmada yararlanılan simgesel kodlar arasında anlam yaratma ve paylaşmada beden dilinden bilinçli veya bilinçsiz sürekli yararlanılır (Zıllıoğlu, 2003, s. 178). Salmış ise beden dili ile alakalı şöyle demiştir (2012, s. 40);

İletişimin bedenimiz üzerinden veriliş yüzdesi %50' den fazladır. Beden dili tek başına iletişimin yarısından fazlasını karşılamaktadır. Bu alandaki çalışmalar iletişimin güçlendirilmesine daha fazla etki yapacaktır. Jest ve mimikler, renkler, giysi tercihleri de bu bilince dâhil edildiğinde daha başarılı bir iletişim sürecinden söz edilebilecektir.

Beden dili öncelikle kişilerarası kurulmuş ya da kurulacak olan iletişimi destekleyen bir etkinlik olarak kabul edilmelidir. Kaynak, iletiyi oluştururken ve alıcıya gönderirken beden dilini etkinliğe dâhil ettiğinin çoğu zaman farkında değildir. Oysa beden dilinin yani jest ve mimiklerin iletişimin dışında tutulması –hastalık, sakatlık vb. sebepler dışında- mümkün değildir. Konuşurken elin buruna, alına, yüze götürülmesi, saat kalem düğme vb. araçlarla uğraşması, göz hareketlerinde bulunulması vb. hareketler konuşmada insan vücudunun sabit kalamayacağını gösterir. Bu bağlamda bedensel dil, öncelikle iletişimde tamamlayıcı ve destekleyici bir işleve sahip olduğu, sözlü anlatımı bütünlediği söylenebilir (Çamdereli, 2008, s. 59). Bu minvalde beden dili iletişim sürecinde yapılan her türlü bedensel hareket veya hareketsizliği ifade eder. Ve bunu da el, kol, jest ve mimikler gibi beden hareketleri yardımıyla gerçekleştirir (Kırmızı, 2006, s. 117).

Beden dilinde jest ve mimikler, beden dilini bütünleyen, tamamlayan önemli iki öğedir ve birbirinden ayrı değerlendirmek yanlış ya da eksik sonuçlara neden olacaktır. Jest ve mimiklerin belli bir kullanım zamanı ya da şartı yoktur. Beden dili, konuşmaya/iletişime başlamadan önce, konuşma/iletişim esnasında ve/veya konuşmadan/iletişimden sonra kullanılabilir (Çamdereli, 2008, s. 60-61).

Beden dili ile iletişimde jest ve mimikler, zaman ve mekan sınırlılığına sahiptir. Bu nedenle beden dili “şimdi” ve “burada” yapılan iletişim çerçevesinde değerlendirilir (Zıllıoğlu, 2003, s. 191).

Beden dili ile iletişim, temelde şu amaçlarla gerçekleştirilir (Salmış, 2012, s. 34):

- Başkaları üzerinde olumlu bir etki meydana getirmek
- Muhatapı daha iyi anlayarak etkili bir iletişim sağlamak
- Bireyin kendi beden hareketlerini denetleyerek, sosyal ortamlara uyumu sağlamak
- Başkalarının gerçekte ne söylediğini anlamak
- Söylenilenlerle düşünceler arasında bir sağlama yapmak
- Sözün gücünü görsel öğelerle desteklemek

Beden dilinin içindeki öğeler ise beden duruşu, mimikler, başın kullanımı, oturmak için seçilen yer, giyim, jestler, ayakların kullanımı, oturma biçimi, mesafe, kullanılan aksesuarlar, renkler, imaj, bedensel enerji, bakım ve makyaj şeklinde sıralanabilir (Salmış, 2012, s. 46). Bununla birlikte beden dilinde en yoğun kullanılan öğe jest ve mimiklerdir. Ayrıca kültür, yaş, cinsiyet gibi faktörlerin etkisi beden dilinde çok fazladır.

1.6.2.1.1. Beden Dili ve Kültür

Beden dili insanlığın ortak dilidir, bütün insanlar tarafından kullanılır. Beden dili, evrenseldir. Kastedilen evrensellik, beden dillerindeki benzerlik değil, beden dilinin dünyanın her yerinde ve tüm insanlar tarafından kullanılmasıdır. Kültür, beden dili kullanımında etkilidir, öyle ki; beden dili kültürden kültüre, toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Birbirinden farklı kültür ve toplumların beden diline yükledikleri anlamlar farklılık gösterir. (Tutar, Yılmaz, & Erdönmez, 2004, s. 39) Beden dilinin

doğru anlamlandırılması kültür ve iletişimin bağlamıyla sıkı bir ilişki içerisindedir. Ortak toplumsal kültür, beden dilinin gerçekleşmesi ve okunmasında belirleyicidir. Çünkü kültürel farklılıklar ifade farklılıklarını biçimsel düzeyde etkiler (Çamdereli, 2008, s. 59-60). Farklı kültür grupları değerlendirilme kapsamına girdikçe sözsüz iletişimi ayrıntılı değerlendirmek güçleşir. İletişim mesajları ayrıntılı incelendiğinde, bireylerin mesaja yüklediği anlam içerisinde kültürlerine ait değerler bulmak mümkündür. Mesajlardaki kültürel kodlar varlığı beden dilinde gösterir zira birey, yaşadığı toplumun değerleri ile etkileşim halindedir. İletişimde olası problemleri önlemek ve daha etkili bir iletişim kurabilmek için bireylerin kültür, ilişki, iletişim ve bakış açılarını tanımak gerekir. Zira kültür insanın insanla ve doğayla yaşadığı problemlerin çözümü olmuştur (Salmış, 2012, s. 75-76).

Toplumların yaşam tarzları, alışkanlıkları, yaşadıkları iklim, vb. toplumların inanç ve kültürleri oluşturur. Sıcak iklimli ülkelerde beden dili sık kullanılırken soğuk iklimli ülkelerde beden dili kullanım sıklığı düşer. Bir kültürde normal karşılanan bir durum başka bir ülkede abes, ya da ayıp karşılanabilir. Toplumların beden dillerinde de kültürel etkileri görmek mümkündür. Örneğin, selamlaşma her kültürde olmasına karşın selamlaşma şekli aynı değildir. Avrupa ve Amerika'daki selamlaşma Türkiye'de çağırma hareketiyken Yugoslavya ve Romanya'da hayvan çağırma işaretidir, Uzakdoğu toplumlarında ise selamlaşma tamamen farklı bir şekilde, eğilerek yapılır. Bacak bacak üstüne atmak Amerika ve Avrupa'da normal karşılanırken Doğu toplumlarında saygısızlık olarak karşılanır, Araplar ayak tabanının görünmesini tepkiyle karşılar. Türk toplumunda çocuklar başı okşanarak sevilir oysa Hindistan'da bu uğursuzluk olarak algılanır (Kaşıkçı, 2003, s. 96-97). Kültürlerin beden dili konusunda en önemli nokta beden hareketlerindeki farklılıktan ziyade beden hareketlerinin sayısındaki farklılıklardır. Doğu toplumlarında beden dili sıkça kullanılırken Batı toplumlarında daha seyrek kullanılır (Reca, 2010, s. 74).

1.6.2.1.2. Beden Dili ve Yaş

Beden dili yaşa göre farklılık gösterir. Belli yaş gruplarının yaptığı birtakım davranışlar vardır. Çocuk yaşlarda beden dili kullanımı fazla iken yaş ilerledikçe beden dili kullanımı azalır. Beden dili yorumlanırken yaş kriterinin göz önünde bulundurulması, beden dilinin doğru anlamlandırılmasını sağlar (Salmış, 2012, s. 22). Çocukluk dönemi

beden dilinin en fazla kullanıldığı dönemdir. Çocuklar kendilerini ifade ederken, herhangi bir olayı anlatırken ya da duygularını aktarırken neredeyse kelimedenden çok beden dillerini kullanırlar. Çocuk yaşlarda görülen bedensel tepkileri “içgüdüsel beden dili” olarak değerlendirmek mümkündür. Yaş ilerledikçe bedensel mesajlar azalır, yerini sözel ifadelere bırakır (MEGEP, 2008, s. 16).

1.6.2.1.3. Beden Dili ve Cinsiyet

Beden dili cinsiyete göre farklılık göstermektedir, nedeni ise kadın ve erkeklerin fiziksel yapıları ve hormonal farklılıklarıdır. Kadın ve erkeklerin bu farklılıkları, beden dilinde kendilerine özgü hareketler oluşturur. Örneğin; kadınlar kitapları göğüs bölgesinde tutarak taşırlar, nedeni ise hem içgüdüsel bir koruma hem de basen genişliğinden dolayı dengeli yürüyebilmedir. Otururken kadınlar dar bir alanı işgal ederken erkekler daha geniş yer tutarlar. Erkekler sıkıldıklarında aksesuarlarıyla uğraşırken kadınlar saçlarıyla uğraşırlar. Kadınlar, korktuklarını belli etmek için ellerini göğüs hizasında bağlarken erkekler aynı hareketle dürüstlüklerini göstermeye çalışırlar (Kaşıkçı, 2003, s. 88-90).

1.6.2.2. Beden Dilinde Jestler

Beden dilinde jestler, vücut ile yapılan baş, el, kol, bacak hareketlerini kapsar. Her ne kadar sınırlı sayıda hareketi barındırsa da jestlerin sonsuz sayıda anlamlı birim üretme özelliği vardır. Farkında olarak veya olmayarak, isteyerek veya istemeyerek yapılan her bedensel hareket bir anlam/söz üretimidir (Çamdereli, 2008, s. 60-61).

Sözsüz iletişim başlığı altında akla ilk gelen öge jesttir. Jestler; amblem (kullanıldığında bağlamda açık bir anlam ifade eden hareketler), tasvir ediciler (sözlü olarak ifade edilen iletiyi desteklemek amacıyla yapılan beden hareketleri), göstergeler (bireylerin duygu ve düşüncelerini işaret eden beden hareketleri), düzenleyiciler (kişiler arası iletişimde iletişimin etkinliğini arttırmak ya da olası iletişim engellerini yok etmek amacıyla yapılan beden hareketleri) ve uyarıcılar (kişiler arası iletişimde iletişimin aksadığını, amacından uzaklaştığını gösteren beden hareketleri (cep ile oynama, bozuk para, saç tarama vb hareketler) şeklinde sınıflandırılabilir (Erdoğan, 2008, s. 208).

1.6.2.3. Beden Dilinde Mimikler

Kaş, burun, göz hareketleri, dudak gibi insan yüz kaslarının bir anlam ifade etmek ya da bir alam yaratmak için kullanımıyla yüzde gerçekleştirilen hareketler beden dilinde mimik olarak nitelendirilmektedir (Çamdereli, 2008, s. 61; Zıllıoğlu, 2003, s. 191).

Beden dili unsurlarının sayı ve özellik bakımından çeşitlilik arz etmesine karşın, temel amacı mesaj vermektir. Beden dili ile mesajları doğru okumak ya da doğru iletmek için beden dilinin bütün öğeleri bir bütün olarak değerlendirilmelidir. İnsan yüzü kişi, duygu, ilişki, vb. durumlarla alakalı zengin anlam yaratır. Birey; mimik, alın, kaş, göz, el, kol ayak vb. bütün hareketleri ile 250 binden fazla ifade yaratabilmektedir. Beden dilinin bu gizil gücü, yapılan araştırmalar sonucu ileri sürülmüştür (Salmış, 2012, s. 25; Zıllıoğlu, 2003, s. 197). İletişim katılımcıları, bir yandan mimiklerden yola çıkarak muhatabın kim olduğu, gerçek ya da gizlediği duygu ve düşüncelerini öğrenmeye çalışırken diğer yandan da kendiyle alakalı isteyerek veya istemeyerek ileti gönderir. Yüz ifadelerinin okunması toplum ve kültürel kodların yanında iletişim ilişkileri, sözel iletiler, hedefin kaynak hakkındaki bilgi, düşünce ve yargıları, psikolojik ve toplumsal yaşantıları etkili olur. Yüz hareketleri arasında iletişim açısından en fazla önem taşıyan göz hareketleridir. İletişim katılımcıları farkında olarak veya olmayarak bakışlara önem verirler. Yapılan araştırmalar neticesinde olumlu-olumsuz değerlendirmede bireylerin bakışları baz aldığı sonucuna varılmıştır (Zıllıoğlu, 2003, s. 198-199).

İletişim; varlığı, amacı, kolaylığı, kişiler arasılığı vb. nedenlerle insanlık kadar eski olup insanla birlikte yok olacak bir ihtiyaçtır. İletişimin etkileri, etkilendiği unsurlar, şekilleri sağladığı kolaylıklar nedeniyle farklılık göstermesine karşın iletişim evrensellik özelliğini taşır. Sayısız millet ve dilin varlığına karşın bütün toplumlarda var olagelmıştır. Bireylerin ve dillerin çeşitliliği iletişime engel olmamış; aksine çeşitlilik kazandırmıştır. Aynı durum bedensel engelli bireyler içinde geçerlidir. Bedensel engelli bireyler (sağlıklarının el verdiği ölçüde) beden dilini kullanabilmektedirler. Aynı şekilde işitme engelli bireylerin ses çıkaramamaları ve sesleri duyamamaları konuşmalarına engel olamamıştır. İşitme engelliler dile farklı bir boyut kazandırmış sesleri görünür hale getirmişlerdir. Yanlış kanılar, dini ve kültürel pek çok yanlış değerlendirmeler işitme engelli bireylerin dillerini kullanmalarına engel olmuştur. İşitme engelli bireyler yüzyıllar boyunca ötekileştirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖRSEL İLETİŞİM TÜRÜ OLARAK İŞARET DİLİ

A. GÖRSEL İLETİŞİM TÜRÜ OLARAK İŞARET DİLİ

2.1. İletişimde Algılama; Görme, İşitme ve İletişim

Algılama dış dünyanın somut ya da soyut nesnelerle ilişkili olarak edinilen duyumsal bilgidir. Duyumsal bir bilgi olan algılama beş duyu organı –koklama, görme, tatma, dokunma ve duyma- ve ek olarak hissetme duyusu yardımı ile algılanan bilgi edinme sürecidir (İnceoğlu, 2004, s. 72).

Tablo 1. Algılama Süreci

Algılamak = herhangi bir	Olayı Nesneyi İlişkiyi	Görmek Duymak Tatmak Koklamak Dokunmak Hissetmek
--------------------------	------------------------------	---

Kaynak: (İnceoğlu, 2004, s. 72)

Algılama, verilerin zihinsel boyuta ulaşması, algılanmasıdır. Verilerin beyine ulaşması duyu organları ile mümkündür. Görmek, duymak, tatmak, koklamak ve dokunmak duyularına ek olarak hissetmek te beyine uyarıcı olarak veri iletmektedir

Görsel algılama biyolojik bir süreç olmanın yanında psikolojik etkenlerin de rol aldığı bir algılamadır. Bireyin görme yetisiyle cisimsel varlığı olan her şeyi görür. Ancak sınırsız sayıdaki cisimler görüntü kirliliğine sebep olmaktadır. Bu sebeple görsel algılama için görmek önkoşul olmakla birlikte yeterli değildir. Berger'in yaptığı

bakmak ve görmek ayrımına göre bireyin çevresinde var olan bütün karmaşalar içinde pek çok şey görür, ancak bunları algısal anlamda görmesi için bakması da gerekmektedir. Bakmak ve görmenin bir arada gerçekleştiği durumda görsel algılamadan söz edilebilmektedir. Görsel algılamamanın diğer bir etkeni bilişsel süreçlerdir. Bireyin algılamasını etkileyecek bütün etmenler temelde bilgi birikimi ve deneyimlerini etkilemektedir. Bu doğrultuda bireyin görsele yükleyeceği anlam bireyin bilgi birikimi ve deneyimlerine göre şekil almaktadır. Bireyin duygu yapısı da yine algıyı etkileyen etmenlerdendir (akt. İncoğlu, 2004, s. 83).

İşitme kaybıyla doğan ya da erken yaşta işitme yetisini kaybeden bir bebek için, işitsel yollar ve işitme merkezlerinin gelişimi durmakta ve görsel algı baskın hale gelmektedir. Dolayısıyla da dil gelişimi bu özel duruma göre şekillenmektedir. Dil gelişiminde sağırda da işiten insanda olduğu gibi sol beyin yarıküresi baskındır. Sağırda ile işiten-konuşan insanlar arasında, ana hatlarıyla beyin yapı ve işlevlerinde fark olmamakla birlikte baskın olmayan beyin yarıküresinin dile katkısı görece işitme engellilerde daha fazladır ve görme merkezleri işitme engellilerin iletişim sürecine daha fazla dahil olmaktadır (Kemaloğlu, 2016, s. 107).

İşitme engellilerin sözlü dil hakkındaki yetersizliği nedeniyle iletişimi sözlü dil üzerinden gerçekleştiremezler. Bunun yerine, gözle görünebilir jestsel hareketler işitme engellilerin iletişim kanallarını oluşturmaktadır. Bu, iletişim kanalı işitme engelliler bireyler tarafından oluşturulur. Pratik olarak tipik görünen bu kanal bütün işitme engelliler tarafından kullanılmaktadır (Furth, 1973, s. 11).

Bazı işitme engelli çocuklar ağır sağır olmalarına rağmen, diğer çocuklardan çok daha iyi bir eğitim alabilmeleri, sorunun sağırılıklarında olmadığını göstermektedir. İyi bir eğitimle sağlıklı, işiten çocuklarla aynı seviyeye gelen işitme engelli çocuklar için asıl problem iletişimdir. Yaşamlarının başlangıcından beri karşılaştıkları iletişim kurma zorluğu ya da iletişim bozukluğu işitme engelli çocukların temel problemidir (Sacks, 2001, s. 72).

Vygotsky, dilin işlevsellik açısından her zaman hem sosyal hem de entelektüel bir yönü olduğunu hiçbir zaman unutmamıştır; ayrıca zekanın ve duygunun ilişkisini, bütün iletişimin, bütün düşüncenin de duygusal olduğunu ve bireyin “kişisel ihtiyaçlarını ve çıkarlarını, eğilimlerini ve dürtülerini” yansıttığını hiçbir zaman göz ardı etmemiştir. Bütün bunlardan çıkarılacak sonuç, iletişimin bozulması

durumunda, entelektüel gelişimin sosyal ilişkilerin, dil gelişiminin ve duygusal tavırların hepsinin birden ve aynı anda bundan etkileneceğidir. Ve elbette doğuştan işitme engelli olan çocuklarda bütün bu bozukluklar görülebilir, sık sık görülmektedir de. Hilde Schlesinger ve Kathayrn Meadow Sound and Sign (ses ve işaret) kitabına şu cümlelerle başlıyor; “çocuklukta ağır işitme engellilik tıbbi bir tanıdan fazla bir şeydir; toplumsal, duygusal, dilsel ve entelektüel modellerin ve sorunların ayrılmaz bir bütünlük içinde kaynaştığı kültürel bir olgudur” (Sacks, 2001, s. 75).

Algılama iletişimin başlangıç noktası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Algılamanın etkenleri ve algı türlerine daha önce değinildiği üzere ruh hali ve fiziki özellikleri algıyı etkilemekte, algı düzeyini değiştirmektedir. İşitme engellilerin algıları tamamen görme –kısmen dokunma- duyusu üzerine kuruludur.

2.2. İşaret Dili ve Zihinsel Süreç

İşaret dili vizyon yoluyla algılanır ve eller, yüz ve beden hareket ve hareketsizliğiyle üretilir. Bu doğrultuda işaret dili konuşma organları ve işitme duyuları açısından konuşma dilinden farklıdır. Bu farklılığa rağmen araştırmalar konuşma ve işaret dilinin oluşum sürecinde beyinde büyük farklılıkların olmadığı göstermektedir. İnsan beyni sağ ve sol olmak üzere iki yarıküreden oluşur ve iki yarıkürenin farklı görevleri vardır. Beyinde oluşan herhangi bir zarar beynin özel yeteneklerinin kaybolmasına neden olabilir. Örneğin, sağ beynin hasar görmesi çizim yeteneğinin kaybedilmesine yol açarken sol beynin zarar görmesi dilsel problemlere yol açmakta dilbilimsel açıdan doğru cümle kuramama ya da dilsel yeti kaybı olan Afasia'ya neden olabilmektedir. Sol beyin görsel uzamsal yetenekleri kontrol eder ve dilbilim alanında önemli bir yere sahiptir. Bu, sağ beynin dil üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı anlamına gelmez. Kimi görüşe göre işaret dili sağ beyin tarafından üretilir çünkü işaret dili görseldir ve mekânsal öğelerden faydalanır. 1980’de işitme engelli bireylerin beyin hasarı ve işaret dili ile iletişimi ve görsel mekânsal yetenekleri üzerine yapılan araştırmalar neticesinde durumun sanılandan çok farklı olduğu anlaşılmıştır. Araştırmalar sol beyin hasarı (Broca ve Wenice alanında) olan işitme engelli bireylerin durumu, afasia hastası işiten bireylerin durumuyla neredeyse aynı olduğunu göstermiştir. Sol beyinde hasar bulunan bireylerde işaret dili kullanıcıları resim yeteneklerini ve işaret dilinin dilbilimsel yeteneklerini kullanırken zorlandıkları görülmüştür. Dahası sağ beyinden hasar gören işaret dili kullanıcılarının işaret dilinin dilbilimsel yeteneklerini ve çizim yeteneklerini

kullanmada zorlandıkları da saptanmıştır. FMRI¹ (Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme / Functional Magnetic Resonance Imaging) ya da PET² (Positron Emission Tomography / Positron Emisyon Tomografi) gibi yakın zamanda yeni teknolojilerle yapılan araştırmalarda sağlıklı bireylerin dil üretirken beynin hangi alanının aktif olduğu görülebilmektedir. Bu araştırmalarda sağ yarı kürenin işaret dilini üretim sürecinde etkin rol aldığı görülmüştür. İşaret dilini anlama ve üretim açısından pek çok özellik konuşma dili gibi beynin sol yarım küresinde baskındır. Bununla birlikte ister işaret ister konuşma dilinde olsun beynin sağ yarım küresinin de kullanıldığı açıkça görülmüştür (akt. Johnston & Schembri, 2006, s. 16-17).

2.3. Görsel İletişim ve İşaret Dili

Çeşitli biçimleriyle işaret dili, sözlü dilin işlev görmesinin fiziksel açıdan imkânsız olduğunda toplumun iletişim ihtiyacını karşılamasıdır. Böylesi biyolojik bir meseleyi işitme engelliler sistemli bir dil jest diliyle çözmeye çalışmaktadır. Bugün dünyada var olan yüzden fazla işaret dili bu dil biçiminin mükemmel esneklik ve yararlılığını göstermektedir (Fischer, 1999, s. 206-207).

Dil sosyal hayatın ayrılmaz bir parçasıdır. Bireyleri bir arada tutan, aynı mekânda yaşamlarını mümkün kılan, bilgi, tecrübe, duygu vs. her türlü ileti alışverişini sağlayan hem biyolojik hem de kültürel bir öğedir. Konuşma dili gibi işaret dili de bir dildir ve iletişimi sağlamak için yeterlidir. İşitme engelli bireyler normal/sağlıklı bireyler gibi sosyal hayatın içindedirler ve iletişimlerini el, parmak kol ve bedeninin diğer kısımlarının hareket ve hareketsizliğiyle sağlarlar. Bu iletişimleri normal/sağlıklı bireylerden farklı olarak aynı anda yaparlar yani aynı anda hem konuşup hem dinleyebilirler. Çünkü işitme engelli bireyler hareketlerle konuşur, gözlerle dinlerler (Furth, 1973, s. 2).

İşaret dilleri gerçek bir dildir, en az konuşma dilleri kadar karmaşıktır. İşaret dili, karmaşık görsel ve dilbilimsel öğelere sahiptir. Görsel ve resimsel nitelikler taşıyan ve dünya üzerinde işitme engelli toplulukları tarafından doğal bir biçimde icat edilen işaret dilleri, özünde gerçek bir dilin bütün özgünlüğünü ve ifade zenginliğini barındırmaktadır (Corballis, 2003, s. 120).

¹ MR cihazında özel bir çekim yöntemi uygulanarak beyinin üç boyutlu aktif bölgelerinin tespiti için kullanılan cihaz

² İnsan vücudundaki organ ve dokuların aktivitesi ölçen cihaz

2.4. İletişim Aracı Olarak İşaret Dili

Yüz yüze kurulan iletişimde iletilen mesajların toplam etkisini %7-10 kelime, %30- 38 ses tonu ve % 55-60 beden dili oluşturmaktadır. İletişimin temel bileşenleri olan bu 3 ögenin etkinliğine dikkat edildiğinde beden dilinin iletişimde sözcüklerden daha önemli olduğu ve davranış ve jestlerin iletişimin temelini oluşturduğu görülmektedir. Sözcükler iletişim gerçekliğini ve anlamını ortaya koymakta, beden dili ve ses tonu ise düşünce ve duyguları desteklemekte, onları somutlaştıran hareketler olarak nitelendirilmektedir (Salmış, 2012, s. 36). İletişimde mesajların yalnızca %10'unun sözlerle iletildiği dikkate alındığında, sözel yolla iletişim kuramama insanların anlaşmalarını güçleştirebilir; ancak engellemez. Ses kaybı, bireyleri mesajları yalnızca beden yoluyla iletmeye mecbur bırakmıştır. Dolayısıyla beden dilinin anlaşılması önem kazanmıştır (Ulutaşdemir, 2007, s. 37).

Bireylerin fizyolojik noksanlıklarının, etkili bir iletişime engel olarak kabul edildiği birtakım görüşler bulunmaktadır. Ancak bu görüşlerin aksine fiziksel engellerin iletişime engel teşhis etmediği, fiziksel engellerine rağmen sağlıklı iletişim kurabilen bireylerin olduğunu ve sayılarının azımsanmayacak kadar fazla olduğunu savunan görüşler vardır. Fiziksel engelleri iletişime engel olarak görmeyen Açıkgoz bu durumu şöyle dile getirmektedir (2005, s. 74-75):

Etkili iletişimi engelleyen unsurlardan bir kısmı da iletişim katılımcılarının fizyolojik noksanlıklarından kaynaklanır. Bu noksanlıklar hem karşı tarafa (iletene) hem de onun mesajına yöneltilebilir. Pek tabi bir alıcı ileten veya her iki iletişim katılımcısı da fiziksel engelleri olabilir. Bu kişilerle yapılan iletişimde normal şartlarda belli iletişim kalıpları başarıyla götürülür. Diğer taraftan, hemen belirtelim ki, bu tür iletişimde genelde katılımcılar arasında birinin diğerini tamamlama eğilimi ve eylemi gözlemlenir. Çünkü her iki taraf da engellilik durumunun farkındadır. Fakat buna rağmen, bunların çoğu engel türüne ve derecesine göre eksik bir iletişime sebep olur. Yani diğer durumlarda olanın aksine, etkin ve yetkin bir iletişimden maalesef bütünüyle söz etmek zordur. Belki de baş döndürücü günümüz teknolojisinin bir iyi tarafı da insanın fizyolojik ve bedensel eksikliklerini bütünüyle gidermese de ciddi bir lojistik sağlamasıdır. Fiziksel engellerin kendi aralarında iletişimin sıcaklığına, içtenliğine ve hatta mükemmelliğine çoğu engelsiz insan ulaşamaz. Çünkü bir duyu veya organ eksikliğinin sinerjisi diğer organlara yüklenerek katlamalı bir zihinsel, ruhsal ve hatta kimi durumlarda fiziksel sinerji ortaya konulabilmektedir.

İşitme engelli bireylerin iletişim kurabilmesi birçok kişiye imkânsız gelir. Oysa işitme engelli çocuklar anaokulundan itibaren bu engellerini aşma üzerine eğitim alırlar. Bu eğitimlerde çocukların dil öğretimi, konuşma ve konuşulanları okuma (anlama) becerisi

kazandırılmaktadır. İşitme engelliler gerek kendi aralarında gerek sağlıklı bireylerle – işaret dili bilen- sağlıklı ve etkili iletişim kurabilmektedirler (Furth, 1973, s. 3).

Sözcük, beden dili ve ses tonunun iletişim için önemine daha önce değinilmişti. Bu üç öge, işaret dilinde de yer edinmektedir, ancak söz konusu öğelerin işaret dilindeki görünümü alışılmışın dışındadır.

2.4.1. İşaret Dili ve Sözcük

İşitme engellilerin sesleri duyamamaları ve ses çıkaramamaları sözcük kullanamayacakları anlamına gelmemektedir. Sözcükler yalnızca seslerden oluşmaz; işaret dilinin sözcükleri, kelimeleri hatta deyimleri konuşma dilinden farklı, işaret diline özgü yöntemlerle söylenmektedir. İşaret dilinde sözcükler el, kol ve mimik hareketleriyle telaffuz edilir. Bu çerçevede konuşma dilindeki telaffuzu işaret dilinin hareketleri oluşturmaktadır. İşaret dili tıpkı konuşma dili gibi geniş kelime dağarcığına sahiptir. TİD’te iki bin beş yüzden fazla kelime (MEB, 2015) ASL’de dört binden fazla kelime (Corballis, 2003, s. 119) hazinesi bu durumu kanıtlamaktadır.

İşaret dilinin kelime dağarcığı, işaretler ve işaret ettikleri şeyler arasındaki konfigürasyonel benzerlikler bakımından oldukça zengindir (Furth, 1973, s. 16). İşaret dilinde kavramlar oldukça farklı şekillerde işaret edilir. İşaret dilinde kavramları işaret etmek için aynı yapı kullanılmaz. Örneğin, Auslan’da kavramlar için kullanılan el şekilleri diğer işaret dillerinde kullanılmaz (Johnston & Schembri, 2006, s. 12).

2.4.2. İşaret Dili ve Beden Dili

İşaret dili bedensel hareketlerin oluşturduğu görsel bir dildir. İletişimde kullanılan ve iletişim etkinliğini arttıran beden hareketleri ile bedensel bir dil olan işaret dili elbette ki aynı şeyler değildir. Her şeyden önce işitme engellilerin konuşmak, ifade etmek, arzularını dile getirmek vb. için konuşma dilinden mahrumiyetleri onları bedenlerinin kullanımına itmektir. Bu kullanım, iletişim etkinliğini arttırmak için değil bizzat iletişimin kendisi olmaktadır. Beden dilinde iletişimin etkinliğini arttırmak amacıyla kullanılan beden unsurlarının tamamı işaret dilinin dilsel öğelerini oluşturmaktadır. Jestler ve mimikler, araç-gereçler, hareketlerin yapılış hızı vs. temel unsurlardandır.

İşaret dilinde eller ya da bedenin herhangi bir yerindeki hareket, bir işarettir. Bu işaretlerin büyük bir kısmı eller ve kollarla yapılır. Ellerle yapılan bu işaretlerle anlatıma, işaretin anlamına göre tek ve/veya iki el dâhil edilir. Ayrıca işaretlere eşlik etmek ve anlatımın etkinliğini arttırmak için bu ifadelerden de yararlanılır. İşitme engelli bireylerin iletişimleri bu hareketlerle sağlanır (Corballis, 2003, s. 124). İşitme engellilerin bir araya gelip topluluk oluşturdıkları her yerde işaret dili üretimi gerçekleşir, çünkü işitme engelliler için işaret dili, iletişim kurmanın en kolay ve en doğal yoldur (Sacks, 2001, s. 35).

Bazı görüşlere göre işaret dili, birtakım jestsel hareketlerden ve pandomimden fazla bir şey olmadığı yönündedir. İşaret dili bedensel hareket ve hareketsizliklerle konuşulan bir dildir. Oysa jest ve pandomim işaret dilini oluşturmak ve tanımlamak için gerekli dilbilimsel ve şekilsel yeterliliğe sahip değildir (Arık, 2016, s. 7; Johnston & Schembri, 2006, s. 14). İşaret dilinde işaretler ve kurallar kombinasyonunun yerli yerinde olduğu görülmektedir. İşaret dili kullanıcıları, iletişimi sadece nesneleri işaret ederek, havada resim çizerek veya olayları şekilsel tanımlarla anlatmaya çalışarak sağlamazlar. Dilbilimsel çalışmalar doğal işaret dillerinin aslında gerçek insan dili olduğunu, basit jest ve pantomimlerden çok daha fazlası olduğunu açıklamaktadır (Johnston & Schembri, 2006, s. 14).

Sağlıklı bireyler farkında olarak veya olmayarak konuşurken çeşitli jestler yaparlar. Bu jestler konuşmanın anlamını pekiştirmektedir. Konuşma esnasında bireyler kendilerini jestsel hareketler yapmaktan alıkoyamazlar, telefon, radyo programı gibi muhatabın göremediği durumda bile jestsel hareketlerin sergilendiği görülmektedir. Buna rağmen jestler bir iletişim şekli değildir ve tek başlarına anlam taşımazlar (Corballis, 2003, s. 141). Oysa işaret dilinde bu hareketler tek başına kullanıldığında dahi anlamlıdır ve iletişimin temel kanalıdır.

İletişimin gereklerinden biri de iletişim esnasında bireyin muhatabına, ondan gelen hareketlerin karşılığı olduğunu düşündüğü jestlerle karşılık vermesidir (Corballis, 2003, s. 59). Bu minvalde işaret dilinin muhatabına beden dili ile karşılık vermesiyle sözü edilen ilkeye uymaktadır.

İşaret dilinin tamamen jest ve mimiklerden oluşmaz. Jest çok geniş bir terimdir ve kullanımı kolaylıkla yanlış anlamlara yol açabilir. Adam Kendon (2004) jestlerin yani eller yüz ve bedenin gözlemlenebilir hareketlerini kasıtlı olarak iletişim kurmak için kullanıldığını savunur. Bireyler yüz yüze iletişime başladıkları zaman farklı beden hareketlerinin kişinin duygu düşünce ve amaçları hakkında bilgi verir. Bu doğrultuda jestlerle verilen mesajların oranı sözlü verilen mesajlardan daha yüksektir (Johnston & Schembri, 2006, s. 15). Kendon (2002)'un “Yalnızca jestlerden oluşan bedensel hareketler sıklıkla işaret dili ile tezatlık oluşturur.” kanısı, işitme engelli topluluklarının görsel dillerini tamamen kapsamaktadır. Bu durumda jestler ve işaret dili nasıl ayırt edilebilir? Böylesi bir ayırım olası ve yararlı mıdır? Kendon çalışmasında jestlerle iletişimi şu şekilde sınıflandırmaktadır (Johnston & Schembri, 2006, s. 22-23):

Şekil 3. Jestlerle İletişim

Kaynak; (Johnston & Schembri, 2006, s. 22-23)

- 1. Jestsellik (Gesticulation);** bireylerin konuşma esnasında konunun içeriğine ve konuşmacının duygularına göre sergilediği hareketlerdir. Jestler belirli bağlamlarda özel anlamlar taşır. Ancak bu, bir jestin konuşulan dilde bir kelimeye ya da işaret dilinde bir işarete eşdeğer kabul edileceği anlamına gelmemektedir. Jestler bir dilin ana özelliklerinin çoğundan yoksundur ve jestsel hareketlerin sabit bir anlamı yoktur. Jestler kendi başına bir mesaj iletmekten ziyade konunun bütünlüğünü sağlamak, mesajların anlamlarını kuvvetlendirmek için yardım alınan hareketlerdir. İşaret dilinde jestler el şekilleri, hareket ve pozisyon kullanımını anlamlı kılar.
- 2. Mimik (Mimic);** mimikler gerçek hayatın bir minyatürü gibi insan yüzüne yansıyan anlamlardır. Fiziksel olarak bireyin içinde olduğu durumu yansıtır. Mimiklere, konuşmada iletilmek istenen mesajlardan daha az güvenilir ve

konuşmaya eller ve bedenden daha fazla dâhil edilir. İşaretlerin standart anlamlarının olması onların şimdiki, geçmiş ve gelecek zamanda olayları işaret dilinde açıkça tanımladıklarını gösterir ve ayrıntılı mimik hareketleri işaret diliyle iletişimin temelini oluşturmamaktadır. İşaret dilinin dilbilimsel bütünlüğünün işaretçilerin daha hızlı ve etkili iletişim kurmalarını sağlar. İşaretçiler yalnızca bulundukları mekânı kullanarak nesne ve eylemleri temsil edebildikleri bir evrede kalabilirler. Bunun yanında mimikler pek çok yönü ile işaret dilinin temelini oluşturur.

3. **İşaret Etme (Pointing);** işaret etme jestler arasında en az kullanılanıdır. Nedeni ise işaretleme, özel bir kültürün içerisinde gelenekselleştirilen formlara sahip olmasıdır.
4. **Amblesmler (Symbol);** bünyesinde özel alanlarda birbiriyle bağlantılı olan özel el hareketleri, el şekilleri ve konumlarını içerir. Amblesmler ve konuşma arasında anlamların sürekli değiştiği bir ilişki söz konusudur. Amblesmler anlamlarının zamana, mekana ve ait oldukları kültüre göre değiştiği, yeniden üretildiği ve farklı anlamların yüklenebilmesi onu standartlıktan uzaklaştırıp spesifik bir jest haline getirir. Askeriye, selamlama şekilleri, istek, hakaret, tehdit gibi alanlarda amblesmler özel anlamlar kazanır. Bu nedenle amblesmlerin anlamları içerisinde var oldukları kültür tarafından üretilir. Amblesmik jestler, işaret dilindeki işaretlerle karıştırılabilir. Ancak işaretlerin aksine fonksiyon sayılarında kısıtlama eğilimi vardır. İşaret dilinde işaretçiler çok az sayıda amblesmler kullanmaktadırlar. Amblesmik jestlerin üretimine yönelik herhangi bir kural yoktur. İşaret dilinde amblesmik jest, cümle ve ifadeler içerisinde sistematik birleşim nadirdir.
5. **İşaret Dili (Sign Language);** işitme engelli bireylerin iletişimlerini sağlama adına bedensel bütün hareketlerin bir dil olarak kullanılmasıdır. Burada kullanılan her bir hareketin bir anlamı vardır ve iletişim etkinliğini arttıran bir unsur olmaktan ziyade iletişim etkinliğinin kendisidir. Mimikler işaret dilinde bütünleyici, tamamlayıcıdır. Duyguların iyi bir yansıtıcısı olan mimikler işaretlerin anlaşılmasını kolaylaştırmakta, anlamlarını pekiştirmektedir. Örneğin, Türk İşaret Dili'nde olumsuz kelimeler işaret edilirken, kaş hareketlerinin işarete dahil olmadığı halde kullanıldığı göze çarpmaktadır. Hareketlerin büyük bir

kısmı ellerle yapıldığı bilgisine ek olarak pek çok işaretler, eller yüz hizasında ya da yüzdeki herhangi bir bölgeye dokunarak yapılmaktadır. Eldeki aynı işaret alın, burun, çene veya dudağa dokunarak yapılması hareketin anlamını büsbütün değiştirmektedir. Örneğin, AUSLAN dilinde *Yaz Çirkin* ve *Kuru* işaretleri aynı el hareketiyle yapılmasına karşın elin konumu farklıdır, dolayısıyla farklı lokasyondaki aynı hareket anlamı değiştirmektedir.

Şekil 4. El Konumuna Göre İşaretlerin Anlamı

Kaynak; (psych.edu, 2017, s. 45)

2.4.3. İşaret Dili ve Ses Tonu

Beden dilinde bedensel hareketler dışında olan iletişim etkinliğinin % 30-38'ini etkileyen ses tonu, işaret dilinde de önemli bir yer tutmaktadır. İşaret dili seslerin olmadığı halde bir dilde ses tonunu etkili kılan şey hareketlerin hareket halindeyken ki durumlarıdır. Diğer bir deyişle, işaret dilinin fonolojisini -ses tonunu- işaretlerin ritmi, ahengi ve işaretler arasındaki geçişleridir. Ayrıca işaretler arasındaki küçük hareketler işaret dilinin ses tonu olmaktadır.

İşaret dili fonolojisi el şekilleri, işaretlerin yapılışında vücudun etrafındaki yerleri, el ve kol hareketleri ve ellerin oryantasyonu bileşenlerinden oluşmaktadır (psych.edu, 2017, s. 6).

İşaret dillerinin kendilerine ait sesbilgisi vardır; ancak bu sesbilgisi konuşma dilinde olduğundan farklıdır. Konuşma dilinde sesbilgisinin işaret dilinde de varlığı

gözlemlenmiştir. İki farklı dilde var olan ses bilgisi farklı biçimlerde. Konuşma dilindeki sesbirimler; anlam ayırıcı en küçük birimler şeklindedir. İşaret dilindeki sesbirimler ise küçük hareketlerle sağlanmaktadır. Bu minvalde konuşma dilinde anlamı değiştiren küçük birimler gibi işaret dilindeki küçük hareketler de işaretin anlamını değiştirebilmektedir (Aslan Demir, 2016, s. 149).

İşaret dilinin fonoloji unsurlarından biri olan el şekillerinin Türk İşaret Dili'nden bir örneği aşağıdaki gibidir.

Şekil 5. TİD İşaret Dili Fonolojisi Örneği

Kaynak: (Arık, 2017, s. 71)

2.5. İşitme Engelli Bireylerin İletişim Kanalları

İşitme engelli bireyler yani sağırılar için temel iletişim kanalı işaret dilidir. Bu sağır bireylerin tek iletişim kanalı olarak algılanmamalıdır, işaret dilinin yanında sağırilerin iletişimlerini sağlaya ve geliştirmeye yönelik farklı kanallar mevcuttur. Sağır bireylerin iletişim kanallarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Persons, 2002; www.sufizmveinsan.com; www.autismtr.org ‘dan akt. Ulutaşdemir, 2007, s. 48);

- a. Sözel İletişim Yöntemi (Oral): İşitme engelli bireyler, dünya nüfusunda azınlık sayılabilecek kadar az sayıda kişilerdir. Normal insanların dünyalarında yaşamlarını sürdüren işitme engelli bireylerin normal insan standartlarına ulaşmaları gerektiği ve dolayısıyla konuşma becerisini kazanması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Oral yöntemde –kolay öğrenilmesine karşın- işaret dili ile iletişime yer verilmez; dudak okuma ve konuşma öğretime ağırlık verilmektedir. Oral yöntemde işitme engelli bireyin ait olduğu kültürün ana dilini konuşabilir ve konuşmayı anlayabilir hale getirme amaçlanmaktadır.
- b. İşaret Yöntemi (Manuel): Bedensel hareketlerin oluşturduğu ve görsel olarak algılanan birtakım işaretlerle duygu ve düşünceler, nesneler, belli bir dilin harfleri veya konuşma seslerinin ifade edilmesidir. Özellikle ileri derecede sağır bireylerin kullandığı yöntemdir. Aynı konuşma dilini kullanılıyor olmalarına karşın işaret dili kullanımındaki farklılıklar ve dolayısıyla standart işaret dilinin yokluğu bu yöntemde karşılaşılan problemlerin başında gelmektedir.
- c. Parmak Alfabeti: Bir konuşma dilinin harflerini parmaklarla görülür hale getirme yöntemine dayanmaktadır. Parmak alfabeti yöntemi ile işitme engelli birey parmaklarıyla havada yazı yazmak suretiyle iletişim kurmaya çalışılır.
- d. Belgili (İşaretli) Konuşma: Konuşma dili ile aktarılan seslerin ellerle ifade edilmesidir. Bu yöntem ile her ses için özel işaretler kullanılmaktadır.
- e. Total Yöntem: İşitme engelli bireylerin toplum içinde –sağır ve/veya normal bireylerle- iletişim kurabilmelerini sağlamak amacıyla işitsel, sözel ve işaret yöntemi gibi geçerli bütün iletişim biçimlerinin birleşiminden yararlanmasıdır. Total yöntemde, iletişim kurmak bir amaçtır ve bu amaca hizmet edebilecek bütün yollar birer araçtır. Bu doğrultuda aracın amaca hizmet etmesi esastır.

- f. İki-Dil Yöntemi (Bilingual): İşitme engellilerin eğitiminde yeni sayılabilecek bu yöntem ile erken yaşlarda, iki dilin eşzamanlı olarak öğrenilmesi amaçlanır. Bu yöntemde işaret dili ilk dil, sözel dil ise ikinci dil olarak kabul edilir ve dillerden birinin diğerine üstünlüğü söz konusu değildir. İşaret dili öğretiminden sonra sözel dilin -özellikle de okuma yazma boyutunda- öğretilmesi gerekmektedir. Bu yöntemde işitme engelli çocuğun erken yaşta (1 yaş) işaret dili öğretimi ile iletişimsel problemlerin çözümlenerek akademik bilgilere hazır hale gelmiş olması varsayılır.

Bütün bu veriler ışığında özelde işitme engelli çocuklar genelde ise bütün işitme engelli bireylerle iletişim kurarken dikkat edilmesi gereken ilkeleri aşağıdaki şekilde sıralamak yanlış olmayacaktır (www.sufizmveinsan.com; Korkmaz, 2000'den akt. Ulutaşdemir, 2007, s. 45);

- I. Birey tamamen sağır olmayabilir. Bu durumda öncelikle iletişime engel olabilecek ses ve gürültü azaltılmalıdır.
- II. Sağır bireyler, söylenilen kelimeleri anlayabilmek amacıyla dudak hareketlerine dikkat eder, dudak okumaya gereksinim duyarlar. Bu nedenle ışığın yeterli olmasına, konuşurken el ile ağız ve yüz bölgesinin kapatılmasına engel olabilecek hareketlerden kaçınılmaya özen gösterilmelidir.
- III. Konuşmaya başlamadan önce bireyin dikkati çekilmeli, göz kontağından sonra konuşmaya başlanmalıdır. İhtiyaç duyulursa eline veya omzuna hafifçe dokunularak birey uyandırılabilir.
- IV. Birey ileri derecede sağır değilse, açık, net ve bağırmadan yüksek ses tonu ile konuşulmalıdır.
- V. Bireyin konuşulanları anlamama durumunda farklı kelime ve cümlelerle tekrar edilmelidir
- VI. Bedensel ifadeler ve mimikler yerinde kullanılmalı ve abartıdan kaçınılmalıdır.
- VII. Sağır bireyin anlattıklarının anlaşılabilmesi durumunda konuşmayı önemsiz kılmaktan kaçınılmalı ve tekrar ettirilerek anlatılanlar anlamaya çalışılmalıdır.
- VIII. Sağır bireylerle yazı veya ortak bir işaret dili oluşturarak iletişim sağlanmaya çalışılmalıdır.

İşaret dilinde bedenin bir iletişim dili olarak kullanılması nedeniyle bedensel bütün hareket ve hareketsizlikler önem arz eder. İletişim bilimlerinden de aşına olunan beden dili, sağır bireylerin işaret dilleriyle birleşince ayrıca önem kazanmaktadır. Bu durum işaret dili ve beden dili –jest ve mimik- hakkında yanlış kanılara da sebebiyet vermektedir. Bunun en temel açıklaması ise jest ve mimiklerin bir işaret dili olmadığıdır. Jestler iletişim esnasında anlatımı kuvvetlendirmek için bilinçli ya da bilinçsiz yapılan el, kol, yüz, ayak vb. bedensel hareketlerdir. İşaret dili ise bedensel uzuvların-el, kol, baş vb.- doğal bir dilin bileşenleri olarak kullanıldığı bir topluluk dilidir.

B. İLETİŞİM ARACI OLARAK İŞARET DİLİ

2.1. Dil Kavramı

Dil, insanoğlunun doğumdan sonra geliştirdiği en önemli öğrenme alanıdır. Bireyler dili, sahip olduğu içgüdü ve diğer yetenekleriyle birlikte dış dünyadan gelen verileri kullanarak geliştirmekte ve öğrenmektedir. Bunun sonucu olarak da dış dünyayı algılama şekline ve dil kullanımına göre öğrenme gelişmektedir (Kemaloğlu, 2016, s. 88).

Avustralyalı dilbilimci Robert Dixon dili en değerli insan kaynağı niteler. Bu çok doğru bir tespittir, çünkü dil toplumun olmazsa olmaz ögesidir. Dil; yaşamı tanımlamayı, varlıklardan haberdar olmayı ve haberdar etmeyi, düşünceleri formüle etmeyi, bir bütün olarak insanı ve insanın sahip olduğu her şeyi mümkün kılar. Ve dil durağan değildir, zamanla birlikte sürekli bir değişim ve gelişim halindedir (Fischer, 1999, s. 226).

Dil insanoğlunun en temel iletişim aracıdır. Bu tanım dili tam olarak yansıtmaz çünkü dil bir filolog, sosyolog, antropolog, iletişim, sanat, felsefe gibi pek çok bilimin temel konusudur. Bu nedenle toplum tarafından üretilip kullanılan dilin tanımı oldukça farklılık göstermektedir. Dilin sözlükteki genel anlamına bakılacak olursa aşağıdaki gibi tanımlar yapılabilir (tdk.gov.tr, 2016):

- *İnsana türlü etkinlik süreçleri içinde düşünce ve duygularını anlatma olanağı vererek bilme ve iletişime işlevlerini yerine getiren, toplumsal üretimin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkıp gelişen söz düzeni*

- *Bir toplum üyelerinin birbirlerine düşünce ve dileklerini anlatmak amacıyla kullandıkları, ilgili toplumca benimsenen ses simgelerinden oluşan ve belirli bir düzene göre işleyen kültürel dizge*
- *İnsanlar arasında karşılıklı haberleşme aracı olarak kullanılan; duygu, düşünce ve isteklerin ses, şekil ve anlam bakımından her toplumun kendi değer yargılarına göre biçimlenmiş ortak kurallarının yardımı ile başkalarına aktarılmasını sağlayan, seslerden örülü çok yönlü ve gelişmiş bir sistem*

Dil, içerisinde birtakım grametikselsel kuralları ve konvansiyonel sembol sözcükler barındıran karmaşık bir iletişim sistemidir. Toplum üyeleri tarafından kullanılan bu iletişim sistemi aynı zamanda bir nesilden diğerine aktarılan, zaman içerisinde değişebilen, fikir, amaç, duygu ve düşünce alışverişi için kullanılır. Bütün iletişim sistemleri kullanılan sembollerin anlam üretimine dayanır ve her bir iletişim sisteminde biçim ve anlam üretimi arasında sıkı bir ilişki görmek mümkündür (Johnston & Schembri, 2006, s. 1).

Dil sahip olduğu pek çok özellik bakımından insan toplumunun nihai bir değeridir. İnsanın sahip olduğu bütün yeteneklerin arasından en fazla dil insana kim olduğunu, ne demek istediğini ve nereye gittiğini anlatır (Fischer, 1999, s. 207).

Dil bir çağrışım zinciri değildir; zihinsel bir işlevdir ve insan zihnindeki kavramlar arasında bağ kurarak işlevlerini gerçekleştirir. Bu işlevleri gerçekleştirmek için de birtakım dilbilgisi kurallarından yardım alır. Dilin işlevleri o denli geniş çaplı ve işlevseldir ki bu işlevlerini birtakım kalıp ya da listelere sığdırmak olanaksızdır. Dil duygu ve düşünceleri ifade etmekten çok daha fazladır; iletişim aracı dil ile düşünceleri şekillendirmek, mekânları, insanları, nesneleri, olayları, duyguları ve hatta zamansal konuları betimlemek, talimat vermek, geçmişten yeniden yorumlamak ve geleceği tahmin etmek, hayali öyküler anlatmak, abartmak, birilerini kandırmak ve dolaylı yollardan tecrübeleri arttırmak mümkündür (Corballis, 2003, s. 12).

Dil, insan tarafından üretilip kullanılan bir iletişim biçimidir ve insan yaşamının bir parçasıdır. Dil, insan organizmasına kodlanmış yetidir ve insan yaşamının belli bir döneminde ortaya çıkan doğal bir kabiliyettir. Toplumun temel taşı olan bu doğal dil iki gruba ayrılır; ilki Türkçe, İngilizce, Japonca vb. konuşma dili; diğeri ise Türk İşaret Dili (TİD) İngiliz İşaret Dili (BSL), Amerikan İşaret Dili (ASL) vb. işaret dilidir. Konuşma dili temelde ses ve işitme bileşenlerinden oluşur. Birey yaşamının ilk döneminde (bir yaşına kadar) işitme yoluyla sesi tanır ve ses aygıtları vasıtasıyla sesleri çıkarmaya

başlar (bir buçuk yaşından sonra). İşaret dili ise işitme duyusu kaybının bir sonucudur ve doğal bir süreç içerisinde geliştirilen bir dildir. Toplumun küçük bir kısmı tarafından manuel³ olarak kullanılan bu dilin kullanıcıları işitme engelli bireylerdir. Sağır bireylerin iletişim ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirdikleri bu manuel Çifteşlik⁴ ve Rastlantısal⁵ özelliklerini taşır. Dünyanın her yerindeki sağırların ürettiği işaret dili sanılanın aksine oldukça çeşitlidir, şimdiye kadar yapılan araştırmalar dünya üzerinde 100'ün üzerinde işaret dilinin varlığını göstermektedir (Arık, 2017, s. 3; Arık, 2016, s. 7).

İşaret dili ve konuşma dili iki ayrı dil modelini temsil eder. Dillerden biri eller ve göz algısı ile artiküle edilirken diğeri sese dayalı duyu organları ve işitme algısı ile artiküle edilir. İşaret dili ve konuşma dili birer dildir ancak imkân dahilinde (fiziki yeterliliğin el verdiği ölçüde) algılama ve ileti gönderme yolları farklıdır (Uyechi, 1996, s. 4).

2.1.1. Dil Edimi

Chomsky'ye göre dil, dile özgü düzenli unsurları gözlemleme suretiyle öğrenilemeyecek kadar karmaşıktır ve cümle analizleriyle dil edinmek olası değildir. Bu doğrultuda çocukların dili öğrenmelerini sağlayacak yetilerinin doğuştan olması gerekir (akt. Corballis, 2003, s. 19). Chomsky'nin ifadesiyle herhangi bir dili anlayan ve konuşabilen yani dili bilen kişi *“üreten bir gramer üzerine... potansiyel olarak sonsuz sayıda derin yapı üzerinde kontrol kurabilen, bunları çağrışımlı yüzey yapılarıyla birleştirebilen, bu soyut nesnelerin anlam ve ses yorumlamalarını bilen kişidir”* (Pinker; 1994' ten akt. Sacks, 2001, s. 92).

Chomsky'nin dil yetisi olarak adlandırdığı durumu farklı bir bakış açısıyla Steven Pinker, dilin içgüdüğü olarak nitelendirmektedir. Pinker'e göre her insan evrensel bir gramer bilgisiyle doğar ve dil öğrenimini bu sayede kolayca gerçekleştirir. Hangi ırk veya kültürden olmaları fark etmeksizin her çocuk dili, dil içgüdüğü ile öğrenir. Dile ait bütün birimlerin– ad, sıfat, işlevsel sözcükler, söz öbekleri, cümleler vs.- bütün dillerde var olması dilin ve dolayısıyla dil içgüdüğünün evrensel olduğunu kanıtlar niteliktedir.

³ Elle işletilen, ellerin kullanımını gerektiren

⁴ Birden fazla anlama sahip

⁵ Tesadüfi, tesadüf eseri ortaya çıkan

Diller üzerindeki farklılık ise gramer yapılarından kaynaklanır (akt. Corballis, 2003, s. 19).

Jhonston ve Schembri, dil edimini beynin dil öğrenmeye programlanmış olması şeklinde yorumlarlar. Bu dilbilimcilere göre her çocuk dil öğrenme kapasitesiyle doğar ve bu özellik sayesinde kültüre ait var olan dili öğrenir. Beynin bu programlanmış hali evrensel; ancak dil evrensel değildir. Eğer dil evrensel olsaydı o zaman her çocuk bir dili biliyor ve konuşuyor olarak doğardı ve dünya çapında bütün diller aynı olurdu. Belirli dillerin kelime hazineleri ve dilbilgilerinin öğrenme yoluyla bir nesilden diğerine geçtiği ve beyinde genetik olarak önceden programlandığı açıktır. Bu program sayesinde bütün çocuklar ilk beş yılda dil öğrenimini çok hızlı ve zahmetsiz öğrenme kapasitesiyle doğarlar (2006, s. 6).

Schlesinger bir çocuğun dil ediminde ebeveynlerin iletişimdeki “diyaloglarına” dikkat çekmekte ve zayıf diyalogların iletişimde başarısızlık ve entelektüel kısırlığın dışında zayıflığa ve pasifliğe sebebiyet verdiğini söyler. Yaratıcı diyalogların ise çocuğun zengin ve etkileşimli bir iletişim sürdüreceğini, hayal gücü ve zihnini canlandıracağını kendine yeterliliğe, oyunculuğa ve mizaha zemin hazırlayacağını savunur (akt. Sacks, 2001, s. 80). Sacks’a göre ise diyalog dili, zihni harekete geçiren bir güçtür. Bu güç bir yeteneğe dönüştükten sonra “iç konuşma” diye tabir edebileceğimiz bir yetenek edinir. Bu iç konuşma zihin ve düşüncüyü geliştirmek için oldukça önemlidir (2001, s. 84).

Dil düşüncüyü mümkün kılan şeydir; düşüncüyü düşüncesizlikten, insanı insan olmayandan ayıran şeydir. Dilin sağlıklı bir şekilde ediminin engellenmesi durumunda çocuğun entelektüel ve duygusal gelişimlerini tamamlayamayacakları tehlikesi ortaya çıkmaktadır. Bu engel karşısında çocuk dil edimi ve dile kavramını kavramada bütünüyle başarısız olabilmektedir. Duyularıyla bir bütün olarak doğan çocuk motor gelişimlerini kendi başına geliştirebilirken yalnız dili kendi başına edinemez. Dil, dil edinimi için temel ve içsel bir yeteneğin dışında dışarıdan ve daha önceden dil becerisini edinmiş bir birey sayesinde açığa çıkar; iki kişi arasındaki dil aktarımı ile dil edinilir (Sacks, 2001, s. 72-73).

Öğrenilen bir dilin -uzun zaman pratik yapılmaması ya da zihinsel hastalıklar dışında- unutulması kolay değildir. Doğuştan işitsel yetilerini kaybeden sağır çocuklar işaret

dilini içgüdüsel yetilerle edinir ve sağır çocukların sosyal hayatlarında bu dili unutmaları ya da kullanmamaları mümkün değildir (Furth, 1973, s. 7).

İşitme fonksiyonlarının görevlerini yerine getirdiği durumda dil edinimi normal ve doğal yollarla gerçekleşir. Bireylerin farklı yetenek ve kişiliklerinin dilbilimsel bilgilere ciddi boyutta katkı sağladıkları görülmemiştir. Çocukların hiperaktif ya da hipoaktif, utangaç ya da atılgan, zeki ya da saf olup olmadıkları sadece onların dili ne kadar sürede edinebileceklerini belirler (Furth, 1973, s. 9).

Sağırlığın doğumla beraber ya da erken bebeklik dönemlerinde ortaya çıkması durumunda normal işitme yoluyla edinilecek olan sözlü dilin edimi önlenmiş olur. Sağırılık durumu söz konusu olduğu durumlarda sözlü dilin yerini işaret dili almakta, ebeveynler sağır çocuklarıyla işaret dili ile anlaşmaya başlamaktadır (Furth, 1973, s. 7).

Dil edimi işiten ebeveynlerin sağır çocuklarıyla iletişimi ev dili olarak nitelenen işaret dilleri ile başlar bu durum işaret dillerinin kendiliğinden (sağır topluluklarında) ortaya çıktığını ve insanların dil edimine doğuştan sahip olduğuna kanıttır (Corballis, 2003, s. 120).

Çocukların işaret dili (Amerikan İşaret Dili ve İngiliz İşaret Dili) edinimi üzerine yapılan araştırmalarda çocukların işaret ve konuşma dilini aynı yollarla öğrendikleri saptanmıştır. İşaret dilini konuşan ebeveynlerin sağır çocuklarının işaret dili edinimine doğduklarından itibaren başlarlar ve çocukluk dönemlerinde devam etmektedir. Bu durum sağır çocukların, işiten çocukların konuşma dilini öğrenmeleriyle aynı gelişimsel özellikleri olduğunu göstermektedir. İşitme engelli çocuklar altı aylık olduktan sonra elleriyle anlamsız hareketler yapmaya ve etraflarındaki hareketleri taklit etmeye başlar (Corballis, 2003, s. 123; Johnston & Schembri, 2006, s. 18). Sağır çocuklar anlamlı ilk işaretlerini bir yaşından sonra yapar. Sağır çocukların işaret dillerindeki ilk işaretlerini, işiten çocukların ilk sözcüklerini söylemelerinden önce yaptıklarıyla ilgili son araştırmalara göre çocukların işaret dilini ve konuşma dilini edinmelerinde belirgin farkların olmadığı, işaret ve/veya konuşma dilini birbirine yakın zamanda edindikleri sonucuna varılmıştır. Tek kelimelik sözcükleri öğrenmeleri işiten çocuklar gibi ve kelime haznelerinin arttırmaları bir süre devam eder. Baba, anne, köpek, yatak, sıcak, bay bay gibi sözcükleri işaretlerle üretir. Bu üretim sırasında yanlış işaret, el şekilleri ya da hareketler yaparlar. Tıpkı konuşan çocukların bütün sesleri doğru söyleyememeleri

gibi. İki yaşından önce sağır çocuklar kelimelik cümleler kurmaya başlar; “süt istiyorum”, “topu bul” vb. İki buçuk yaşından sonra kelime hazneleri hızla gelişmeye başlar ve karmaşık yapıları dilbilgisi kurallarıyla cümleler oluşturmaya başlar. Olumsuz cümleleri ve el işaretleriyle ‘hayır’, ‘yok’, ‘değil’ gibi olumsuz kelimeler kullanabilirler. Soru sormaya ve işaretlerinde mekân kullanmaya başlarlar. Beş yaşına geldiğinde işaret dilinin dilbilgisi yapısının büyük bir kısmını öğrenmiş olur. Birkaç yıl sonra ise dilin bütün yönlerini tamamen öğrenir. Sağır ebeveynlerin işiten çocukları işaret dilini ve konuşma dilini beraber ve aynı seviyede öğrenir. Duyabilmelerine ve konuşabilmelerine rağmen erken yaşlarda işaret dilini konuşmayı tercih ederler. Bu durum çocuklar için işaret ya da konuşma hangi dil olursa olsun ‘dil dildir’ ilkesinin doğruluğunu göstermektedir (Johnston & Schembri, 2006, s. 19). Ayrıca çocuklar işaret ve konuşma dilini aynı gelişim çağında öğrenmektedir (Corballis, 2003, s. 123).

Nadir olsa da bazı işitme engelliler -en azından içsel yeteneklerini geliştirme açısından- oldukça iyi duruma gelmişlerdir. Bu işitme engellilerin ortak özellikleri dil edimi için “normal” sayılabilecek bir yaşta dil edinmiş olmalarıdır –ilk dilin işaret ya da konuşma dili fark etmez-. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, dil yeteneği ve bu yetenekle birlikte entelektüel kapasiteyi harekete geçiren şey belirli bir dilin değil, ‘herhangi’ bir dilin edinilmesidir (Sacks, 2001, s. 128).

2.1.2. İşaret Dili ve Konuşma Dili

İşaret dili konuşma dili gibi teknik, incelikli ve karmaşık anlamlı ifade potansiyeline sahiptir (Arık, 2016, s. 7; Johnston & Schembri, 2006, s. 17). İşaret dillerinin çok fazla ikonik işaretler ve jestsel özellikler barındırması, onun ifade kapasitesinin sınırlı olduğu anlamına gelmez. Aksine işaret dili konuşma diliyle aynı ifade kapasitesine sahiptir. İşaret dili dilbilgisi, felsefe, modelleme ikililiği, ayırt etme, kültür ve daha pek çok karmaşık dil yapılarından oluşmaktadır (Johnston & Schembri, 2006, s. 17).

Bilim insanları, işaret dilinin en az sözel dil kadar iletişimsel ve gramatiksel işlevler olduğunu ortaya çıkarana kadar işaret dili yalnızca bir yol sanılmıştır. Oysa işaret dili noksansız bir ileti sağlama aracıdır ve işaret dilinin beyinde işlem gördüğü alanlar dil ve soyutlama alanlarıdır. Beyin bölgelerinden girdi ve çıktıları işleyen merkezlere doğru gelindikçe de işaret dili ile konuşma daha temel hale gelmektedir (akt. Corballis, 2003, s. 167).

İşaret dili ile konuşma dili karşılaştırılabilecek ölçüde zengin bir ifade gücüne sahiptir. Örneğin, Amerikan İşaret Dili'ne kayıtlı kelime sayısı dört bindir ve bu sayı gerçek sayının altındadır (Corballis, 2003, s. 119). Aynı durum Türk İşaret Dili için de geçerlidir. 2015'te yayımlanan Türk İşaret Dili Sözlüğü 'ne göre iki bin altı yüzün üzerinde kelime mevcuttur (MEB, 2015) ve işaretlerin yerel çeşitlilikleri bu sayının dışındadır.

Sacks işaret dili ile konuşma dili arasındaki farkı şu şekilde açıklamaktadır (2001, s. 129-130):

İşaret dilleri ile konuşma dilleri arasındaki fark iki konuşma dili arasındaki farktan çok azdır; işaret dili kullananlar içlerindeki mizahı, hayal güçlerini, kişiliklerini dile getirmek için doğaçlama yaparlar; işaretlerle oynarlar; işaret dili yalnızca gramer kurallarına göre sembollerin düzenlenmesi değil, bir o kadar da anlatıcının sesidir- bu sesin gücü bedeninin tepkileriyle kendini anında anlatmasından gelir. Bedensiz bir konuşma olabilir, ya da böyle bir konuşmayı hayalimizde kurabiliriz, ama bedensiz işaret dilini hayal bile edemeyiz. İşaret dilinde anlatıcının ruhu, özgün insani kişiliği sürekli dışavurum halindedir. İşaret dili belki de konuşma dilinden farklı bir kökene sahiptir, çünkü yapısında kendiliğinden ortaya çıkan jestler, duygusal-motor temsiller vardır. Tümünüyle formelleştirilip gramer kurallarıyla yapılandırılrsa da büyük ölçüde ikoniktir, temsili kökenlerini büyük ölçüde korur.

İşaret dili ve konuşma dilinin birbirlerine karşı üstünlükleri konusundaki tartışmalar, yalnızca dilbilimsel özellikleri üzerine değildir. İşaret dil kullanıcılarının dünya nüfusundaki azınlık durumları, dolayısıyla işaret dilinin sınırlı kullanıcıları olması toplumun diğer bireyleriyle iletişim kurmada bir dezavantaj durumu yaratmaktadır (Corballis, 2003, s. 118).

2.1.3. İşaret Dili Oluşum Süreci ve Yaygınlaşması

İşaret dili işiten bireylerin icat ettiği bir dil değildir. Sağır topluluklarının aralarında anlaşmak için oluşturdukları görsel bir dildir. İşaret dili sağır bireylerle birlikte var olmuştur, tıpkı dilin insanlık tarihiyle başlaması gibi. Ancak işaret dili üzerine araştırmaların köklü bir tarihi yoktur. İşaret dili üzerinde ilk çalışmalar 18. yüzyıl gibi yakın bir zamanda yapılmıştır ve 18. ve 19. yüzyılda işaret dili üzerine çalışmalar işaret dilinin gelişmesine katkı sağlamıştır (Johnston & Schembri, 2006, s. 19).

İşaret dilinin işiten bireyler tarafından oluşturulduğuna dair yanlış kanı; yapay işaret sistem sistemlerinin işiten bireylerin çalışması sonucu olması ve doğal işaret dilinin bu

sistemlerden etkilenmiş olması ve/veya sağırın kullandığı parmak alfabesinin ilk olarak işiten bireyler kullanılması sebeplerinden doğduğu tahmin edilmektedir (Johnston & Schembri, 2006, s. 20).

İşaret dili, konuşma dili kadar fazla çeşitli bir dildir, dünya üzerinde dört-beş bin kadar farklı işaret dillerinin olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca milletlerin konuşma dili ile işaret dillerinin birebir aynı olduğu, işaret dilinin konuşma dilini temel aldığı algısı da doğru değildir. Nitekim Amerikan İşaret Dili, İngiliz İşaret Dili kullanıcıları neredeyse aynı konuşma dilini (İngilizce) kullanmalarına rağmen işaret dilleri birbirinden neredeyse tamamen farklıdır. Bunun işaret ettiği sonuç, işaret dillerinin konuşma dillerinden –en azından görünüş itibarıyla- geniş ölçüde birbirinden bağımsız ve çeşitli bir dil olduğudur (Corballis, 2003, s. 122).

İşaret dilinin işitme engelliler arasında oluşup geliştiğini gösteren iyi bir örnek Nikaragua ülkesidir. 1979 yılında sosyalist yönetime geçildikten sonra hükümet tarafından sağır çocuklar için bir okul kuruldu. Daha önce işaret dili üzerine herhangi bir eğitim almamış bir ülke olan Nikaragua sağır çocukların bir araya gelmelerini sağlayarak doğal bir işaret dilinin oluşumuna zemin hazırladı. Okulda sınıf ortamında ve oyun alanlarında bir araya gelen sağır çocuklar birbirleriyle iletişim kurabilmek için ilkel yollarla işaretleşmeye, evlerinde öğrendikleri işaretleri birbirleriyle paylaşmaya başladılar. Giderek artan birliktelik sayesinde yeni bir işaret dili oluşturmaya başladı. İlk olarak ev ortamında öğrendikleri sınırlı işaretlerle anlaştıkları, sonradan kelime haznelerinin geliştiği ve daha fazla insanla iletişim kurmaya başladıkları gözlemlendi. Zaman içerisinde işaretler sağır öğrenciler arasında yaygınlaştı. Doğal işaret dili kuralları ve cümle yapıları doğal bir ortam ve süreç içerisinde oluştu. En nihayetinde yeni bir Nikaragua işaret dili doğdu (akt. Johnston & Schembri, 2006, s. 19; Corballis, 2003, s. 121).

İşaret dili üzerindeki pek çok yanılgılardan biri de işaret dilinin konuşma dilini temel aldığı, konuşma diline göre şekil aldığıdır. Bu büyük bir yanılgıdır; işaret dili konuşma diline dayalı bir dil değildir. Örneğin, birçok görüşe göre Auslan'ın basit İngiliz işaret biçimidir. Ancak Auslan'daki sözcük dağarcığı ve dilbilgisi yapısının özellikleri İngilizce'yle tamamen ilişkisizdir. Sağır toplumlarının işaret dili konuşma diline dayalı

değildir, ancak işaret dili konuşma dilinden önemli ölçüde etkilenmiştir (Johnston & Schembri, 2006, s. 13).

İşitme engelli topluluklarının 18. yüzyıl sonlarına kadar toplum nazarında değerleri olmamıştır. Bu topluluklarının %99,9'u okuma yazma öğrenme ya da eğitim alma şansına sahip değildirler. İşitme engellilerin değer görmesi rahip Abbé De L'epeé'nin işitme engellileri kendi aralarında işaret dili ile konuştuklarını fark etmesine dayanmaktadır. L'epeé'nin işitme engellileri önemsemesinin temelinde tanrının kelamından mahrum kalan sağır-dilsizlere kutsal kitabı ve ilmiyal bilgilerini öğretme duyarlılığı yatmaktaydı. Rahip L'epeé 1755'te Fransa'da işitme engellilerin özel eğitimi için bir okul kurmuştur. Bu okul alışılmışın aksine işitme engelli öğrenciler için doğal işaretleri kullanarak okuyabilecekleri ve eğitilebilecekleri kurallı bir dil icat etmiştir. Okul, işitme engellileri öğrenci olarak kabul eden ilk devlet okuludur ve 1791'de Ulusal Sağır ve Dilsizler Kurumu'na çevrilmiştir (Corballis, 2003, s. 116).

Bu aydınlıkçı tavır kısa sürede dünyanın farkı bölgelerine yayılmaya başlamıştır. 1817'de Amerika'da Amerikan Sağırları Sığınma Evi açılmıştır. Bu ev 1864'te Sağır ve Körler Enstitüsü'ne çevrilmiş, daha sonra bu okul sağır ve dilsizler için yüksek eğitim veren ulusal bir kurum haline dönüştürülmüştür. Thomas Gallaudet'in de katkıları ile üniversite düzeyinde bir eğitim kurumuna dönüştürülmüş ve dünyada sağır ve dilsizlere hizmet veren tek üniversite unvanını almıştır. Daha sonra, sağırların işaret dilini yetersiz bulan görüşler- öncüler; Samuel Gridley Howe ve Horace Mann- artmaya başlamıştır. Eski moda işaret dilini bırakıp 'ilerici' oralist okulların açılmasını savunan 'reformcular' sözelci hareketi başlattılar. Sözelci hareket, 19. yüzyılda ses yükseltici aygıtların icadı ile birlikte sağırların işaret dilini önemsiz göstermeye, bunun yerine 'sözel' konuşma okullarının kurulması gerektiğini savunmaya başlamışlardır. Alexander Graham Bell'in başını çektiği bu hareket 1880 Milano'da yapılan uluslararası sağır eğitimcileri kongresine taşınmıştır. Sağır öğretmenlerin oy hakkının olmadığı kongrede oral yöntemin üstünlüğü oy çokluğu ile kabul edilmiştir ve okullarda işaret dili eğitimi resmi olarak yasaklanmıştır. Bu yasak 1970 'te William Staoke'nin işaret dili üzerine yaptığı çalışmalara kadar sürmüştür (Corballis, 2003, s. 117; Sacks, 2001, s. 39).

İşaret dilinin keşfinde ve gelişiminde temel isimlerden biri olan Abbe De L'epée kendi çalışmalarında kullanmak üzere tek el için bir alfabe icat etmiş, ardından bu

alışmalarını ilerletip iki el için alfabe geliştirmiştir. Bugün sağırların işaretlerinde kullandığı parmak alfabesinde bu yöntem kullanılmaktadır (Fischer, 1999, s. 119).

Bütün işaret dillerinin standart, durağan ve esnek olmadığına ilişkin geniş ölçüde veriler mevcuttur. Sağır bireylerin işaret üretiminde etkinlik, çevresel şartlar ve mekânsal koşullar etkilidir. Buna karşılık özelde Auslan'da genelde ise bütün işaret dilleri için birtakım "üretici işaretler" mevcuttur. Bu üretici işaretler hakkında şunlar söylenebilir (psych.edu, 2017):

- Üretici işaretler, işaret dili kullanıcılarının anlamlı birimler kombinasyonlarını bir araya getirerek aktif olarak yaptıkları işaretlerdir. Bu nedenle "üretken işaretler" olarak adlandırılır.
- Bu "anlamlı birimler" kurulan işaretlerin anlamını genişletmek veya değiştirmek için kullanılır.
- Anlamlı birim örnekleri: el şekli, elle yönlendirme, işaret yeri ve hareketi, manuel olmayan özellikler, hız, stres, süre ve tekrardır.
- Üretken işaretler, belirlenmiş işaretlerden çok daha geniş ve daha çeşitli yer ve hareket seçimlerini kullanır.
- Üretken işaretler farklı kombinasyonlarda farklı anlamlı birimleri bir araya getirir; çünkü kelimeler, daha önce hiç işaret edilmemiş, ancak belirli bir bağlamda anlaşılabilir işaretler üretme ihtiyacından dolayı ortaya çıkarılmıştır.
- Bazı üretken işaretler zamanla standartlaşabilir; örneğin: "Meet (karşılaşma)" (en az iki kişi birbirine yaklaşmasıyla yapılan işaretler).
- İşaretlerin konumları, hareketleri ve mekânsal düzenlemeleri potansiyel olarak sınırsızdır.
- Üretici işaretlerin üretken yönü Auslan'ın, işaretçilerin günlük etkileşimlerine tamamen entegre olmasına karşın, yaratıcı öykü anlatırken en dikkat çekici özelliktir. Verilen herhangi bir konuşmada, büyük olasılıkla tartışmanın konusunda veya bağlamında belirtildiği üzere, yerinde yaratılmış veya yeniden yaratılmış önemli sayıda işaret vardır.

2.2. İşaret Dili

İşaret dili fiziki engellerinden dolayı oral yollarla iletişim sağlayamayan sağır insanların oluşturdukları manuel bir dildir ve dolayısıyla işitme engelli topluluklarının doğal dilleridir (Johnston & Schembri, 2006, s. 12). İşaret dili, dil edinimi öncesi işitme kaybı nedeniyle işitsel-sözel rehabilitasyon sağlanamayan bireylerin kullandıkları doğal dildir (Kemaloğlu & Kemaloğlu, 2012, s. 65). İşaret dili, birtakım nesne ve düşüncelerin işaretlerle ifadesiyle oluşur ve işaret dili, konuşulan dillerin yapılarından farklı bir gramatik yapıya sahip olarak işaretlerle (el, kol biçimleri, hareketler) ifade edilen iletişim sistemidir (Ulutaşdemir, 2007, s. 37). İşitme engellilerin iletişim kurarken el ve yüz hareketlerini kullanarak oluşturdukları görsel bir dildir (tdk.gov.tr, 2017).

Dili, yalnızca işitilebilen sesler oluşturmaz; kullanımında sese ihtiyaç duyulmayan bir dil mümkündür ki bu dil işaret dilidir. İşaret dili sağır bireyler tarafından kullanılan ve doğal bir süreç içerisinde öğrenilen, el, kol, gövde ve mimiklere (yüz hareketlerine) dayanan görsel bir dildir. Dünyanın neresinde olursa olsun sağır bireyler kendilerine özgü işaret dilini geliştirmişlerdir. İşaret dilinin görsel bir dil olması onun göz ile algılanmasından kaynaklanır ve bu görsel dil bünyesinde, -en az konuşma dili kadar- üretkenlik ve ifade gücünü barındırır (Corballis, 2003, s. 56).

Kemaloğlu, işitme konuşma ve işaret dilini şöyle anlatmaktadır (2016a, s. 87):

Dil insanoğlunun en önemli zihinsel işlevi, ilk öğrenme ürünü ve aynı zamanda da sonraki öğrenmelerinin bireyselleşmesinin ve sosyalleşmesinin anahtarıdır. Günümüzde dilin sadece konuşma ve okuma yazma bağlamında anlaşılması ve özellikle de tıbbi yazında sadece bu şekilde tanımlanması, işaret dilinin normal olmayan olarak algılanması sonucunu doğurmaktadır. Hâlbuki beyin o bireyin sahip olduğu duyuları kullanarak, elde mevcut olana göre gelişim gösterir. Çünkü atmosfer ortamında yayılan ses dalgalarını alarak konuşmaya özel olarak işleyen bir işitme sistemi vardır. Yine evrimsel süreç içinde işitme sistemiyle elde edilen verileri kullanarak konuşmaya dönüştürecek bir üst solunum yolu gelişimi de tekâmül etmiştir. Ancak ileri derecede işitemeyen (sağır) bir insan bu sesleri beyindeki merkezlere iletemediğinde, beyin gelişimi durmaz, kısmen de olsa bozulmaz ya da devre dışı kalmaz. Bunun yerine beyin alabildiği diğer uyarılar (özellikle görme kısmen de dokunma) ile farklı bir gelişim sürecine girer.

İşaret dilleri tarih içinde kendiliğinden ortaya çıkmış sağır topluluğunun doğal ve dilsel iletişim kanallarıdır (Taşçı, 2016, s. 184). İşaret dili sağır insanların dünyasında sağırlerle birlikte var olmuştur. İşaret dili tanımları Antik Yunan dönemine, Platon'un çalışmalarına kadar dayanır. Plato'nun felsefi çalışması olan 'Cratylus' (M.Ö. 360) 'ta

şöyle söyler; “*Ne sesimiz ne de dilimiz olsaydı, yine de birbirimize bir şeyler anlatmak isteseydik, halen dilsiz olanlar gibi, meramımızı ellerimiz, kafamız ve bedenimizin başka yerleriyle iletmeyecek miydik?*” Platon, bu sözüyle işitme engelli bireylerin kendi araların da el, kol, kafa ve vücudun diğer bölgelerindeki bir takım hareketlerle iletişim kurduklarını, ileti verebildiklerini anlatır (Johnston & Schembri, 2006, s. 22; Sacks, 2001, s. 28). Ksenophan ise M.Ö. 431 yılında işaret dili ile yaptığı bir görüşmeden söz eder (akt. Corballis, 2003, s. 116).

İşaret dili ve konuşma dili birbirinden oldukça farklı iki dildir. Ancak farklılıklara rağmen pek çok açıdan da birbirine benzemektedir. Bu benzerliklerin başında dilin ortaya çıkışı, dilin etkileşimi, dil edimi, iletişimi etkileyen faktörler, gramer, sözdizimi gibi oldukça kapsayıcı alanlar sayılabilir. İşaret dilinin bilimsel çalışmalarda yer edinmesiyle birlikte insan iletişiminin temel aracı olan dil hakkında yeni, özgün ve çığır açıcı bilgilere ulaşılmaya başlanmıştır. Söz konusu verilerin başında konuşma dilinin temel birimlerinin işaret dilinin temel birimlerini etkilediği gelmektedir. İşaret ve konuşma dili birimleri şu şekilde sınıflandırılır (Arık, 2016, s. 7-8):

- İşaret dili birimleri: el işareti durumları (el şekilleri, el yerleri ve el hareketleri) ve el işareti dışındaki durumlar (yüz ifadeleri, başın konumu ve bedenin şekli)
- Konuşma dili birimleri; işaret birimi (sintaks), yapı birimi (semantik), söz dizimi (morfoloji) ve söylem (fonoloji)

Konuşma dilini oluşturan sesler, işaret dilinde yerini bedensel hareketlere bırakmaktadır. Bu bedensel hareketler dilbilimsel öğeleri, mesajları, uzamsal öğeleri içermektedir. Dışarıdan bakıldığında birtakım jestsel hareketleri andırsa da özünde çok daha fazla anlam barındırmaktadır. Bu durumu Sacks şöyle açıklamaktadır (2001, s. 97-98):

İşaret dilinde suratlar da özel, dilbilimsel işlevleri yerine getirebilir: böylece özgül yüz ifadeleri ya da davranış biçimleri konu başlığı, yan cümle, soru zarfı gibi sözdizimsel yapılar oluşmasını sağlayabilir ya da zarf edat gibi dilbilimsel işlevler kazanabilir. Vücudun başka yerleri de bu amaçla kullanılabilir. Bütün bunlar –çok sayıdaki uzamsal ve kinetik eğilip bükülmeler, gerçek ya da gizil hareketler- kök işaretlerle birleşebilir ve muazzam bir bilgi dağarcığının işaretlerle iletilmesini sağlayabilir. Bu işaret dili birimlerinin sıkıştırılabilirliği ve yapılan tüm değişikliklerin uzamsal olması, işaret dilini diğer bütün dillerden ayıran ve onun gerçek bir dil olduğu konusunda kuşku yaratan özelliklerdir. Ama işaret dilini gerçek bir dil yapan uzamsal sözdizimi ve grameriyle birlikte tamda bu özelliklerdir. Hepimiz içimizde dil potansiyeli taşıyoruz-bu anlaşılır bir şey. Ama bu

potansiyelin görsel biçiminin de bu denli büyük olması- gerçekten hayret verici bir durumdur. Öte yandan denebilir ki, karmaşık bir dilsel yapı olmasa da, işaretlerle ve jestlerle anlaşmak çok eskilere, insanlığın ilk çağlarına kadar uzanır. İşaret dilinin en önemli özelliği –onu diğer bütün dillerden ve zihinsel faaliyetlerden ayıran özelliği- uzamın özgül bir dilsel amaçla kullanımıdır. Bu dilsel uzamın karmaşıklığını, uzamsal sembollerin incelikli ilişkilerini değil anlamak, gözle takip bile edemeyen “normal” kişilerin kavraması zordur. O halde işaret dilinin her seviyesinde –söz dağarcığı, gramer, söz dizimi- uzamın dilbilimsel kullanımıyla karşılaşırız; bu kullanım son derece karmaşıktır, çünkü lineer ardışık, zamansal ilerleyen konuşma dilinin aksine, işaret dili eş zamanlı, almaşık ve çok katmanlıdır. İşaret dili “yüzeysel” olarak göze basit görünür, jestleri ve mimikleri andırır; ama kişi kısa bunun bir yanlsama olduğunu anlar, basit görünen şey olağanüstü karmaşıktır, birbirinin içine geçmiş üç boyutlu sayısız uzamsal modellerden oluşur.

İşaret dilleri konuşma dilleriyle birçok açıdan benzemesine karşın bazı yönleriyle konuşma dillerinden farklıdır. Diller arasındaki en temel fark ise kullanıldıkları iletişim kanalıdır (Sandler & Martin, 2006, s. 17). Konuşma dilinde işitsel-sessel kanallar kullanırken, işaret dilinde görsel-uzamsal kanallar kullanılmaktadır. Dillerdeki bu kanal farklılığı, işaret dilinin dilbilgisel yapısının farklı biçimde açığa çıkmasına sebep olmuştur (Özkul, 2016, s. 212).

İşitme ve duyma yetileri sağlıklı olan ve konuşma dilini kullanan bireyler bütün iyi niyetlerine rağmen, işaret dilini ilkel, gelişmemiş, pandomime benzer, eksik ve yoksul bir dil olarak görmektedirler. Oysa düşünceleri gerçeği yansıtmamaktadır, çünkü işaret dili konuşma dili ile eşit düzeyde ileti sağlar, sertlikten ve şiirsellikten felsefi çözümlemelere ve içgüdüsel davranışların açıklanmasına kadar en az konuşma dili kadar, hatta bezen konuşma dilinden daha kapsamlı ve daha hızlıdır (Sacks, 2001, s. 33).

Corballis konuşma dilinin işaret diline üstün olmadığını şöyle açıklamaktadır (2003, s. 201):

Konuşma dilini kullananların bazı avantajları vardır. Çünkü sözcükler herhangi bir resimsellik içermeyen soyutlamaya hazır bir sistem sunar. Ancak eğer konuşma dilinin dilsel olarak işaret dilinden daha üstün olduğuna ısrar edecek olursam büyük bir hata yapmış olurum. Her şey bir yana Gallaudet Üniversitesi'ndeki öğrencilerin öğrenmeleri hiçbir sınır tanıımıyordu. İşaret dilinin üniversite düzeyinde de gayet işlev gördüğü anlaşıyor.

İşitme engelli topluluğunun dili olan işaret dilinin dikkate değer özelliklerinden biri “ulus” dili olmamasıdır. Dünya üzerindeki sözlü dillerin tamamı bir ulusa aittir ve bireylerinin ait olduğu ulusu yansıtır. Tarih boyunca toplumlar kendileriyle aynı dili

konuşan insanlarla özdeşleşmişlerdir, böylece tek bir dile dayanan uluslar ortaya çıkmıştır. İşaret dili için böylesi bir durum söz konusu değildir; çünkü sağırların engellilikleri sonucu geliştirdikleri işaret dili ile dile dayalı bir ulus ortaya çıkarmaları fiziksel açıdan mümkün değildir (Fischer, 1999, s. 206). İşaret dillerini kullanıcılarının özürllükleri, sağır nüfusunun toplumda azınlıkta kalması ve sağırlığın dolayısıyla da işaret dilinin bir yeti olmayışı nedeniyle işaret dili bir ulus dili olamaz. Sağır, işaret dilini diğer sağırarla uluslaşmanın ötesinde iletişim ihtiyacını karşılamak için kullanmaktadırlar.

İşaret dilinin konuşma ve yazı dilinden farklı olduğunu savunan Staoke, dili dört temel boyut üzerinden değerlendirmektedir. Staoke'a göre konuşma tek boyutludur, yazı iki boyutlu, modeller ise üç boyutludur. Ancak işaret dili dört boyutlu bir dildir ve bu özellik yalnızca işaret diline mahsustur; çünkü yalnızca işaret dilinde zaman boyutu diğer özelliklere ek bir dilsel özelliktir. İşaret dili diğer dillerin gerisinde kalmamakla birlikte bu özelliği ile sinematografiktir. İşaret dilinde sinematografik anlatımda sıkıcılık ya da tekdüzelik yoktur; bakış açısı sabit değildir; dili kullanan herkes bir kamera görevi görür; görüş alanlarını ve açılarını yine işaret dili kullanıcıları belirler; anlatıcı kadar dinleyici de görsel yönelimlerin farkındadır; bunlardan hareketle işaret dilinin konuşma dilinden geri kalmadığı, kendine has uzamsal ve sinematografik bir dil olduğu ve soyut ileti ve düşünce aktarımını kolaylıkla sağladığı sonucuna ulaşılır (akt. Sacks, 2001, s. 100).

2.2.1. İşaret Dili Kullanıcıları

İşaret dili kullanıcıları öncelikle sağır bireylerdir. Çünkü işaret dili sağır bireylerin iletişimlerini sağlamak için geliştirdikleri dildir. İşaret dilinin ikinci düzey kullanıcıları işitme engelli bireylerle iletişim kuran ve işiten bireylerdir. Bu kişiler; anne-baba, kardeş, akraba, yakın komşu, yakın arkadaş vs. kişilerdir ve hem işitip hem de işaret dilini kullanırlar.

İşitme engelliler, işitememelerinin yanında gelişmiş birtakım özellikleri vardır. Her şeyden önce işaret dili kullanıcıları dikkat konusunda daha talepkârdırlar. Anlatmak istediklerini anlayabilmek için dinleyicinin onları sürekli izlemesi gerekir. Konuşma diline oranla bu durum işaret dili için bir dezavantajdır. Çünkü konuşma dilinde

dinleyici bir yandan konuşmacıyı dinlerken bir yandan da farklı bir uğraş edinebilir ya da farklı bir yere bakabilir (Corballis, 2003, s. 204).

İşaret dili kullanıcılarının bir diğer özelliği el ve kolların yoğunlukta kullanılmasıyla birlikte beden bir bütün olarak kullanılır. İşaret dili manuel bir dildir ve işaret dili kullanmada doğal olarak eller etkindir. El ve kol kas gücüne bağlı olarak yazı yazmaktan çanta taşımaya kadar sağ-sol el kullanımında farklılıklar görülür. Dünya nüfusunun %10'unun solak olduğu (hürriyet.com, 2017) göz önünde bulundurulduğunda, ciddi bir oranla insanlar sağlaktır ve bu farklılık tabii bir biçimde sağlıkların işaret diline de yansımaktadır. Bu durum işaret dili kullanıcılarının dil kullanımlarına da yansımaktadır. Sağlıklar işaret dili kullanırken sağ elleri baskındır. İki elin kullanıldığı durumda da yine baskın olan el sağ eldir. Bu durum sağlalık ve solaklık ile açıklanır. Sağ el, hâkimiyet, kabiliyet ve kas gücü bakımından daha kuvvetlidir ve sağlklar her alanda olduğu gibi işaret kullanımında da sağ ellerini daha rahat kullanırlar. Aynı durum solaklar için de geçerlidir; solakların el kullanımında sol elleri baskındır. İşaret dili kullanımında sağlalık ve solaklık durumu olağan kabul edilir ve hiçbir anlam kargaşasına yol açmaz (Corballis, 2003, s. 124).

2.2.2. İşitme Engelliliği (Sağırılık)

İşitme engelliliği, bireyin sesleri kısmen, ya da tamamen duyamaması, işitme yetilerini kaybetmesi halidir. Bu durum bir tek kulakta olabildiği gibi, her iki kulakta birden de olabilir. İşitme engelliği ya duyu organı olan kulaktaki, ya da seslerin değerlendirilmesinde rol oynayan beyin ve sinir yolundaki bir bozukluktan ileri gelir. Bu bakımdan, işitme engelliliği iki kısımda incelenebilir (nkfu.com, 2017):

- İletici kısımdaki (orta ve dış kulaktaki) bir bozukluktan ileri gelen sağırılıklar;
- Alıcı kısımdaki (iç kulak, işitme siniri, beyindeki işitme merkezlerindeki) bozukluklardan ileri gelen sağırılıklar.

İşitme engellilik, farklı sebeplerden kaynaklanan ve çoğunlukla doğum öncesi, doğum sırası ve erken çocukluk döneminde gerçekleşen bir fiziksel engel türüdür. Doğuştan, sinirlerdeki bozukluklardan kaynaklanan engellilik, engelliliğin en önemli ve tedavisinin imkânsız olduğu engel türüdür. Genellikle bu tür engellilerin her iki kulakları duymaz. Bu duruma iç kulaktaki doğuştan bir yapı bozukluğu, doğum sırasındaki yanlış müdahale, gebeliğin ilk üç ayında annenin çiçek hastalığı geçirmesi,

yanlış ilaç kullanımı, anne ve babada kan uyuşmazlığı, çocuğun doğum sırasında fazla oksijensiz kalması gibi etkenler neden olur. Doğum sonrası geçirilen tifo, zatürre, kızıl, kızamık gibi ateşli hastalıklar, ilaçlardan ileri gelen zehirlenmelere bağlı olarak gelişen sinir bozuklukları, kafa kırıklarında ve beyin sarsıntılarında gerek işitme sinirinin, gerek işitme merkezinin yıpranması, orta kulaktaki bir iltihabın beyin zarlarına atlamasından ileri gelen menenjitler, beyin ırları ve alıcı sisteme bağlı durumlar sağırılığa yol açmaktadır. Ayrıca düşük bir oranla soyaçekimden ileri gelen sağırılıklar da vardır. Bu cins sağırılık çocukluğun sonunda, ya da gençliğin ilk yıllarında başlar ve gittikçe ilerler. Bu sağırılığın tedavisi imkânsız olmakla birlikte sebebi anlaşılamamıştır (nkfu.com, 2017).

Sağırılık, işitme fonksiyonlarının işlevselliklerini kaybetmesi, işitme duyumunu sağlayamamasıdır. Böylesi durumlarda sağırılık derecesine de bağlı olarak işitme cihazları yardımıyla kısmi de olsa duyum sağlanmaya çalışılır. Sağırılık kalıtsal bir hastalık değildir, bilakis sağırılığın tedavisi (doğuştan gelen işitme yetisi yoksunluğu dışında) ve önlemi mümkündür. Sağırılık tedavisi tıp ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak oldukça büyük gelişmeler göstermiştir. 20. yüzyılın başlarında sağırının büyük bir kısmı çocukluk dönemlerinde geçirdikleri ateşli hastalıklar nedeniyle sağır olmuşlardır. Günümüze yaklaştıkça sağlık imkânları ve tıbbi teknolojinin ilerlemesiyle zamanında yapılan tedavilerle sağırılık sayısının düştüğü görülmüştür. Günümüzde sağırılık sayısının önceki yüzyıllara kıyasla düşük olmasının temelinde bu etken yatmaktadır (Furth, 1973, s. 7).

Sağırılığın ortaya çıkış dönemi ve derecesi sağırılıkta önemli bir noktadır, çünkü bu iki unsur sağır bireyin işitme ve algı seviyesini belirlemektedir. Sağırılığın ortaya çıkış dönemi dil ediminden sonra ise bu sağırılık, dil öncesi sağırılığa nazaran şanslı sayılmaktadır. Çünkü bir dil ediminin gerçekleşmiş olması başta iletişim ve algı olmak üzere sağırının hayatına büyük kolaylık sağlar. Dil edimi öncesi sağırılıkta bu durum kısmen daha zordur. Niteliksel açıdan birbirinden farklı derecelerde işitme kaybı düzeyleri mevcuttur; o kadar ki bu düzeyler birbirleri hakkında herhangi bir veri vermezler. Kötü işitme düzeyindeki kişiler işitme cihazı yardımıyla ve dikkatli ve sabırlı davranmalarının sonucunda birtakım sesleri işitebilirler. Bu ağır işitme düzeyi yaşlılık veya yüksek sesli /gürültü ortamlarda işitme duyularının zarar görmesinden kaynaklanır. Yarı sağırılık düzeyi çocuk yaşta geçirilen kazalar ya da kulak

hastalıklarından kaynaklanır ve bilgisayarlı 'kişiselleştirilmiş' cihazlar yardımıyla kötü işitenler kadar işitebilirler. Ağır sağırılık düzeyi ise sağırılığın son seviyesidir ve cihaz, tıbbi gelişme vs. işe yaramadığı, işitebilmelerine yönelik hiç umudun olmadığı düzeydir (Sacks, 2001, s. 18).

Bugüne kadar sağır çocuklarının büyük bir kısmı işiten ebeveynlerden doğmuştur. Dolayısıyla işitme duyusu kaybı genetik değildir ve sağırılık, sakatlık, âmâ gibi dışarıdan bakılınca hemen anlaşılacak fiziksel bir engel değildir. Bireylerin sağırılıkları onlarla konuşmaya başlamaları ya da dilsel tepkileri ile anlaşılabilir (Furth, 1973, s. 20).

ASHA'nın raporuna göre işitsel yetersizliğin engellilik olarak kabul edilmesi için dikkat edilmesi gereken özellikler aşağıdaki gibidir (Kemaloğlu, 2016, s. 55) ;

1. Bireyin yaşı
2. İşitsel yetersizliğin oluştuğu yaş
3. İşitsel yetersizliğin ilk başladığı yaş
4. İşitme kaybının doğası ve düzeyi
5. Bireyin iletişimsel gereksinimleri ve iletişimlerini sürdürme tarzı
6. İşitsel yetersizliğe eşlik eden diğer fiziksel ve/veya zihinsel yetersizlikler
7. Almış olduğu rehabilitatif tedavinin miktarı ve başarısı
8. Bireyin ve diğerlerinin onun işitsel yetersizliğine olan reaksiyonu
9. İşitsel yetersizliğin, İYE (İşitsel yetersizliğin engellilik) bireyin genel iletişim yeteneğine etkisi

Sağır çalışmaları alanyazınında sağırılığa ithaf, sağırılığın derecesine göre yapılmaktadır. Özellikle İngilizce literatürde sıklıkla karşılaşılan durum sağır kelimesinin baş harfinin büyük ya da küçük yazılmasıyla ilişkilendirilmiştir. Şöyle ki sağır (deaf) terimi baş harf büyük (Sağır - Deaf) yazıldığında işitme yetisinden tamamen mahrum olan ve öncelikli iletişim dili işaret dili olan bireyler kastedilmektedir⁶. Baş harf küçük (sağır – deaf) şeklinde yazıldığında ise belirli derecelerde işitme kaybı olan ve dolayısıyla odyolojik ve tıbbi bir durum kastedilmektedir. İşaret dili yaygın olmayan bazı görüşler tarafından

⁶ D ve B harfinin büyük yazılışı kelimeye çoğul anlamı da katmaktadır. Örneğin: Blind; körler, Deaf; sağırılar

işaret dilini kullanan ve sağır topluluğu gibi kültürel bir kuruma üyeliği veya ilgili kimlik gelişimi olan bireyi işaret etmek için tercih edilmektedir (Kemaloğlu P. Y., 2016, s. 117).

Lieberman sağlığı; sağır ve zor işiten olarak iki gruba ayırmaktadır. Sağır, doğuştan ve ileri derecede olmakla birlikte işitsel bilginin kavrayışı için cihazlı ya da cihazsız işitmenin yeterli veya kullanışlı olmadığı bir işitme kaybına; zor işitme durumunu ise cihaz yardımıyla sesin işitebilir seviyeye ulaştırılması durumunda konuşmanın mümkün olduğu ve iletişim becerilerinin kazandırılabilirdiği işitme kaybına işaret etmektedir (Lieberman, 2010'dan Akt. Kemaloğlu P. Y., 2016, s. 119). Sağır topluluğunu işaret dili kullanımları ve sağırlara ilişkin diğer ortak deneyimleri ile birbirine bağlanmış bireyler olarak tanımlanmak mümkündür ve sağır topluluğuna sağır olmayan (normal, işitebilen) ancak sağır kültürünü ve ortak değerlerini paylaşan kişiler de dâhil edilmektedir (Kemaloğlu P. Y., 2016, s. 117).

Bazı görüşler sağırlığın “tıbbi bir yetersizlik” tanısı, sağır kültürünü tanımlamada yeterli bulmamakta; sağırlığı konuşma ya da sosyal bir engelliliğin ötesinde bir kavram olarak nitelendirmektedirler. Kemaloğlu'na göre sağırlık işitsel yetersizliğin, konuş(a)mamanın ya da sosyal anlamda engelliliğin ötesinde bir kavramdır ve ancak işaret dilinin bir ana dil ya da asıl dil tercihi olarak algılanması ve buna göre tutum ile görünür kılınabilir (2016, s. 52). Aynı şekilde Klima ve Bellugi de sağır bireyleri tanımlarken onların dilsel özelliklerine atıf yapmaktadırlar (Klima ve Bellugi 1979'dan akt. Sacks, 2001, s. 130).

Anlatımlarındaki ikonik tonlamalar ve imalardan haberdardırlar... İşaret dili kullanan sağırlar birbirleriyle iletişim kurarken, ya da birine bir şey anlatırken, sık sık mimiklerle abartı ya da güçlü bir vurgu katarlar. Dilin yüksek kullanımlarında (işaret dili şiir ve sanatında) da işaretlerin ikonik yönü vurgulanır... (Sacks, 2001, s. 130)

2.2.3. İşitme Engellilerin Sosyal Durumları

Sağır (hearing impaired), işitme engelli terimi, sosyal anlamda bireyin işitme kaybı ve/veya işitme kaybına neden olan durumların yaygın sosyal yaşama ve toplumsal etkinliklere katılımını sınırlayan veya kısmen engelleyen engellilik durumudur (Kemaloğlu, 2016, s. 54).

Fiziksel engellerinden dolayı şimdiye kadar pek çok insan tuhaf ve farklı karşılanmıştır. Eğitimli gözlemciler göre toplumun fiziksel farklılıklara tepkisi anormal derecede büyük olmuştur ve çoğunlukla kişilerin rehabilite edilmesi gerektiği yönündedir. Ancak bu durum sağır bireyler için geçerli değildir. Bütün fiziksel engelliliklerin arasında yalnızca sağır insanların kendilerine ait doğal bir toplulukları vardır. Aynı durum diğer engel türleri için geçerli değildir; âmâ, sakat ya da herhangi bir fiziksel engellilerin kendilerine ait sosyal toplulukları yoktur. Bu nedenle sağır toplulukları toplumsal alt grup olarak nitelendirilir ve sağır topluluklarının bu özellikleri, diğer fiziksel engelliliklere oranla daha belirgindir (Furth, 1973, s. 1).

Sağır bireyler işitemedikleri ve konuşamadıkları için uzun bir dönem sağır ve budala (deaf and dumb) olarak nitelendirilmişlerdir. *Dumb* sessiz, dili tutulmuş, konuşamayan anlamlarını taşır. Konuşamamaları nedeniyle sağırlara atfedilen Dumb sıfatı daha çok beyinsiz, düşüneyemeyen budala, ahmak gibi anlamlarda kullanılmış, dolayısıyla sağır toplum nazarında konuşamayan aptal durumuna konmuşlardır. Bunun yanı sıra uzun bir dönem konuşamayan insanlar hayvanlara benzetilmişti. Oysa dünya üzerinde çok sayıda dil var ve bu dilleri herkesin konuşması imkânsızdır. Bu durumda herhangi bir dili konuşamayan bireyler işitmelerine ve konuşabilmelerine rağmen “dumb” (aptal) olarak nitelendirilmemektedirler. Bu kıstasın dışında sağır insanların hali hazırda işitme yeteneklerini gerektirmeyen bir dilleri bulunmaktadır. Davranışsal açıdan incelendiğinde sağır insanların davranışlarında yadırganacak ya da abes karşılanacak bir durum söz konusu değildir. Normal/işiten bireylerin bütün davranışsal özelliklerini işitme engelli bireylerde görmek mümkündür. (Furth, 1973, s. 4; Sacks, 2001, s. 22). Sağır insanların dumb olarak algılanmalarının bir başka nedeni onların oral yöntem ile konuşturulmaya çalışmaları ve dolayısıyla başarısız sonuçları olduğu söylenebilir. Çünkü 18. yüzyıl’da işaret dili ile iletişim kurulduğunda ve eğitim verilmeye başlandığında sağır insanların kolayca öğrenebildikleri ve eğitilebildikleri gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda sağır insanların alakalı problem sağır insanların algılarında (zekâ seviyelerinde) değil, sağırlara yönelik doğru algılama yollarının seçilmemesinden kaynaklanmaktadır. Sağır insanların toplum tarafından yüzyıllar boyunca geri zekâlı olarak görülmeleri, onların toplumun dışında tutulmalarına ve kanun karşısında ehliyetsiz kabul edilmelerine neden oldu. Sağır insanların toplum ve yasa düzenleyiciler karşısında böylesi bir karşılanmanın sonucu olarak da mal-mülk edinmeleri, evlenmeleri, eğitim almaları, istihdamları

yasaklandı ve sağırılar temel insan haklarından mahrum bırakılmışlardır. Bu durum sağırılar ve sağırıl原因 dilleri –işaret dilleri- üzerinde araştırma yapılmaya başlamasına yani 18. yüzyıl başlarına kadar sürmüştür (Sacks, 2001, s. 22-23).

Sosyal statü her toplumda olduğu gibi sağır toplumunda da varlığını göstermiş ve sağırılara yönelik ayrımların geniş çaplı ve derin etkili olmuştur. 18. yüzyıla kadar işiten- sağır arasındaki ayrım kısmen azalmaya başlamış ancak yerini siyah beyaz (ırk) sağırılar arasındaki ayrıma bırakmıştır. Beyaz sağır çocukların eğitimi ile Afrika kökenli (siyahi) Amerikalı sağır çocukların eğitimleri aynı kalitede olmamıştır. Siyahi sağırıl原因 eğitimi normal eğitim düzeyinin çok altında kalmıştır. Zengin sağır çocukların eğitimi ile normal ya da düşük gelirli sağır çocukların eğitimleri denk olmamıştır. Düşük gelirli sağır çocukların eğitim durumu önem arz etmezken, zengin sağırıl原因 çocuklar çok kaliteli eğitimler almışlardır. Sağırılar arasındaki bu ayrım okul dışında da var olmuştur. 20.yy başlarında önemi ve sayıları artan sağır kulüplerine siyahi erkek ve kadınların girmesi ve kulüplere üyelikleri yasaktır. Aynı ayrımları istihdam alanında da görmek mümkündür. Beyaz sağırılara tanınan iş imkânları siyahi sağırılara tanınmamıştır. Günümüze yaklaştıkça sağırılara yönelik ayrımların karakteristiği değişmiş, söz konusu ayrım ırksal ve parasal boyuttan bireyin sağırılık derecesi ve iletişim yeteneğine doğru kaymıştır. Sağırılar; tamamen sağır, ağır işiten, oral ve manuel gibi kategorilere göre değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin daha adil ve daha etik olduğu söylenebilir (Humphries, 2005, s. 54-55).

18. yüzyıldan günümüze doğru yaklaştıkça sağırılara yönelik insancıl muameleler artmıştır ve hatta günümüzde sağırılara yönelik ayrımcılıklı yasalar yürürlüğe konmuştur. Sağırılar artık rehabilite edilmesi gereken bir özürölüler olarak algılanmamaktadırlar, kendi dilleriyle, özgür ortamlarında yaşamalarına olanaklar artmakta, sağırılara yönelik eğitim, sosyal hayat, dil vb. pek çok konuda pozitif ayrımcılıklar sağlanmaktadır. Sacks, bu durumu şu şekilde özetlemektedir (2001, s. 34):

Bugün sağırıl原因 altın çağı olarak kabul edebileceğimiz bu dönemde, genellikle sağır öğretmenlerin görev yaptığı sağır okulları uygar dünyada hızla yayıldı, sağır okullar hor görölmekten ve hiç sayılmaktan kurtuldular, özgürleştiler; sağırıl原因 için imal edilen yardımcı cihazlar çoğaldı, aniden önemli mevkilere, yüksek sorumluluklar alan sağırılar görölmeye başlandı-sağır yazarlar, sağır mühendisler, sağır filozoflar, sağır entelektüeller; bunlar daha önce hiç düşünölmez olsalar da artık vardılar.

2.2.4. İşitme Engellilerin Hukukî Durumları

İşitme engellilerin toplumsal farklılığı anayasal düzene de yansımaktadır. Söz konusu yasalarda işitme engelli/sağır bireylere birtakım pozitif ayrıcalıklar tanınmakla birlikte cezai sorumluluk yaşları farklılık göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti Kanun’larında sağır bireyler için özel yasalar düzenlenmiştir, bu yasalarla özellikle sağır çocuklar koruma altına alınmak istenmiştir. Ceza indirimleri işitme engelli çocuklar için daha büyük yaşlara çekilmiştir. Türk Ceza Kanunu 33. maddesine göre işitme engelli çocukların ceza sorumluluk yaşı şu şekildedir: *“15 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizlere, suçu işlediği zaman 12 yaşını doldurmamış olan çocuklara uygulanan hükümler uygulanır. 15 yaşını doldurmuş sağır ve dilsiz çocuklara da 12 yaşını doldurmuş çocuklara, 18 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlere ise 15 yaşını doldurmuş olanlara uygulanan hükümler uygulanır. 21 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlere ise, 15 yaşını doldurmuş, 18 yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümler uygulanır. Yasa, sağır ve dilsizlerde cezai sorumluluk yaşını 21 yaş sınırına yükselmiştir.”* (Unicef, 2007, s. 27). Bu yasanın gerekçelerinden biri olarak da işitme-kavram-öğrenme ilişkisi olduğu söylenebilir.

Benzer bir yasa Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na sunulmuş ve 13 Aralık 2006 tarihinde de kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler’in İnsan Haklarına Dair Sözleşmesi’nde geçen yasa, üç maddeden oluşmaktadır. Bu maddeler: erişebilirlik (madde 9), ifade özgürlüğü (madde 21) ve eğitim (madde 24) haklarını kapsamaktadır. *“Bu sözleşme sağır topluluğu ve sağır bireylerin dil hakları ile ilgili önemli bir adım olmuştur. Sözleşmenin vurguladığı paradigma değişikliğine göre engelli bireyleri hayır ve acıma duygusuyla yaklaşılabilecek, tedavi edilecek yada sosyal güvence altına alınacak birer birey olarak görmek yerine, kendi haklarını savunabilen, kendi kararlarını alabilen ve toplumun aktif birer parçası olma hakkına sahip bireyler olarak değerlendirmek gereklidir”* (Arık, 2016, s. 41).

2.2.5. İşitme Engelliliği Kültürü

Birbirinden farklı coğrafyalarda yaşayan insanlar birbirinden habersiz farklı dil ve kültürler üretmişlerdir. Bu farklılık elbette ki iletişim boyutunda da kendini göstermiş, sözlü iletişim gibi sözsüz iletişim de kültür etkisiyle biçim almıştır (Güngör, 2011, s. 40).

Kültür dilin en temel unsurlarının başında gelmekte, dil kültür etkeninin etrafında şekillenmektedir. Dil ve kültür birbirinden bağımsız değerlendirilemeyecek kadar iç içe ve birbirine bağımlı iki olgudur. Sağırın fiziksel engellilik durumları, sağır toplumlarını ayrı bir sağır kültürünü yaratmaya ve sağır toplumlarının kendine ait bir dil oluşturmaya sevk etmektedir. Dünyanın her yerindeki sağırlarda rastlanılabilecek bu iki öge birbirini etkilemekte birbiri içinde var olmaktadır.

Dil biyolojik bir yetinin yanında kültürel bir öğedir. Pek çok insani özellik gibi dil de varlığını yalnız genetik kodlara değil, bir parçası olduğu kültüre de borçludur. Bu durumu şöyle açıklamak mümkündür (Corballis, 2003, s. 25):

Dil yalnızca konuşma demek değildir. Bizler elbette içimizden okuyabilir, iç sesimizle düşünebiliriz. Dünyanın her yerinde sağır ve dilsizlerin icat ettiği bütün işaret dillerinin, hiçbir ses temeli olmadığı halde dilin bütün üretkenliğine sahip olması ve dilbilgisi kurallarıyla yönlendirilmesi daha da önemlidir. Bu diller başta el, kol ve yüz mimikleri olmak üzere çeşitli beden hareketleri ihva eder ve dilbilgisi dahil konuşulan dildeki bütün temel özellikleri taşır.

Her şeyden önce sağır kavramıyla işaret dilinde kendini ifade eden bir birey anlaşılmakta ve sağır toplumuna ve kültürüne sosyokültürel bir aidiyette vurgu yapılmaktadır (Baker ve Padden 1978'den akt. Kemaloğlu, 2016b, s. 55).

İşaret ve konuşma dili dünyanın her yerinde farklılık gösterir. Farklı dil topluluğunda doğan çocuklar, bu toplumun yetişkin üyeleri tarafından kullanılan dili, dilin sözcük ve dil bilgisi yapılarını ve farkında olmadan bu etkenlerin etkisi altında kaldığı kültürü öğrenirler (Johnston & Schembri, 2006, s. 6).

Sağırın işaret dili farklı bir duyu ortamına adaptasyonun özgün bir örneği olmasına karşın aynı zamanda ve eşit ölçüde sağırın kişisel ve kültürel kimliklerini temsil eder. Herder'in değindiği gibi bir halkın dili ait olduğu halkın bütün düşünce varlığını, geleneklerini, tarihini, dinini ve hayatının özünü, kalbini ve ruhunu barındırır. Bu özelliği işaret dilinde daha belirgin görmek mümkündür; çünkü işaret dili yalnız biyolojik açıdan değil, kültürel açıdan da sağırın –susturulamaz-sesidir (akt. Sacks, 2001, s. 133). İşaret dili ile iletişimlerini sağlamaya çalışan sağır için birinci dildir. Dolayısıyla işaret dili her şeyden önce sağır kültürüyle ilgilidir (Fischer, 1999, s. 119).

Tıpkı konuşma dillerinde olduğu gibi işaret dillerinde de kültürel öğeleri görmek mümkündür. Avrupa'nın birçok ülkesinde farklı farklı işaret dillerinde birçok ortak

noktalarını görmek gibi. İşaret dilleri konuşma dilleri gibi farklı kültürlere göre yeniden yorumlanarak değişir ve gelişir (Corballis, 2003, s. 120).

Kültürün önemli bir diğer unsuru olan din de işaret dilleri üzerinde etkili olmaktadır. Rahip L'epeé'nin inanç eksenli sağır bireylere ulaşması, dini öğretileri aktarmaya çalışması işaret dilinde dinin etkisini görmek için güzel bir örnektir. Dolayısıyla sağırlara ulaşma çabası, manastır topluluklarında başlamıştı. Dolayısıyla manastır toplulukları İşaret dilinin kullanıldığı önemli topluluklardı. Girolomo De Cardano'nun 1576'teki eserinde sağırların dini kavramların -soyut ve somut kavramların- işaret dilinde konuşulduklarını anlatır (Corballis, 2003, s. 116). Bu durum aynı zamanda İşaret dilinin hem somut hem soyut kavramları içerdiğine ayrıca bir kanıt oluşturmaktadır (Arık, 2016, s. 7). Türkiye'de işitme engellilere dini hizmet vermek amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı *Türk İşaret Dili Dini Kavramlar Sözlüğü* yayınlanmıştır. Sözlük ibadet, ahlak, toplumsal düzen ve iyilik konuları üzerine sekiz yüz otuz bir kavramdan oluşmaktadır (turuz.com, 2017).

Görsel 1. Dini terimlere örnek kelimeler

AHİRET İsrafil'in Allah'ın emriyle kıyametin kopması için Sûr'a ilk defa üflemesinden ikinci defa üflemesine, daha sonra cennetliklerin cennete, cehennemliklerin cehenneme girmelerine kadar olan zaman veya Sûr'a ikinci kez üfürülüştten başlayıp, ebedi olarak devam edecek olan zaman. Her iki el göğüs hizasında, düz, avuç içleri yukarı bakacak şekildedir. Eller ters yönde aşağı yukarı hareket ettirilir. Sağ işaret parmağı açık, öbür parmaklar kapalı olarak omuz hizasından sağa doğru hareket ettirilir.	AHİRET GÜNÜNE İNANMAK İnsanın öldükten sonra dirilip, sonsuza kadar kalacağına ve Allah'a hesap vereceğine inanmak. Her iki el göğüs hizasında, düz, avuç içleri yukarı bakacak şekilde, eller ters yönde aşağı yukarı hareket ettirilir. Sağ elin başparmağı açık, öbür parmakları kapalı, el öne doğru hareket ettirilir. Sağ elin işaret parmağı açık, öbür parmakları kapalıdır. İşaret parmağı burna değdirildikten sonra göğüs hizasındaki sol elin üzerine dokundurulur.
AHLAK İnsanın iyi veya kötü olarak nitelendirilmesine sebep olan mamevi özellikleri, huyları ve bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışlarının bütünü. Sağ elin işaret ve orta parmağı açık, öbür parmakları kapalıdır. Parmak uçları, sağ yanaktan aşağı doğru indirilir. Bu hareket iki kere tekrarlanır. Her iki el göğüs hizasında avuç içleri birbirine bakacak şekilde hafif büküktür. Sol el aşağıya, sağ el yukarı giderken parmaklar birbirine değecek biçimde birleştirilir.	AİLE Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluştuğu toplum içindeki en küçük birlik. Her iki el karın hizasında düz ve kıvrık, bilek içleri birbirine dokundurulur.

Kaynak: (turuz.com, 2017, s. 4)

Görsel 1'de Diyanet İşleri Başkanlığınca yayınlanan sözlükten bir örnek verilmiştir. Sözlük daha çok dini içerikli bir terimler sözlüğüdür. Sözlükte toplumsal düzen, saygı, ahlak, inanç, ibadet gibi konulara ilişkin kavramlar verilmiştir. Örnekteki görsel

sözlükten rastgele alınmıştır ve Ahiret, Ahiret Gününe İnanmak, Ahlak ve Aile kavramlarından oluşmaktadır.

Kültür; yapılan iş, tutum, inanç ve değerlerle ilgilidir. Sağır topluluklarının birçok farklı kültürel özelliği vardır; birtakım değerleri çeşitli ülkelerde paylaşılmaktadır. Sağır kültürün özellikleri şunları içerir (psych.edu, 2017, s. 29):

- **Dil:** işaret dili sağır kültürün merkezinde yer almaktadır. İşaret dilini bir değer olarak görmeyen herhangi birinin, sağır kültüründe rahat hissetmesi veya kabul görmesi pek mümkün değildir. İşaret dili değerini anlamaya ve saygı duyan işiten bireyler, işitme engellilerce hoş görü ile karşılanır.
- **Değerler:** Sağır kültürü işitme engelliler için, varlıklarının doğal ve kabul edilmiş bir hali, yaşamlarının ve kimliğinin bir parçasıdır. Sağır bebekler sağır kültüründe ayrıca değerlidir.
- **Davranış** (tipik işitme davranışından farklı davranış özellikleri):
 - Göz teması; daha önemlidir ve uzaklaşmak kaba olabilir.
 - Dokunma; dikkat çekmek için daha kabul edilebilir.
 - Fiziksel yakınlık; "işaret alanının" tamamını görmek için daha önemlidir.
 - Doğrudanlık; sağır insanlar, işiten insanlardan daha keskin ve ani dururlar.
 - Masaya-zemine vurma; birbirinin dikkatini çekecek şekilde vururlar.
 - Gürültülü; işitme engelli insanlar ne kadar ses verildiğinin farkında değildirler. Bu nedenle konuşma, bağırma, gürültü dikkatlerini çekecek bir etken değildir.
- **Teknoloji:** İşitenlerin dünyasında daha rahat ve kullanışlı bir şekilde yaşamayı sağlamak için kullanılan teknoloji: (-kapı, telefon ve ağlama bebeği için-titreşimli çalar saatler, işitme teknolojisi, koklear implantlar⁷ vs.).
- **Çevre:** Tercih edilen ortamlar, iyi görüş hatları olan açık plan evler, yuvarlak masalar ve güçlü eşit aydınlatma tercih edilir.
- **Mizah:** Mizah anlayışları, işiten bireylerden oldukça farklıdır ve daha çok görsel öğelere dayanmaktadır.

⁷ İç kulaktaki işitme sorunlarını gidermeye yaran tıbbi cihaz

2.3. İşaret Dilinin Dilbilimsel Özellikleri

İnsan dili dilbilimseldir ve dil yalnızca sözcük ve sözcük bileşenlerinden oluşmaz, dilin kendine özgü simgesel kombinasyon kuralları; yani dilbilgisi kuralları vardır. Aynı şekilde kelime ve cümlelerin dilbilgisi yapılarında da kurallar mevcuttur (Johnston & Schembri, 2006, s. 4).

Bir toplumun dilini bilmek ya da bilmemek araştırmacıyı, dilin ait olduğu toplum hakkında birçok sonuca ulaştırır. Dil bir semboldür; ancak bütün semboller dil değildir, dil bir iletişim kanalıdır; ancak bütün iletişim kanalları değildir, dil anlamlı bir aktivitedir; ancak anlamlı her aktivite dil değildir (Furth, 1973, s. 14).

Dil, özellikleri düşüncüyü mümkün kılan, düşüncüyü sesli hale getiren, ifade özgürlüğü sağlayan özel bir yetidir. Konuşma dilin dilbilimsel (gramer) özelliklerinin 1660'ta (port-royal'daki gramer toplantısında) kabul edilmiştir. Bu karşılık işaret dilinin dilbilimsel özelliklerinin kabulü iki yüzyıl kadar sonra, 1960'ta gerçekleşmiştir. O zamana kadar işaret dili, işaret dili kullanıcıları tarafından bile dilbilimsel özellikleri olan gerçek bir dil olarak algılanmamıştır (Sacks, 2001, s. 86).

Sağır bireylerin işaret dillerinin gerçek insan dilini temsil ettiğini savunan önemli isimlerden biri 18. yüzyıl Fransız filozof Rene Descartes'tir; ancak modern anlamda işaret dili dilbiliminin tanınmaya başlanması William Stokoe'un çalışmalarıyla gerçekleşmiştir. Stokoe, 'Sign Language Structure' eseriyle işaret dilinin dilbilimsel ve iletişimsel özelliklere sahip olduğunu savunmuştur. 1980'den itibaren ise işaret dili uluslararası araştırma alanlarında çalışılmaya başlanmıştır. İşaret dili üzerine yapılan bu araştırmalar kısa sürede dünyanın birçok noktasına yayılmaya başlamıştır. bu noktaların başında ise Kuzey ve Güney Asya, Ortadoğu, Afrika ve Güney Amerika gelmektedir (Johnston & Schembri, 2006, s. 22).

2.3.1. İşaret Dili Birimleri

İşaret dili ile konuşma dilinin çok sayıda ortak özelliklerinin olmasına karşılık temelde iki dil, iletişim kanalı farklılığı nedeniyle birbirinden ayrılır (Sandler ve lillo-Martin, 2006'dan akt. Özkul, 2016, s. 212). Bu temel fark; iletişimin, konuşma dilinde işitsel-

sessel kanallarla sağlanırken işaret dilinde görsel-uzamsal kanalla sağlanmasıdır. İletişim kanalındaki bu fark, işaret dilinin dilbilgisel yapıların farklı bir şekilde açığa çıkmasına yol açmaktadır (Özkul, 2016, s. 212).

İşaret dili görsel bir dildir; göze hitap eder. İşitme engelli bireylerin temelde iletişimlerini sağlamak için kullandıkları bu görsel dil bedensel hareketlerden oluşmaktadır. Sözlü –konuşma- dili birimleri işaret dili birimlerinden farklıdır. Konuşma dilinde kulak ve dilin işlevini işaret dilinde göz ve el-kol (bedensel) hareketi sağlamaktadır. Bu bakımdan işaret dili ile konuşma dili birimleri farklıdır. Konuşma dilini oluşturan birimler, işaret dilinde hareketi sağlayan uzuvlardır. İşaret dili dilbilimlerini genelde el ve kol hareketi özelde ise bir bütün olarak vücut ve bireyin çevresi (nesneler) oluşturmaktadır. Sıralanacak olursa işaret dili birimleri; el şekilleri, el yerleri ve hareketleri, yüz ifadeleri, üst vücut hareketleri, başın konumu, bedenin şekli ve işaret dili konuşmacısının çevresindeki nesne ve işaretlerdir (Oran, 2016, s. 472; Sacks, 2001, s. 100; Arık, 2016, s. 8). İşaret dili dilbilimi üzerine yapılan araştırmalar göstermektedir ki bu birimler dilin temel yapıtaşları olan sintaks, fonoloji, morfoloji, semantik özelliklerini taşımaktadır (Arık, 2016, s. 8).

Dilin dilbilimsel dört temel birimi vardır, bunlar; Sintaks, Semantik, Morfoloji ve Fonoloji'dir. İşaret dilinin konuşma dili gibi doğal dillerden olduğuna gerekli yerlerde değinilmiştir. Aynı şekilde işaret dilinin dilbilimsel özelliklerinden olan sintaks, semantik morfoloji ve fonoloji öğelerini taşıdığı pek çok kaynak mevcuttur ve dilbilimciler tarafından dile getirilmektedir. İşaret dilinin -Sintaks, Semantik Morfoloji ve Fonoloji- geniş kapsamlı özellikleri buraya sığdırılamayacak kadar detaylı ve konunun dışındadır. Ayrıca bu konuda haksız bir özet girişiminden de kaçınılmıştır. Bunun dışında işaret dilinin yapısında birtakım özellikler sıralanmaya çalışılmıştır.

2.3.2. İşaret Dili Evrenselliği

18. yüzyılın başlarında Avrupa'da işitme engelli insanların kullandığı işaret dilinin evrensel bir dil olduğu varsayılmaktaydı. 1760'ta sağır çocuklar için ilkokulu kuran Abbé De L'eppe Paris'teki okulda kullanılan işaret iletişiminin, evrensel işaret dilinin temelini oluşturacağına inanmaktaydı. Ancak işaret dili evrensel bir dil değildir. Dünya üzerinde pek çok işaret dili vardır ve bunların çoğu birbirinden bağımsız olarak gelişmiştir. Bugün dünyanın çeşitli yerlerinde işaret dili kullanıcılarının kısa süreli

karşılaşmaları işaret dilinin sözcük dağarcığının veya dilbilgisi yapılarının özdeş olmadığını gösterecektir. İşaret dillerindeki farklılık yalnız diller çapında değildir. Belli bir işaret dilinin içerisinde de farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar küçük hareketler boyutunda olduğu gibi sözcük dağarcığı ve dilbilgisi boyutunda da olabilir. Örneğin, Auslan’ da yaş, eğitim durumu ya da bölgesel köken nedeniyle aynı kavram için farklı işaretler kullanılmaktadır. Bu farklılıklara rağmen araştırmalar işaret dilinde birbirinden bağımsız gibi görünen sözcüklerin sıklıkla benzer ya da yakın bir orana sahip olduğunu göstermektedir. Bunun dışında işaret dillerinin dilbilgisi yapıları pek çok yönden benzerdir. İşaret dillerinin dünyanın bir yerinden diğerine farklılık göstermesiyle birlikte işaret dilindeki işaretler konuşma dilindeki kelimelere oranla daha fazla benzerlik taşımaktadır (Johnston & Schembri, 2006, s. 12-13).

İşaret dilleri konuşma dilleri gibi özgün özelliklere sahiptir. Dünyanın herhangi bir bölgesinde konuşulan bir dilin farklı bir bölgede anlaşılabilmesi ya da dili kullanan bireylerin anlaşamamaları gibi işaret dili kullanıcıları da yalnızca bir işaret dili ile anlaşamazlar. Çünkü daha önce de değinildiği üzere işaret dili evrensel tek bir dil değildir. Ancak şu bir gerçek ki işaret dili kullanıcıları yani sağırılar iletişim kurmada ve sürdürmede konuşma dili kullanıcılarından daha başarılıdırlar (Sacks, 2001, s. 30).

Konuşma dillerinde görülen bölgesel değişiklikler, toplumsal, etkileşimsel, teknolojik, ekonomik, kültürel vb. gelişmeler, işaret dillerinde de görülebilmekte; farklı toplumsal bağlamlarda tercih edilen işaret dili biçimlerinin bulunduğu hatta sağır şairler tarafından artistik şiirsel işaretlerin de geliştiği bilinmektedir (akt. Aslan Demir, 2016).

2.3.3. Ayrıklık ve Modelleme İkiliği

Dil yapısı ayrıklık özelliğini taşır, yani semboller sınırlı sayıda, küçük ve ayrı birimlerden oluşur. Konuşma dilinde sesler birbirinin aynısı değildir, ayırt edici sesler vardır. Örneğin, Avusturalya İngilizce ’sinde kırk dört tane ayırt edici ses mevcuttur. Aynı özellik işaret dilinde de mevcuttur. Avusturalya İşaret Dili’nde birbirinden farklı el şekillerinin olduğu gibi. Bu ayrık birimler nettir, tanınabilir sınırlılıkları vardır ve degrasyon⁸ göstermez. Modelleme ikiliği dillerde görülen diğer bir özelliktir ve iki farklı organizasyon seviyesi vardır. Bütün diller (kelime ya da işaret) anlamlı birimler

⁸ Bozulma

üzerine inşa edilmiştir. İşaret dilindeki modelleme ikililiği bir sözcük işaret edilirken o sözcükle alakalı diğer işaretlerle bağlantılı şekiller sergilemesidir. Örneğin, Auslan'da kız kardeş işareti; anne, kardeş, baba işaretleriyle bağlantı kurularak yapılır. Bu da gösteriyor ki işaret dilinde el şekilleri, hareket ve pozisyonları konunun ilgili birimleri anlam kazanır. El şekilleri, hareket ve pozisyonundan en az birinin değişmesi farklı anlamda bir işaret yaratmaya neden olur. Örneğin, Auslan'da yanağa dokunmak 'tuhaf' anlamına gelirken çeneye dokunmak 'kim' anlamına gelir. Her durumda el şekilleri, hareket ve pozisyonları işaretin anlamını değiştirir. Ve hareketler doğru kombine edildiği zaman işaretler anlamlı hale gelir. İnsan diline özgü modelleme ikililiği özelliği, dillere binlerce kelime, işaret dillerine de küçük birimler ve anlamlı işaretler kazandırmıştır (Johnston & Schembri, 2006, s. 5).

2.3.4. Yaratıcılık

Bütün doğal diller kelime dağarcıklarını genişleterek yeni anlamlar kazanan bir döngü halindedir. Bu durum dilin sürekli yenilenebildiği ve genişlediğini gösterir. Bu döngü pek çok etkenden etkilenir. İnsan hayatındaki pek çok değişim –teknoloji, savaş, kültürel etkileşim vb.- dile yeni sözcükler kazandırır. Örneğin, 1990'lı yıllardan itibaren teknolojinin gelişmesiyle beraber insan diline pek çok sözcük girmeye başlamıştır; internet, e-posta, telefon, DVD gibi. Bu özellik dilin zamanla değişimi, yeni kelimelerin yaratılması ve eski-kullanılmayan kelimelerin terk edilmesi sonucunu doğurur (Johnston & Schembri, 2006, s. 7). Aynı durum işaret dili için de geçerlidir. Kelimelerin zenginliğinden de anlaşılabileceği üzere işaret dilleri durağan değildir ve haznesine yeni kelimeler ekeler. Teknoloji, kültürel etkileşim vb. etkenlerle oluşan yeni kelimeler, işaret dilinde de karşılık bulmaktadır.

2.3.5. Yer Değiştirilebilirlik ve Yansıtıcılık

Yer Değiştirilebilirlik; dil kullanıcılarının, nesne ve hareketlerin zaman ve mekânda yer değiştirebildiği benzersiz yeteneği olan yer değiştirebilirlik ilkesiyle geçmiş ya da gelecek hakkında veya uzak ya da yakın yerler hakkında konuşabilir / işaretleyebilirler. Yer değiştirme ilkesiyle işaret ya da sözlü dil kullanıcıları yalnız hayal dünyalarında var olan yerler ve kişiler hakkında konuşabilirler (Johnston & Schembri, 2006, s. 7).

Yansıtıcılık; dil, insan ilişkilerinde ileti aktarımını sağlayan temel araçtır. Bireyler dil sayesinde diğer insanlara ileti gönderebilir ve diğer insanlardan ileti alabilir. Dilin bu interaktifliği, onu diğer iletişim sistemlerinden ayrı kılar. Örneğin, sürücüler trafik ışıklarıyla gönderilen mesajları almalarına karşın, sürücülerin trafik ışıklarına ileti göndermeleri mümkün değildir. Sadece konuşma ya da işaret dili ile interaktif bir iletişim gerçekleşir. Bu da kendi dil üretiminden gelen geri beslemelerle mümkündür. Bireyin dil kullanımını izleyebilmesi insan dilinin benzersiz özelliğine doğrudan işaret eder- şu an dilin kendisi hakkında konuşmak için dili kullandığımız gibi- bu özellik dilin refleksiflik/yansıtıcılık özelliği olarak adlandırılır (Johnston & Schembri, 2006, s. 7).

2.3.6. İşaret Dili ve Manuellik

İşaret dili beden dili kullanımına dayanan ve birçok birimden meydana gelen bir görsel bir dildir. Yüz, kafa, kol ve el hareketleri ve çevresel etkenler kast edilen birimlerin başında gelmektedir. İşaret dili birimleri arasında el ve kolların ayrı bir önemi vardır. Bu sebeple işaret dili aynı zamanda manuel dil olarak nitelendirilir. Keza işaret dili tanımlarında da sık sık değinilen unsur ellerdir.

İşaret dilinde ellerin önemli konumu önemi işaret dilinin manuel iletişim olarak algılamak için yeterli değildir. Birtakım işaretler ve parmağı kullanarak haberleşme anlamına gelen manuel iletişim elden daha fazlasını kullanan işaret dilini tanımlamak için yeterli değildir ve işaret dili yalnızca manuel dil olarak algılanmamalıdır. Bunun yerine işaret dilini her türlü iletişim, işaret ve konuşma kanallarını kullanmaya teşvik eden total iletişim olarak tanımlamak daha doğru olacaktır (psych.edu, 2017, s. 33).

Manuel dil, işaretlerin soyut temsili manuel artikülasyonların⁹ içine yerleştirilmesiyle üretilen dildir. Eller bu dilin merkezi artikülasyon birimidir. İşaretleri artiküle etmek için eller ve kollar hareket halindedir. Ellerin sabit olmaması, hareket kabiliyeti, farklı derecelerde kuvvet uygulayabilmesi, fiziksel fonksiyonu ve işaretlerin ellerle olan sıkı ilişkisi işaret dilinin manuellliğini açıklamaktadır. Aynı şekilde parmaklar da manuel dilin birimsel ve temel unsurudur. Manuel dilde ellerin işaretlerdeki dağılım şekilleri;

⁹ Boğumlama

parmakların ve özellikle başparmağın işaret dilinde belirgin fonolojik yapıda olduğunu göstermektedir (Uyechi, 1996, s. 20-22).

İşaret dili üzerine yapılan çalışmalarda el şekilleri, önemli bir yer tutmuş, el şekillerindeki ayırt edici özellik için birkaç öneride bulunulmuştur. Bu öneriler el şekillerinin hiyerarşik olarak geometrik şekiller ve işaret kavramları gibi konuşma dili fonolojisinden tanıdık yapıları içermektedir. İşaretlerin tüm karakteristikleri içinde en dikkat çekici olanı el şeklidir, çünkü el şekillerinin çok yönlülüğü vardır. Kaba bir ifadeyle el şekli; parmakların ve başparmağın konfigürasyonudur. İşaret alanında ellerin de ötesinde parmakların konfigürasyonu eller kadar çeşitli ve anlamlıdır. Örneğin, parmak izi olarak bilinen el şekli ile İngiliz alfabesinin 26 harfini karşılayan manuel alfabe üretilmiştir. Manuel alfabe genellikle işaretlerle karıştırılır. El şekli doğal işaretlerin (reflekslere bağlı işaretlerin) bir parçası değildir. Başka bir deyişle el şekli sözlü kelimelerin manuel bir otografiye çevrilmesini sağlamak için tasarlanmış yapay bir jest sistemidir (Uyechi, 1996, s. 24).

İşaret dili manuel bir dildir, işaret sisteminde el ve kolların yeri tartışmasız çok önemlidir. Ancak işaret dili tamamen manuel bir dil değildir, ellerin ve kolların yanında işaretin birimine dahil olan öğeler -yüz, kafa, uzam ve çevresel etkenler- daha vardır ve bu öğeler en az eller ve kollar kadar önemlidir (psych.edu, 2017, s. 32)

2.3.7. İşaret Dili ve Yazı Sistemi

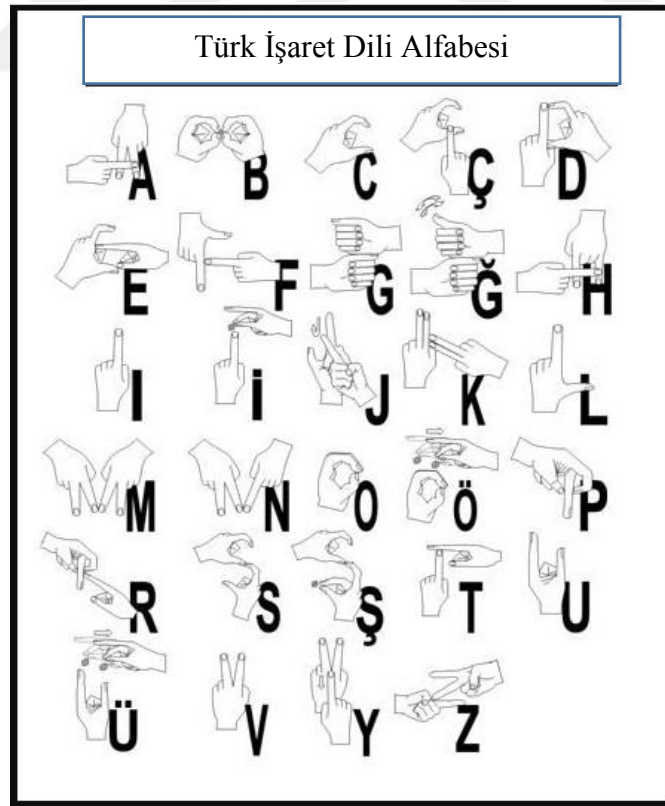
Günümüze kadar işaret dilinin bir dil sayılamayacağı yönünde pek çok görüş ortaya atılmıştı. Ses olamadan dilin olmadığı, işitme engellilerin dile karşı zihinsel engelli oldukları, yazı dillerinin olmadığı vb. Ancak yapılan pek çok araştırmalarda bu görüşlerin aksi sonuçlara ulaşılmıştır.

Bazı görüşlere göre işaret dili gerçek bir dil değildir; çünkü işaret dilinin konuşma dili gibi yazılı formu yoktur (Kato, 2008 , s. 97; Johnston & Schembri, 2006, s. 21). Bu görüş doğru değildir. Bu yanlış kanı işaret dilinin yazılı formunun sağır toplumunun geniş kültürünü yansıtmadığı ve işaret dilindeki simgelerin yazılı formda karşılığının olmadığından kaynaklanır. Oysa dünyada pek çok konuşma dilinin yazı sistemi ve literatürü yoktur ve bu dillerin gerçek dil olup olmadıkları sorgulanmaz. İşaret dilinin yazı sisteminin olup olmaması işaret dilinin gerçek bir dil olmasıyla alakalı doğru bir

soru da değildir; bununla beraber işaret diline ait yazı sistemleri bulunmaktadır. İşaret dilinin ‘Glassing’ ve ‘Notation’ olmak üzere iki yazı sistemi mevcuttur. Glassing; işaretlerin konuşma diline çevrilmesi ve bu esnada yüz ifadeleri ve mekânsal öğeler gibi özel sembollerden yararlanılmasıdır. Notation (işaretlerle gösterme, not etme) ise Glassing’in aksine işaret dilinin fiziksel özelliklerini temsil etmek için özel sembollerin kullanımını gerektirir (Johnston & Schembri, 2006, s. 21).

Parmak alfabesi çoğu zaman işaret dilinin yazı sistemleriyle karıştırılır. Parmak alfabesi işaret dilinin yazı dili ya da yazı biçim değildir. İlk çalışmalarını rahip L’epeé ‘nin başlattığı ve sağır bireyler için kavramların anlaşılmasını kolaylaştıran bir el işaret sistemidir (Corballis, 2003, s. 136). Parmak alfabesiyle alfabadeki bütün harfler parmak işaretleriyle gösterilir ve işaret dillerinin parmak alfabeleri birbirinden tamamen farklıdır. Türk İşaret Dili, İngiliz İşaret Dili, Rus İşaret Dili Amerikan, İşaret Dili ve Japon İşaret Dili parmak alfabesi örnekleri aşağıdaki gibidir.

Tablo 2. Türk İşaret Dili Parmak Alfabeti

Kaynak; (Arslan, 2017)

Tablo 3. İngiliz, Japon, Amerikan ve Rus İşaret Dili Parmak Alfabeti

İngiliz Parmak Alfabeti	Japon Parmak Alfabeti
	
Amerikan Parmak Alfabeti	Rus Parmak Alfabeti
	

Kaynak: (psych.edu, 2017, s. 19)

2.3.8. İşaret Dili ve İkonizm

İkonizm, biçim ile biçimin karşıladığı anlam arasındaki ilişkiyi bulma sürecidir ve işaret dilinde geçerli ve özel bir yerdedir. Bununla birlikte ikonizmin işaret dillerinin tamamen simgesel olduğu algılanmamalıdır (Aslan Demir, 2016, s. 144). İşaret dilinde işaretler tarihi süreç içerisinde rastlantısal sembollere dönüşen bazı ikonik işaretlerin etkisi görülmüştür (akt. Johnston & Schembri, 2006, s. 15).

İşaret dilinin yalnızca jestler arasındaki ilişkiden ibaret olduğu yönündeki yanlış kanı ikonizmden yani bütün işaretleri sunulan nesnenin resimselleştirdikleri görüşünden kaynaklanır. Bu noktada ikonelliğin farklı özellikleri ortaya çıkmaktadır. İkonellik işaret dilinde zorunlu bir öge değildir. İlk olarak bütün dillerdeki kelimeler gibi işaret dili de rastlantısal/nedensiz olabilir. Örneğin, Auslan'da işaretlerin anlamları ile ikonelliği arasında bariz bir ilişki yoktur. Bu biçim ve anlam ilişkisi arasında eksiklik, Auslan'da olduğu gibi diğer işaret dillerinde de görülür. Bir kavramın görsel-işitsel (işaretsel-sözel) karşılığı bir nesneye ya da harekete benzerliğinden dolayı oluşacağı yönünde bir kural yoktur. İşaretler ya da sözler yalnızca nesne ya da hareketlere benzerlik ilkesine göre de belirlenmemektedir (Johnston & Schembri, 2006, s. 6). Bununla beraber işaret dilinin güçlü iki yönü belirtilecek olunursa; ikonellik ve işaret dilinin soyut yönüdür. Bu iki özellik dilde beraber bulunur ve birbirini tamamlar. Bu sayede bir yandan işaret diliyle soyut önermeler var olurken bir yandan da somutluk, canlılık ve gerçeklik hissi ile dilssel anlatım kuvvetlendirilmektedir (Sacks, 2001, s. 131).

İşaret dilinin ikonellik özelliği şu şekilde sıralanabilir (psych.edu, 2017, s. 12)

- İşaret dili konuşma dilinden daha ikoniktir. Örneğin; zihinsel durumları belirlemek için kullanılan çok sayıda fiil başa yakın işaret edilir.
- İşaretler ile işaretlerin anlamları arasındaki ilişki, konuşma dili ile sesler arasındaki ilişki gibi konvensiyoneldir.
- ASL, BSL gibi farklı işaret dilleri karşılıklı olarak anlaşılmazdır.
- İşaret dili anlamsız jest ve pandomimsel hareketler yığını değildir.

İşaret dilinde ikonizme örnek verilecek olunursa, kedi örneği verilebilir. Thoi dilinde kedi 'Meo' olarak adlandırılır. Bu isimlendirmede kedinin sesi ile cismi arasında bağ

kurulabilir. İşaret dilindeki pek çok sözcük Thoi örneğindeki gibi ikoniktir. Japon ve Avusturalya işaret dilinde kedi, kedi şeklini andıran hareketlerle ifade edilir. İşaret dilinde pek çok objenin ayırt edici sesi yoktur (masa, bardak vb.), fakat karakteristik şekilleri veya tipik insan eylemleriyle ilişkilerinin işaretlerin temeli olarak kullanıldığı sıklıkla görülür (Johnston & Schembri, 2006, s. 3-4).

Fotoğraf, harita gibi görsel-mekânsal bilgi ve konuşma dilindeki yazılı sözcükler gibi dilbilimsel bilgiler beynin farklı alanlarında işlenir. Bu minvalde işaret dili araştırmalarının en tabii sorusu; işaretler daha çok sözcüklere göre mi yoksa resimlere göre mi işlendiğidir. İkonellik üzerine çok sayıda araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçları farklılık göstermektedir nedeni ise ikonelliğin dillerde ki önemidir, yani kimi dilde ikonellik yüksek düzeydeyken (örneğin; İngiliz İşaret Dili, Amerikan İşaret Dili) kimi dillerde ise (örneğin; Avusturalya İşaret Dili) düşük seviyededir. Doğal olarak araştırma farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Konuyla ilgili Bellugi'nin yaptığı araştırmaya göre işaret dilindeki işaretlerin hatırlanma oranında ikonelliğin yüksek ya da düşük olması etkili değildir. Burada dikkat edilmesi gereken bir ayrıntı, ikonelliğin bütün dillerde taşıdığı önemin farklı olmasıdır. İkonellik, bir dilde işaret ve sözcükleri şekillendirirken bir başka dilde ikonelliğe az rastlanabilmektedir. İkonellik ve hatırlanma üzerine yapılan bir araştırma sonuçlarında göre ise ikonelliği yüksek sözcüklerin hatırlanması, ikonelliği düşük sözcüklerin hatırlanmasından daha kolaydır. Nedeni ise görsel hafızanın ya da temsil ettikleri nesne ile bağlantısının kuvvetli olmasıdır. Bu doğrultuda işaretin ikonik olması, işareti temsil edilen dile özgü kılmaktadır. Dil üretim hataları ve kısa süreli hafıza üzerine yapılan deneysel çalışmalarda ise farklı sonuçlara ulaşılmıştır. İlgili deliller ışığında, işaret dili kullanıcılarının, el şekli, yönelimi, konumu ve hareketin yapısal bileşenlerini bir arada kullandıkları gözlemlenmiştir. Bu durum işaretlerin üretimi ve hatırlanmasında hareket özelliğinin daha etkili olduğunu göstermektedir (Johnston & Schembri, 2006, s. 15-16).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İŞARET DİLİNİN MEDYADATEMSİLİ

Bu bölümünde üç ulusal televizyon kanalında işaret dili ile yayımlanan dört programa yönelik içerik analizi çalışması yer almaktadır. Çalışmanın bundan önceki bölümlerinde iletişim kavramı, önemi ve bileşenleri çerçevesinde değerlendirilmiş, işaret dilinin dilbilimsel ve iletişimbilimsel özellikleri, işaret dili kullanıcıları, işaret dilinin gelişim süreci ele alınmıştır.

3.1 Araştırmanın Konusu

Günümüz teknolojileri ile ilgi odağı haline gelen işitme engelli bireylerin iletişim kanalı işaret dili televizyon, internet, mobil uygulamalar ve sosyal medya gibi pek çok mecrada yer edinmiş ve işaret dili öğrenimine ilgi artmaya başlamıştır. Birçok TV kanalı, işaret diline yer vermeye başlamış ve -TRT gibi- da işaret dili hizmeti veren kanallarda işaret diline verilen önem arttırılmıştır. İşaret diline yer verilmeyen TV ve TV programları ise online olarak işitme ve görme engellilere yönelik engelsiz kanallarla bu eksikliği gidermeye çalışmaktadır. Buna rağmen işaret dili hala gizemini korumakta ve bu dil hakkında pek az bilgi bulunmaktadır. Bu gelişmeler göz önünde bulundurularak iletişim aracı olarak işaret dilinin kullanılması ve işaret dilinin medyada temsili çalışma konusu olarak belirlenmiştir.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı dünyanın her yerinde var olan sağır topluluğunun dili olan işaret dilinin de iletişim için yeterli bir kanal olduğunu ve bunun medyadaki durumunu ortaya koymaktır. Literatür taramasında iletişim aracı olarak işaret dili konusunda büyük bir boşluk fark edilmiştir ve alana yönelik öncü çalışmalara rastlanılmamıştır. Çalışmanın

diğer amacı bu konudaki literatür boşluğuna dikkat çekip bu boşluğun giderilmesine bir nebze olsun katkı sağlamaktır. Son olarak çalışma, işaret dili ve iletişim alanında çalışma sahaları oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma ile işaret dilinin yeterli bir iletişim kanalı olduğu, kelime, beden dili ve fonolojik yeterliliğe sahip olduğu, kelime dağarcığının geniş bir dil olduğu sonuçlarına ulaşmak hedeflenmektedir. Çalışma daha önce çalışılmamış bir konuyu ele alması nedeniyle önemlidir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Analiz yönteminde video metni değerlendirilmeye tabi tutulmuş ve işaret diline göre analiz edilmiştir. Analiz yönteminde Ulrice Zeshan (2005) 'ın editörlüğünü yaptığı *Interrogative and Negative Construction in Sign Language* çalışmasındaki görsel metin çözümleme yöntemi takip edilmiştir. Bu yöntem ayrıca Sema Demir Aslan (2016) tarafından da uygulanmıştır. Bu çalışmada ise görsel metin çözümlemesinin anlam kargaşasına ve alan işgaline neden olacağı düşünülerek görsel metin çözümleme yöntemi yazılı metin çözümlemesine uyarlanmıştır.

Programların analizinde üç aşama takip edilmiştir. İlk aşamada spikerin sözlü konuşmaları, ikinci aşamada ise spikerin işaret diline çevrilen konuşmaları ele alınmıştır. Çeviri, sözlü anlatımdan işaret diline birebir çeviri şeklinde ele alınmış, işaret diline çevrilen kelimeler kalın punto ile belirtilmiştir. Çeviride anlam bütünlüğü dikkate alınmamış, çevrilen kelimenin kökü (eksiz hali) belirtilmiştir. Son aşamada ise yalnızca işaret dili ile anlatım incelenmiş ve bir bütün olarak ele alınmıştır.

Çalışmadan örnek bir cümle aşağıdaki gibidir;

1. İçişleri bakanı Süleyman Soylu Tendürek dağında son otuz yılın en önemli operasyonlarından birinin gerçekleştirildiğini ve yirmi dokuz teröristin etkisiz getirildiğini söyledi.
2. **İçişleri Bakanı** Süleyman Soylu **Tendürek dağ** ında son **otuz yıl** ın **en önemli operasyonlar** ından birinin **gerçek** leştirildiğini (söyledi) ve **yirmi dokuz terörist** in **etkisiz** hale **getirildiğini** (ol) **söyledi**.
3. İçişleri Bakanı, Tendürek dağında otuz yılın en önemli operasyonunu gerçekleştirdiğini söyledi, yirmi dokuz teröristin etkisiz olduğunu söyledi.

1. aşamada spikerin konuştuğu olduğu gibi alınmıştır. 2. aşamada TDK 2015 sözlüğüne göre çözümlenmiştir. İşaret diline çevrilen kelimeler kalın punto ile gösterilmiştir ve kelimenin kökü dikkate alınmıştır. Çözümlemede metinde geçen kelimenin yerine başka bir işaretin kullanılması durumunda işaret dilindeki kelime parantez içinde gösterilmiştir. 3. aşamada ise işitme engelli bireyin anladığı metin verilmiştir.

3.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Çalışma Türk ulusal kanallarda ve ulusal kanalların internet sitelerinde işaret dili içeriğiyle yayınlanan programları kapsamaktadır. Çalışma, birtakım sınırlılıklara sahiptir. Araştırma kapsamında ulusal üç televizyonunda yayınlanan dört programın iletişimbilimsel açıdan ele alınıyor olması ilk sınırlılığı oluşturmaktadır. Dünya üzerinde pek çok işaret dilinin olmasına karşılık içerik analizinin Türk İşaret Dili'ne göre çözümlenmesi ikinci sınırlılığı oluşturmaktadır. Üçüncüsü örneklem seçimine getirilen sınırlılıklardır. İşaret diline tercüme edilen program sayısının fazla olmasına karşı çalışmada dört program ele alınmıştır. Bu programlar medyanın eğitsel, eğlence ve bilgi verme işlevleri doğrultusunda; Haber, Spor, Çocuk ve Eğlence kategorilerinden birer program seçilmiştir. Çalışmanın son sınırlılığı program sürelerine yöneliktir. Programların ilk on dakikası analiz edilmiştir. Programları çözümlemelerinde on dakikada çalışma için yeterli verilere ulaşılmıştır. Analizde süre kısıtlamasına gidilmesinin sebebi anlam kargaşasını önlemektir. Hem kargaşayı önlemek hem de yeterli verilere ulaşmak için on dakikanın yeterli olduğu düşünülmektedir.

3.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni Türkiye'de yayın yapan medya kuruluşlarıdır. Çalışmanın örnekleme işaret dili yayını yapan ulusal televizyon programlarıdır

Çalışmada dört program analiz edilmiştir. Bu programlar türlerine göre Haber, Spor, Eğlence ve Çocuk programlarıdır. Program seçimi medyanın eğitsel, bilgi verme ve eğlendirme işlevine göre yapılmıştır. Haber kategorisinde TRT Haber kanalı Engelsiz Haber programı, Spor kategorisinde TRT Haber kanalı Spor programı, Eğlence kategorisinde Engelsiz Kanal D kanalı Beyaz Show programı ve son olarak da Çocuk kategorisinde TRT Çocuk kanalı Keloğlan çizgi filmi analiz edilmiştir. Haber ve Spor programları, işitme engellilere yönelik yayın yapan tek program olmaları nedeniyle seçilmiştir. Beyaz Show ve Keloğlan programlarının seçiminde ise ulusal kanalların engelsiz sitelerindeki programların tıklanma rakamları dikkate alınmıştır.

Eğlence programı ve çocuk programı, kanalların internet sitesi Engelsiz Kanal D (<http://engelsiz.kanald.com.tr/>) ve Engelsiz TRT (<http://engelsiztrt.tv/>) üzerinden yayınlanmıştır. Programların yayın tarihlerine ulaşamamıştır. Bu nedenle programların bölüm numaraları dikkate alınmıştır. Haber ve spor programlarının yayın tarihi ve yayın saati verilmiştir.

3.6. Elde Edilen Verilerin Geçerliliği ve Güvenilirliği

Örneklem seçimindeki yöntem, verilerin geçerliliği ve güvenilirliğini sağlamada kullanılan temel kriterleri kapsamaktadır. Çalışmanın yapısal geçerliliğini sağlamak için Ulrice Zeshan'ın (2005) editörlüğünü yaptığı *Interrogative and Negative Construction in Sign Language* çalışmasındaki çalışma yöntemi takip edilmiştir. Çalışmada toplamda On farklı işaret dili için aynı yöntem uygulanmıştır çalışma yönteminin geçerliliği ve güvenilirliğini arttırdığına inanılmaktadır.

Çalışmada analiz edilen dört program iki dilde (konuşma ve işaret) üç kategoride incelenmiştir. Programlar, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan *Türk İşaret Dili Sözlüğü* (2015)'ne göre çözümlenmiştir. Bu yöntemin çalışmanın güvenilirliğini arttırdığı düşünülmektedir.

3.7. İletişim Aracı Olarak İşaret Dili ve İşaret Dilinin Medyada Temsili Araştırma ve Analizi

3.7.1. TRT Haber İşitme Engelliler Haber Bülteni Örneği

26.05.2017 Tarihli 12:30 Öğle Haber Bülteni Analizi

3.7.1.1 Spikerin Konuştuğu Metin

İşitme engelliler için hazırladığımız haber bülteni ile karşınızdayız bu kez

Fettullahçı terör örgütünün darbe girişimi sırasında Genelkurmay Başkanlığı'ndaki eylemlerle ilgili aralarında sözde Yurtta Sulh Konseyi üyelerinin de bulunduğu iki yüz yirmi bir sanık hakkında açılan dava beşinci gününde. Genelkurmay çatı davası duruşmalarının beşinci günü sanıklardan eski Genelkurmay Personel Başkanı Korgeneral İlhan Talu'nun savunmasının alınması ile başladı. Talu, hayatının hiçbir döneminde FETÖ yapısı içinde yer almadığını, aksine etkin mücadele ettiğini iddia etti. 2016 yılında Yüksek Askeri Şura Toplantısı için FETÖ, PDY çalışmasını kendisinin yürüttüğünü ifade eden Talu, "Huzurunuzda konsey üyesi olmakla suçlanıyorum, bu mümkün mü?" diye sordu. Yaş öncesi yüz yirmi dokuz Amiral General belirlendi. O isimler arasında Partigöç'te vardı diyen eski Korgeneral Talu, 15 Temmuz gecesini anlattı. Sözde Yurtta Sulh Konseyi üyesi olduğu belirtilen sanıklar için iki bin dokuz yüz doksan birer kez ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası isteniyor.

Akdeniz Üniversitesinin eski rektörü Profesör İsrail Kurtcephe, FETÖ soruşturması kapsamında Antalya'da gözaltına alındı. Antalya Cumhuriyet Başsavcılığı'nın talimatıyla düzenlenen operasyonda polis eski Rektör İsrail Kurtcephe'yi evinde gözaltına aldı. Sağlık kontrolünden geçirilen Kurtcephe, ifadesi alınmak üzere emniyete götürüldü. Kurtcephe'nin evinde de ayrıntılı arama yapıldı. 2008-2015 tarihleri arasında Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü yapan Kurtcephe, o dönem hakkında yürütülen soruşturma nedeniyle görevden uzaklaştırılmıştı.

İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Tendürek Dağı'nda son otuz yılın en önemli operasyonlarından birinin gerçekleştirildiğini ve yirmi dokuz teröristin etkisiz hale getirildiğini söyledi. Süleyman Soylu İstanbul'da Adile Mermerci Polis Okulu mezuniyet töreninde konuştu. "Tendürek Dağı'nda uzun yıllardan beri hem oradaki Ağrı'ya, Van'a, Çaldıran'a Doğu, Beyazıt'a baskı kurmak suretiyle etkisi altına almaya çalışan teröristlerin büyük bir kısmı dün akşam kahraman ve bu sabah kahraman

güvenlik güçlerimiz sayesinde bir taraftan Polisimizin yardımı insansız hava aracı bir taraftan jandarmamızın Jidu'su yani insansız keşif uçağı diğer taraftan Korucularımız Jandarmalarımız Polislerimiz. Diğer taraftan Türk Silahlı Kuvvetleri'mizin Kobra Helikopterleri F16'ları ve üçe geldiğimizde yirmi dokuz terörist etkisiz hale getirilmiş, Tendürek'te son otuz yılın en önemli terör operasyonlarından biri de sona ermiştir.”

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak, enerji piyasasında tüketici memnuniyet raporunu açıkladı. Rakamların genel olarak memnuniyet verici olduğunu belirten Albayrak yeni dönem hedeflerinde çıtayı daha da yukarı çekti. “Önümüzdeki yıl için hedefleri de şimdiden ifade edelim; memnuniyet oranı hedef yüzde seksen olmalı, kesintileri önceden bilme; yüzde yetmişlik bir oran. Ciddi hedef, demek iletişim alanında önemli bir mesafe kat etmemiz lazım. Bilgilendirme, önceden haber verme, SMS yoluyla olur, mail yoluyla olur, telefon olur... Farklı mecralarda bu noktada. Belirtilen sürede kesintilerin giderilmesi; hedef yüzde seksen. Geçen yıla göre iyiyiz ama hedef bu yıl yüzde seksen hedefini başarmamız, yakalamamız lazım. İtibar endeksi ve tanınırlık. Vatandaşımızın 3'te 2'si sizi bilmiyor. Burada da asgari bir yüzde yetmiş beş-yetmişlik bir hedefi önümüzdeki yıl ortaya koymamız lazım. Ve çağrı merkezi hedefi noktasında IFQM kriterleri, mükemmellik kriterleri noktasında belirlediğimiz çatalara inşallah yirmi bir bölgemizin tamamı yakalayacağız. Son hedefimizde sorulara hızlı yanıt noktasında yüzde yetmişlik bir hedef ortaya koyacağız ve inşallah önümüzdeki yıl bu hedefleri hayata geçireceğiz.”

Manisa, Kodlama Festivali düzenlendi. Bu yıl ikincisi yapılan festivalde öğrencilerin yaptığı robotlar, tanklar ve engelli araçları büyük ilgi gördü. Kimi hat üzerinde giden otomobil yaptı, kimi de önüne bir set çıktığında yön değiştirebilen engelli arabası. İkinci Manisa Kodlama Festivali'nde öğrencilerin yaptığı ürünler sergilendi. Festivalde en büyük ilgiyi devrilmeyen tank gördü. Tankın futbol oynaması ilgiyle izlendi. “On yedi ilçemizde on yedi ayrı kodlama atölyeleri kurduk. Bu atölyelerde öğrencilerimiz çalışmaya başladı. Yazılım ve kodlama noktasında Türkiye'ye örnek olacak bilim adamları yetiştirecek diye düşünüyorum.” “Bu yaş grubunun yani artık teknolojiyi sadece kullanan, tüketen değil aynı zamanda üretici olması, böyle teknolojik cihazlar üretmeye başlaması son derece değerli.” “Ben buna bir kaç şey daha ekleyerek kişinin nabzını ölçmesini sağladım.” “Görme ve yürüme engelliler bunlarla istediği yerlere gidebilecekler.”

Yüzme ile hayata bağlanan milli sporcu Beytullah Eroğlu'nun azim dolu hikâyesini getireceğiz şimdi ekranlarınıza. Doğuştan iki kolu olmayan ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 'Balıkadam' dediği Beytullah, Türkiye'ye birçok madalya gururu yaşattı. Beytullah Eroğlu; o hayallerin engellere takılmadan gerçekleştirebileceğinin kanıtı. Doğuştan iki kolu olmayan yirmi iki yaşındaki milli sporcu, Türkiye'yi Rio 2016 paralimpik oyunlarında temsil etti. Finalde yüzme başarısı gösteren Beytullah, azmiyle imkânsızı gerçekleştirdi. "Avrupa Şampiyonası'nda ve Dünya Şampiyonası'nda madalya aldığım da yaklaşık yetmiş ülke vardı. Hepsine ayakta marşımızı dinletmek benim için bir onurdu." Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın balıkadam dediği Beytullah'ın en büyük hayali Tokyo 2020 paralimpik oyunlarında birincilik kürsüsüne çıkıp Türk Bayrağı'nı dalgalandırmak ve İstiklal Marşı'nı tüm dünyaya dinletmek. "Gençlik ve Spor Bakanlığı'na çok teşekkür ederim. Desteklerini esirgemediler. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan, bana "Balıkadam" diye hitap eder. Arjantin dönüşünde aynı uçakta döndük ve konuşma fırsatımız oldu. Ve imkânlarımdan bahsettim, kısıtlı olduğundan bahsettim. Ve bana sahip çıktı. Her türlü desteği verdi, daha iyi şartlarda hazırlanmamı sağladı. Ona da çok çok teşekkür ediyorum." Yüzmeye başladıktan sonra hayatı değişen Beytullah'ın artık hedefleri daha büyük. Azimli sporcu tüm güçlüklerle rağmen hayata dört elle sarılmaktan vazgeçmiyor. "Sokakta bazen soruyorlar 'Kollarına ne oldu?' Diye 'Evde unuttum.' diyorum 'Ağırlık yapıyordum.' insanlar şaşıyorlar." Yüzmenin kendisini özgür hissettiğini belirten Beytullah'ın engelli kardeşlerinden de bir ricası var. "Havuzda çok mutluyum ve istediğim gibi özgür hareket edebiliyorum ve ben diyorum ki her zaman, bunu ben başardıysam, bütün engelliler de başarabilir. Hayat tarzımı sporla kazandım. Onların da sporla, sanatla kendilerini yetiştirmesini rica ediyorum."

Bu başarı öyküsüyle noktalıyoruz bültenimizi. Pazartesi günü görüşmek üzere hoşça kalın.

3.7.1.2. İşaret Diline Birebir Çevrilen Metin

İşitme engelliler için hazırladığımız haber bülteni ile karşınızdayız bu kez

F (parmak alfabesi) **terör örgütü** nün **darbe girişim i** sırasında (için) **Genelkurmay Başkan** lığındaki **eylem** lerle **ilgili aralarında** (içinde) **söz de Yurt ta Sulh** (parmak alfabesi) **Konseyi üyeler** inin de **bulunduğu** (var) **iki yüz yirmi bir sanık** (kişi) **hak kında aç ılan dava beşinci** (inci -.-) **gün** ünde. **Genelkurmay çatı dava sı duruşmalar**

ının **beşinci günü** sanıklar dan **Eski Genelkurmay Personel Başkanı** Korgeneral **İlhan Talu**'nun **savunma** (ifade) sının alınması ile **başla** dı. **Talu hayat** ının **hiçbir** (daha önce) **dönem** inde **FETÖ** (parmak alfabesi) **yapı** sı **içinde yer almadığını** (bulunma + yok) , **aksine** etkin **mücadele** ettiğini **iddia etti** (söyle). **2016 yıl** ında **Yüksek Askeri Şura Toplantı** sı **için FETÖ, PDY** (parmak alfabesi) **çalışma** sını **kendi** sinin **yürüttüğünü** (yapmak) **ifade eden** (söyle) Talu “**Huzurunuzda** (sizin karşınızda) **konsey üye si olmak** la **suçlanıyorum, bu mümkün mü?**” diye sordu (söyle). **Yaş** (parmak alfabesi) **öncesi yüz yirmi dokuz Amiral** (parmak alfabesi) **General belirlendi** (görmek). O **isimler arasında** (içinde) **Partigöç** 'te (parmak alfabesi) **var dı**” **diyen eski Korgeneral Talu** (parmak alfabesi), **15 Temmuz gece** sini **anlat** tı. **Söz de Yurtta Sulh** (parmak alfabesi) **Konsey i üye si ol** duğu belirtilen **sanıklar** (kişiler) **için iki bin dokuz yüz birer kez ağırlaştırılmış müebbet hapis ceza** sı **iste** niyor.

Akdeniz (parmak alfabesi) **Üniversitesi nin eski Rektör ü Profesör İsrail Kurtcephe** (parmak alfabesi), **FETÖ** (parmak alfabesi) **soruşturma** sı **kapsamında** (içinde) **Antalya 'da gözaltı na al** ındı. **Antalya Cumhuriyet Başsavcılığı** nın **talimatı** (emir) yla **düzenlenen** (yapmak) **operasyon da polis, eski Rektör İsrail Kurtcephe** (‘O’ işareti ile ekrandaki kişi işaret edildi) yi **ev** inde **gözaltı na al** dı. **Sağlık kontrol** ünden **geçir** ilen **Kurtcephe** (o), **ifade si al** ınmak **üzere** (için) **emniyet e götür** üldü. **Kurtcephe nin** (o) **ev** inde de **ayrıntılı arama yap** ıldı. **2008-2015 tarih** leri **arasında Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü yap** an **Kurtcephe** (o), **o dönem hak** kında yürütülen **soruşturma nedeni** yle (çünkü) **görev** den **uzaklaştır** ılmıştı.

İçişleri Bakanı Süleyman Soylu (kişi) **Tendürek** (parmak alfabesi) **Dağ** ında son **otuz yıl** ın en **önemli operasyonlar** ından birinin **gerçekleştir** ildiğini (yapmak) (söyledi) **ve yirmi dokuz terörist in etkisiz hale getirildiğini** (ol) **söyle** di. **Süleyman Soylu** (parmak alfabesi) **İstanbul 'da Adile Mermerci** (parmak alfabesi) **Polis Okulu mezuniyet töreni** nde **konus** tu (‘O’ işareti ile ekrandaki kişi işaret edildi). “**Tendürek** (parmak alfabesi) **dağ** ıda **uzun yıllar** dan **beri hem orada ki Ağrı** (parmak alfabesi) ya **Van** (parmak alfabesi) a **Çaldıran** (parmak alfabesi) a **Doğu Beyazıt** (parmak alfabesi) a **baskı kurmak** (zorlamak) suretiyle **etkisi altına al** maya **çalışan teröristler in büyük bir kısmı dün akşam ve bu sabah kahraman güvenlik güçlerimiz sayesinde** (çalışma) bir taraftan **polis** imizin **yardım ı insansız** (insan + yok) **hava araç ı** (uçak)

bir taraftan jandarmamız ın Jidu'su yani insansız keşif uçağı diğer taraftan korucularımız, jandarmalarımız (parmak alfabesi), polislerimiz. Diğer taraftan Türk Silahlı Kuvvetlerimiz ın kobra helikopterleri F16'ları (parmak alfabesi ile F16 + uçak) ve üçe geldiğimiz de yirmi dokuz terörist etkisiz hale getir ilmiş, Tendürek te son otuz yıl ın en önemli terör operasyonlar ından bir tanesi de sona ermiştir. (son+oldu) ” (söyledi).

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakan ı Berat Albayrak (kişi), enerji piyasa sında tüketici memnuniyet rapor unu açıkladı. Rakamlar ın genel olarak memnuniyet ver ici ol duğunu belirten (söyle) Albayrak yeni dönem hedef lerinde çıta yı daha da yukarı çekti. “Önümüz deki yıl için hedef leri de şimdi den ifade edelim (söylemek); memnuniyet oranı hedef yüzde seksen olmalı (olmak + lazım), kesinti leri önceden bilme; yüzde yetmiş lik bir oran. Ciddi hedef, demek iletişim alan ında önemli bir mesafe kat etmemiz (yukarı çekme) lazım. Bilgilendirme (bilgi verme), önceden haber verme, -SMS (parmak alfabesi) yoluyla olur (mevcut), mail yoluyla olur (mevcut), telefon olur (mevcut) ... Farklı mecralar da (alan) bu nokta da. Belirtilen (söylemek) süre de kesintiler ın gider ilmesi; hedef yüzde seksen. Geçen yıla göre iyiyiz, ama hedef bu yıl yüzde seksen hedefini başarmamız (lazım), yakalamamız lazım. İtibar (parmak alfabesi) endeksi (toplam/topluluk) ve tanınırlık (bilmek). Vatandaşımız ın üçte ikisi siz i bilmiyor (bilmek + yok). Burada da asgari bir yüzde yetmiş beş-yetmiş lik bir hedefi önümüzdeki (gelecek, bir sonraki) yıl ortaya koymamız lazım. Ve çağrı merkezi hedef i nokta sında IFQM (parmak alfabesi) kriterleri mükemmellik kriterleri noktasında belirlediğimiz çıtalara inşallah yirmi bir bölgemiz ın tamamı (hepsi) yakalayacağız. Son hedefimiz de sorular a hızlı yanıt (cevap vermek) noktasında yüzde yetmiş lik bir hedef ortaya koyacağız ve inşallah önümüz deki yıl bu hedefler i hayat a geçireceğiz (koymak).”(dedi)

Manisa Kodlama (parmak alfabesi) Festival i düzen lendi. Bu yıl ikincisi yapılan festival de öğrenciler ın yap tığı robotlar, tanklar ve engelli araçları büyük ilgi (beğenme) gördü. Kimi hat üzerinde giden otomobil yaptı, kimi de ön üne bir set çık tığında yön değiştirebilen engelli arabası. İkinci Manisa Kodlama (parmak alfabesi) Festivali'nde öğrenciler ın yap tığı ürünler sergile ndi. (söylüyor). Festival de en büyük ilgi (beğeni) yi devrilmeyen (devrilme + yok) tank gördü. Tank ın futbol oynama sı ilgi (beğeni) yle izle (beğenme + var) ndi. “ On yedi ilçemiz de on yedi

ayrı kodlama (parmak alfabesi) atölyeler i (çalışma + var) kurduk. Bu atölyeler de öğrencilerimiz çalışma ya başla dı. Yazılım (yazı yazma) ve kodlama (parmak alfabesi) nokta sında Türkiye 'ye örnek ol acak bilim adamlar (bilmek + insan) ı yetiştirecek diye düşünüyorum.” “Bu yaş grup unun yani artık teknoloji yi sadece (yalnız) kullan an, tüket en değil, aynı zamanda üretici olma sı, böyle teknolojik cihazlar üretme ye başlama sı son derece değerli.” “Ben boyun a bir kaç şey daha ekle yerek kişinin nabz ını olup olmadığını ölçme sini sağladım.” “Görme ve yürüme engelliler bunlar la istedikler i yerler e rahat ça gidebilecekler.”(söyledi)

Yüzme ile hayat a bağlan an milli sporcu Beytullah Eroğlu'nun azim dolu hikaye sini getireceğiz şimdi ekranlar ınıza. Doğuştan iki kolu olmayan (yok) ve Cumhurbaşkanı Erdoğan 'ın ‘Balıkadam’ (balık + adam) de diği Beytullah, Türkiye 'ye birçok madalya gurur u yaşattı. Beytullah Eroğlu ('bu kişi'); o hayaller in engeller e takılmadan (takılma + yok) gerçekleştirebileceğinin kanıtı (yapmak + göstermek + sunmak). Doğuştan iki kolu olma yan (yok) yirmi iki yaş ındaki milli sporcu, Türkiye 'yi Rio (parmak alfabesi) 2016 paralimpik oyunlar ında temsil etti. Final de yüzme başarı sı gösteren Beytullah, azmi (çalışma) yle imkânsız ı gerçekleştirdi. “Avrupa şampiyonası'nda ve Dünya Şampiyonası'nda madalya aldığımda yaklaşık yetmiş ülke vardı hepsine ayakta marşımızı dinletmek benim için bir onurdu.” İşaret geldi ve yarış başladı. Beytullah iyi başladı, devamını da iyi getirmeli. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın balıkadam dediği Beytullah'ın en büyük hayal i Tokyo (parmak alfabesi) 2020 paralimpik oyunlar ında birincilik kürsü süne çık ıp Türk Bayrağı 'nı dalgalandırmak ve İstiklal Marşı 'nı tüm dünya ya dinletmek ('dinletmek istediğini söyledi’) “Gençlik ve Spor Bakanlığı'na çok teşekkür ederim. Desteklerini esirgemediler. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan ('kişi'), bana “Balıkadam” diye hitap eder (söyle). Arjantin dönüş ünde aynı uçak ta dön dük ve konuşma fırsatımız oldu (var). Ve imkânlarım dan bahsettim, kısıtlı olduğ u ndan bahsettim. Ve bana sahip çıktı. Her türlü desteği verdi daha iyi şartlarda hazırlanmamı sağladı. Ona da çok çok teşekkür ediyorum.” Yüzme ye başla dıktan sonra hayat ı değişen Beytullah'ın artık hedefler i daha büyük. Azimli (güçlü, çalışan) sporcu tüm güçlükler (zorluk) e rağmen (mevcut durum) hayata dört elle sarılmaktan (bağlanmak) vazgeçmiyor (vazgeçme + yok). “Sokak ta bazen soruyorlar ‘Kollarına ne oldu?’ diye ‘Evde unuttum.’ (bırakmak + unutmak) diyorum ‘Ağırlık yapıyordu.’ insanlar şaşıyorlar.” Yüzmenin kendisini

özgür hisset tiğini belirten Beytullah'ın (o) engelli kardeşler inden de bir rica sı var (olduğunu söyledi). **“Havuz da çok mutluyum ve istediğim gibi özgür hareket edebiliyorum ve ben diyorum ki her zaman, bu nu ben başardıysam, bütün engelliler de başarabilir. Hayat tarzımı spor la kazandım. Onların da spor la sanat la kendi lerini geliştir mesini rica ediyorum.”** (söyledi).

Bu başarı öyküsüyle noktıyoruz bültenimizi. Pazartesi günü görüşmek üzere hoşça kalın.

3.7.1.3. Anlamlı Bir Bütün Olarak Yalnızca İşaret Dili İle Anlatılan Metin

İşitme engelliler için hazırladığımız haber bülteni ile karşınızdayız bu kez

F terör örgütü darbe girişiminde Genelkurmay başkanlığındaki eylemlerle ilgili içinde sözde Yurtta Sulh Konseyi üyelerinin de bulunduğu iki yüz yirmi bir sanık hakkında açılan dava beşinci gününde. Genelkurmay çatı davası duruşmaları beşinci günü kişilerden eski Genelkurmay Personel Başkanı Korgeneral İlhan Talu savunmasının alınması ile başladı. Talu hayatının hiçbir döneminde FETÖ yapısı içinde olmadığını, aksine etkin mücadele ettiğini söyledi. 2016 yılında Yüksek Askeri Şura Toplantısı için FETÖ, PDY çalışmasını kendisinin yürüttüğünü ifade eden Talu “Karşınızda konsey üyesi olmakla suçlanıyorum, bu mümkün mü?” diye sordu. Yaş öncesi yüz yirmi dokuz Amiral General belirlendi. O isimler arasında Partigöç'te vardı diyen eski Korgeneral Talu, 15 Temmuz gecesini anlattı. sözde Yurtta Sulh Konseyi üyesi olduğu belirtilen sanıklar için iki bin dokuz yüz birer kez ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası isteniyor.

Akdeniz Üniversitesi'nin eski Rektörü Profesör İsrail Kurtcephe, FETÖ soruşturması içinde Antalya'da gözetimine alındı. Antalya Cumhuriyet Başsavcılığı'nın emriyle yapılan operasyonda polis eski rektörü evinde gözetimine aldı. Sağlık kontrolünden geçirilen Kurtcephe ifadesi alınmak üzere emniyete götürüldü. Kurtcephe'nin evinde ayrıntılı arama yapıldı. 2008-2015 tarihlerinde Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü yapan bu kişi, o dönem hakkında yürütülen soruşturma nedeniyle görevden uzaklaştırılmıştı.

İçişleri Bakanı Süleyman Soylu Tendürek Dağı'nda son otuz yılın en önemli operasyonlarından birinin gerçekleştirildiğini ve yirmi dokuz teröristin etkisiz hale getirildiğini söyledi. Süleyman Soylu İstanbul'da Adile Mermerci Polis Okulu mezuniyet töreninde konuştu. “Tendürek Dağı'nda uzun yıllardan beri hem oradaki Ağrı'ya, Van'a, Çaldıran'a, Doğu Beyazıt'a baskı yaparak etkisi altına almaya çalışan

teröristlerin büyük bir kısmı dün akşam ve bu sabah kahraman güvenlik güçlerimizin çalışmalarıyla bir taraftan polisimizin yardımı insansız hava aracı, bir taraftan jandarmamız diğer taraftan Korucularımız Jandarmalarımız Polislerimiz. Diğer taraftan Türk silahlı kuvvetlerimizin Kobra Helikopterleri F16'ları ve sona geldiğimizde yirmi dokuz terörist etkisiz olmuş, Tendürek'te son otuz yılın en önemli terör operasyonlarından biri bitti.” dedi.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, enerji piyasasında tüketici memnuniyet raporunu açıkladı. Rakamların genel olarak memnuniyet verici olduğunu belirten Albayrak yeni dönem hedeflerinde çitayı daha da yukarı çekti. “Önümüzdeki yıl için hedefleri de şimdiden ifade edelim; memnuniyet oranı hedef yüzde seksen olmalı, kesintileri önceden bilme; yüzde yetmişlik bir oran. Ciddi hedef, demek iletişim alanında önemli bir mesafe kat etmemiz lazım. Bilgilendirme, önceden haber verme, SMS olur, telefon olur... Farklı mecralarda bu noktada. Belirtilen sürede kesintilerin giderilmesi; hedef yüzde seksen. Geçen yıla göre iyiyiz. ama hedef bu yıl yüzde seksen hedefini başarmamız, yakalamamız lazım. İtibar endeksi ve bilinmek. Vatandaşımızın üçte ikisi sizi bilmiyor. Burada da asgari bir yüzde yetmiş beş yetmişlik bir hedefi önümüzdeki yıl ortaya koymamız lazım. Ve çağrı merkezi hedefi noktasında IFQM kriterleri mükemmellik kriterleri noktasında belirlediğimiz çitalara inşallah yirmi bir bölgemizin tamamını yakalayacağız. Son hedefimizde soruları hızlı cevaplama yüzde yetmişlik bir hedef ortaya koyacağız ve inşallah önümüzdeki yıl bu hedefleri hayata geçireceğiz.” dedi

Manisa Kodlama Festivali düzenlendi. Bu yıl ikincisi yapılan festivalde öğrencilerin yaptığı robotlar, tanklar ve engelli araçları büyük ilgi gördü. Kimi hat üzerinde giden otomobil yaptı, kimi de önüne bir set çıktığında yön değiştirebilen engelli arabası. İkinci Manisa Kodlama Festivali'nde öğrencilerin yaptıkları sergilendi. Festivalde en büyük ilgiyi devrilmeyen tank gördü. Tankın futbol oynaması ilgiyle izlendi. “On yedi ilçemizde on yedi ayrı kodlama atölyeleri kurduk. Bu atölyelerde öğrencilerimiz çalışmaya başladı. Yazılım ve kodlama noktasında Türkiye'ye örnek olacak bilim adamları yetiştirecek diye düşünüyorum.” “Bu yaş grubunun yani artık teknolojiyi sadece kullanan, tüketen değil aynı zamanda üretici olması, böyle teknolojik cihazlar üretmeye başlaması son derece değerli.” “Ben boynuna bir kaç şey daha ekleyerek

kişinin nabzının olup olmadığının ölçmesini sağladım.” “Görme ve yürüme engelliler bunlarla istediği yerlere gidebilecekler.” dedi.

Yüzme ile hayata bağlanan milli sporcunun azim dolu hikâyesini getireceğiz şimdi ekranlarınıza. Doğuştan iki kolu olmayan ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ‘Balıkadam’ dediği kişi, Türkiye'ye birçok madalya gururu yaşattı. Bu kişi; o hayallerin engellere takılmadan gerçekleştirebileceğini gösterdi. Doğuştan iki kolu olmayan yirmi iki yaşındaki milli sporcu, Türkiye’yi Rio 2016 paralimpik oyunlarında temsil etti. Finalde yüzme başarısı gösteren Beytullah, azmiyle imkânsızı gerçekleştirdi. Cumhurbaşkanı’nın balıkadam dediği Beytullah’ın en büyük hayalinin Tokyo 2020 paralimpik oyunlarında birincilik kürsüsüne çıkıp Türk Bayrağı’nı dalgalandırmak ve İstiklal Marşı’nı tüm dünyaya dinletmek olduğunu söyledi. “Gençlik ve Spor Bakanlığı’na çok teşekkür ederim. Cumhurbaşkanımız, bana balık adam diye hitap eder. Arjantin dönüşünde aynı uçakta döndük ve konuşma fırsatımız oldu. Ona zor şartlarımı anlattım. Her türlü desteği verdi, daha iyi şartlarda hazırlanmamı sağladı. Ona çok çok teşekkür ediyorum.” Yüzmeye başladıktan sonra hayatı değişen Beytullah’ın artık hedefleri daha büyük. Azimli sporcu tüm güçlüklerle rağmen hayata dört elle sarılmaktan vazgeçmiyor. “Sokakta bazen soruyorlar ‘Kollarına ne oldu?’ diye ‘Evde unuttum.’ diyorum ‘Ağırlık yapıyordum.’ insanlar şaşırıyorlar. Yüzmenin kendisini özgür hissettiğini belirten Beytullah’ın engelli kardeşlerinden de bir ricası var. “Havuzda çok mutluyum ve istediğim gibi özgür hareket edebiliyorum ve ben diyorum ki her zaman, bunu ben başardıysam, bütün engelliler de başarabilir. Hayat tarzımı sporla kazandım. Onlarında sporla, sanatla kendilerini yetiştirmesini rica ediyorum.”

Bu başarı öyküsüyle noktalıyoruz bültenimizi. Pazartesi günü görüşmek üzere hoşça kalın.

3.7.2. TRT Haber Engelsiz Spor Haberi Örneği

05.06.2017 Tarihli 15:00 Haber Bülteni Analizi

3.7.2.1 Spikerin Konuştuğu Metin

Merhaba, Türkiye'nin spor ekranından mutlu günler diliyoruz. Saat 15:00, Spor Dünyası'nda günün gelişmeleri ile birlikteyiz.

Milli takımımızdan notlarla başlayalım bültene. A Milli Futbol Takımı bugün Makedonya ile hazırlık karşılaşmasına çıkacak. Üsküp'teki Philip Arena'da saat 20.45'te başlayacak maçı Bulgar hakem Stanislav Todorov yönetecek.

A Milli Futbol Takımı 2018 FIFA Dünya Kupası Avrupa elemeleri hazırlıkları kapsamında Makedonya ile karşı karşıya gelecek. Ay yıldızlı ekip, Makedonya ile sekizinci randevusuna çıkacak. Bu karşılaşmalardan beş galibiyet bir beraberlik çıkaran milliler, bir de yenilgi aldı. Rakip filelere on dört gol bırakan Türkiye, kalesinden ise dokuz top çıkardı. Burak Yılmaz, atacağı bir gol ile Tuncay Şanlı'yı geride bırakacak. Ay yıldızlı forma altında yirmi iki golü bulunan Burak, Makedonya karşısında fileleri havalandırır, aynı gol sayısında olan Tuncay'ı geride bırakacak. Öte yandan Altınordu'nun on yedi yaşındaki kalecisi Berke Özer de milli takım tarihine geçti. Berke, A Milli takıma davet edilen en genç futbolcu oldu. Türkiye ile Makedonya başkenti Üsküp'teki Philip Arena'da saat 20.45'te karşı karşıya gelecek ve bu mücadeleyi Bulgar Stanislav Todorov Yönetecek.

Süper Lig'e çıkan son takımın belli olduğu Eskişehirspor Göztepe maçının özet görüntülerine gidelim. Göztepe, Spor Toto Süper Lig'de. Lig play-off finalinde Eskişehirspor ile karşılaşan İzmir ekibi maçtan galibiyetle ayrıldı.

“Yani maçın başından sonuna kadar zaten biz hak etmiştik. Kaçan pozisyonlarımız olsun, mücadelemiz olsun. Tek kale oynadığımız bir mücadelede şanssız bir gol yedik. Rakibimizin bütün zaman geçirme çabalarına rağmen hak ettiğimiz golü bulduk ve sonunda penaltılarla kazandık. Bize inanan, bize güvenen, buraya gelemeyen veya gelen, dualarını esirgemeyen herkese teşekkür ediyoruz. Bu şehri senelerdir özlem duyduğumuz Süper Lig'e taşıdığımız için kendimizle gurur duyuyoruz. Herkese teşekkür ediyoruz.”

“Bazen belki hatalı gol yemişimdir, kaleci şansım yanımda gitmedi ama ben hep kendime inandım. Bu takım biz play-off'lara gelince zaten biz dedik, biz çıktık. Çünkü

çok kenetlendik, burada çıkmanın mimarı biz değiliz; bunlar, bu taraftarlar, bizim yönetim, bizim ailelerimiz, tüm çalışanlar, buraya yüz altmış otobüs ile gelen taraftarlar şampiyon. Biz sadece bizim üstümüzde olan vazifemizi yaptık, bunlar çıktı. Teşekkür ederiz.”

-Tebrikler.

Bu arada Başbakan Binali Yıldırım on dört yıl sonra Spor Toto Süper Lig'e yükselen Göztepe'yi tebrik etti. Başbakanlık kaynaklarından alınan bilgiye göre Yıldırım, Eskişehirspor'u penaltılar sonucu yenerek, Spor Toto Süper Lig'e yükselen Göztepe Kulübü'nün Başkanı Mehmet Sepil ile telefonda görüştü. Başarılarından dolayı Başkan Sepil ile teknik direktör ve futbolcuları tebrik eden Yıldırım, “Göz göz Göztepe Süper Lig'de İzmir'de Süper Lig'i hak ediyor artık” ifadelerini kullandı. Bu arada Başbakan Binali Yıldırım Eskişehirspor Teknik Direktörü Mustafa Denizli'yi de aradı. Başbakan Binali Yıldırım Eskişehirspor teknik direktörü Denizli'yi bugüne kadar ki başarılarından dolayı tebrik etti. Gençlik ve Spor Bakanı Akif Çağatay Kılıç da Spor Toto Süper Lig'e yükselen Göztepe için bir tebrik mesajı yayımlayıp yeni sezon için başarılar diledi.

Spor Toto Süper Lig'de 2016-2017 sezonu sona erdi. Sezonun en çok gol atan ve en fazla galibiyet alan takımı Beşiktaş oldu. Olumsuz istatistikler ise küme düşen Gaziantepspor'un hanesinde yer aldı. Turgay Şeren sezonundan geriye kalan istatistikler geliyor şimdi ekrana.

Spor Toto Süper Lig'de 2016/2017 sezonu geride kaldı. Sezon boyunca top sekiz yüz yirmi sekiz kez ağlarla buluştu; bunlardan beş yüz yetmiş üçü ayak yüz kırk dördü kafayla geldi. Takımlar yirmi bir kez rakip kaleleri şaşıırken, doksan gol de penaltıdan geldi. Sezonun en golcü takımı yetmiş üç kez rakip ağları sarsan Beşiktaş oldu. Siyah-beyazlıların en skoreri ise yirmi golle Cenk Tosun olurken, bu krallığa yetmedi. Yirmi üç gole imza atan Aytemiz Alanyaspor'dan Vagner Love taç giymeyi başardı. Kalesinden otuz top çıkaran Beşiktaş, yirmi sekiz gol yiyen Medipol Başakşehir'i takip etti. Gaziantepspor otuz golle sezonun en az gol atan takımı olurken, aynı zamanda Aytemiz Alanyaspor ile birlikte altmış beş gol ile ligin en çok gol yiyen ekibi. Şampiyon Beşiktaş yirmi üç galibiyetle bu alanda da zirvede. Üçer mağlubiyetle de sezonun en az kaybeden takımı unvanını Medipol Başakşehir ile paylaştı. En çok mağlubiyet yaşayan takımsa yirmi iki yenilgi ile Gaziantepspor. Sezonu on bir beraberlikle bitiren Osmanlıspor, bu alanda lider olurken, Medipol Başakşehir ve

Fenerbahçe'nin onar beraberliği dikkat çekti. 2016-2017 sezonunda kırk altısı ikinci sarıdan yetmiş üç kırmızı kart çıktı. Hakemler bin üç yüz yetmiş dört kez sarı kartına başvurdu. Bu kartların yüzde seksen ikisi sportmenliğe aykırı hareketten çıktı.

3.7.2.2. İşaret Diline Birebir Çevrilen Metin

Merhaba,

Türkiye 'nin spor ekran ından mutlu günler diliyoruz. Saat 15.00. Spor dünya sında gün ün gelişme leri ile birlikteyiz.

Milli takımımız dan notlar la başlayalım bülten (program) e. A (parmak alfabesi) Milli Futbol Takım ı bugün Makedonya (parmak alfabesi) ile hazırlık karşılaşma sına çıkacak. Üsküp (parmak alfabesi) 'teki Philip (parmak alfabesi) Arena 'da saat 20.45 'te başla yacak maç ı Bulgar hakem Stanislav Todorov (parmak alfabesi) yönet (olmak) ecek.

A Milli Futbol Takım ı 2018 FIFA (parmak alfabesi) Dünya Kupa sı Avrupa eleme leri hazırlıklar ı kapsam (hazırlık + içinde) ında Makedonya ile karşı karşı ya gel ecek. Ay yıldız lı ekip, Makedonya ile sekizinci randevu suna çıkacak. Bu karşılaşmalar dan beş galibiyet bir beraber lik çık aran milliler, bir de yenilgi al dı. Rakip file lere on dört gol bırak an Türkiye, kale sinden ise dokuz top çık ardı. Burak Yılmaz at acağı bir gol ile Tuncay Şanlı yı geri de bırakacak. Ay yıldız lı forma altında yirmi iki gol ü bul unan Burak, Makedonya karşısında fileler i havalandır ırsa, aynı gol sayı sında olan Tuncay 'ı geri de bırakacak. Öte yandan Altınordu 'nun on yedi yaş ındaki kaleci si Berke Özer ('bu kişi' işareti ile ekran gösterildi) de milli takım tarih ine geç ti. Berke (parmak alfabesi), A Milli Takım a davet ed ilen en genç futbolcu ol du. Türkiye ile Makedonya başkent i Üsküp 'teki Philip Arena 'da saat 20.45 'te karşı karşıya gel ecek ve bu mücadele yi Bulgar Stanislav Todorov (parmak alfabesi) yönet ecek.

Süper Lig 'e çık an son takım ın belli ol duğu Eskişehirspor Göztepe maç ının özet (kısa) görüntü lerine gid elim. Göztepe, Spor Toto Süper Lig 'de. Lig play-off final inde Eskişehirspor ile karşı laşan İzmir ekib i maç tan galibiyet le ayrıldı.

“Yani maç ın baş ından son una kadar zaten biz hak et miştik. Kaç an pozisyonlarımız ol sun, mücadelemiz ol sun tek kale oynadığımız bir mücadele de şanssız (şans + yok) bir gol yedik. Rakibimiz in bütün zaman geçirme çabalar ına

rağmen **hak ettiğimiz gol ü bul duk** ve **son unda penaltı larla kazandık. Biz e inan an, biz e güven en, bura ya gel ip geleme** (gel + yok) **yen veya gel en, dualar ını** esirgemeyen **herkes e teşekkür ediyoruz.** Bu **şehir i seneler dir özlem** duyduğumuz **Süper Lig e taşıdığımız için kendimiz le gurur** duyuyoruz. **Herkes e teşekkür ediyoruz.”**

“**Bazen belki hata lı gol yem** işimdir, **kaleci şansım yan ımda gitme** (gitme + yok) di ama ben hep kendim e inan dım. Bu takım Biz play-off ’lara gel ince zaten biz dedik, biz çıktık. Çünkü çok kenetlendik, burada çık manın mimar ı biz değiliz; bunlar, bu taraftarlar, biz im yönetim, biz im ailelerimiz, tüm çalışanlar, buraya yüz altmış otobüs ile gel en taraftarlar şampiyon. Biz sadece biz im üstümüzde olan vazife mizi yaptık, bunlar çık tı. Teşekkür ederiz.”

-Tebrikler

Bu arada **Başbakan Binali Yıldırım, on dört yıl sonra Spor Toto Süper Lig ’e yüksel en Göztepe ’yi tebrik etti. Başbakanlık kaynaklar ından al ınan bilgi ye göre Yıldırım (o) Eskişehirspor ’u penaltılar sonuç u yen erek, Spor Toto Süper Lig (parmak alfabesi) ’e yüksel en Göztepe Kulübü ’nün Başkan ı Mehmet Sepil ile telefon da görüştü. Başarılar ından dolayı Başkan Sepil (parmak alfabesi) ile teknik direktör ve futbolcular ı tebrik ed en Yıldırım (başkan), “Göz göz Göztepe Süper Lig ’de İzmir ’de Süper Lig ’i hak ed iyor artık” ifade lerini kul landı.** Bu arada **Başbakan Binali Yıldırım (parmak alfabesi) Eskişehirspor Teknik Direktör ü Mustafa Denizli (parmak alfabesi) ’yi de ara dı. Başbakan Binali Yıldırım (parmak alfabesi) Eskişehirspor Teknik Direktör ü Denizli ’yi bugün (şimdi) e kadar ki başarı larından dolayı tebrik etti. Gençlik ve Spor Bakanı Akif Çağatay Kılıç (parmak alfabesi) ’ta Spor Toto Süper Lig ’e yükselen Göztepe için bir tebrik mesajı yayın layıp yeni sezon için başarı lar dile di.**

Spor Toto Süper Lig ’de 2016-2017 sezon u son a erdi (bitti). Sezon un en çok gol at an ve en fazla galibiyet al an takım ı Beşiktaş ol du. Olumsuz istatistik ler ise küme düşen Gaziantepspor ’un hanesinde (içinde) yer al dı. Turgay Şeren (parmak alfabesi) sezon undan geri ye kal an istatistikler gel iyor şimdi ekran a.

Spor Toto Süper Lig’te 2016-2017 sezon u geri de kaldı. Sezon boyunca top sekiz yüz yirmi sekiz kez ağlarla buluştu; bunlardan beş yüz yetmiş üçü ayak yüz kırk dört ü kafa yla gel di. Takımlar yirmi bir kez rakip kale ler i şaşıırırken, doksan gol de

penaltı dan gel di. Sezon un en gol cü takım ı yetmiş üç kez rakip ağ ları sars an **Beşiktaş ol du. Siyah-beyaz** lıların **en skorer** (gol) i ise **yirmi gol le Cenk Tosun** (parmak alfabesi) **ol** urken, bu **kral** lığa **yetme** (yeterli + yok) di. **Yirmi üç gol** e imza **at an Aytemiz Alanyaspor** 'dan **Vagner Love** (yabancı + sporcu) **taç giymeyi başardı** (kral oldu). **Kale** sinden **otuz top çık** aran **Beşiktaş, yirmi sekiz gol yi yen Medipol Başakşehir** 'i **takip et ti. Gaziantepspor otuz gol le sezon un en az gol at an takım ı ol** urken, aynı zamanda **Aytemiz Alanyaspor ile birlikte altmış beş gol ile Lig 'in en çok gol yi yen ekib i** (oldu). **Şampiyon Beşiktaş yirmi üç galibiyet le bu alan da da zirve de. Üçer mağlubiyet le de sezon un en az kaybeden takım ı unvan ını Medipol Başakşehir ile paylaş** (oldu) tı. **En çok mağlubiyet yaşa** yan takım sa **yirmi iki yenilgi ile Gaziantepspor** (oldu). **Sezon u on dört beraberlik le bit iren Osmanlıspor, bu alanda lider ol** urken, **Medipol Başakşehir ve Fenerbahçe 'nin on ar beraberliğ i dikkat çek ti. 2016-2017 sezon unda kırk altı sı ikinci sarı dan yetmiş üç kırmızı kart çık** tı. **Hakem ler bin üç yüz yetmiş dört kez sarı kart ına başvurdu** (çıktı). Bu **kartlar ın yüzde seksen iki si sportmenliğ e aykırı** (doğru olmayan) **hareketten çıktı** (durumlar oldu).

3.7.2.3. Anlamlı Bir Bütün Olarak Yalnızca İşaret Dili İle Anlatılan Metin

Merhaba,

Türkiye'nin spor ekranından mutlu günler diliyoruz. Saat 15.00. Spor dünyasında günün gelişmeleriyle birlikteyiz.

Milli takımımızdan notlarla başlayalım bültene. A milli futbol takımı bugün Makedonya ile hazırlık karşılaşmasına çıkacak. Üsküp'teki Philip Arena'da saat 20.45'te başlayacak maçı Bulgar hakem Stanislav Todorov yönetecek.

A Milli Futbol Takımı 2018 FIFA Dünya Kupası Avrupa elemeleri hazırlıklarında Makedonya ile karşılaşacak. Ay yıldızlı ekip, Makedonya'yla sekizinci randevusuna çıkacak. Bu karşılaşmalardan beş galibiyet bir beraberlik çıkaran milliler, bir yenilgi aldı. Rakip filelere on dört gol atan Türkiye, kalesinden ise dokuz top çıkardı. Burak Yılmaz atacağı bir gol ile Tuncay Şanlı'yı geride bırakacak. Ay yıldızlı forma altında yirmi iki golü bulunan Burak, Makedonya karşısında fileleri havalandırırsa, aynı gol sayısında olan Tuncay'ı geride bırakacak. Altınordu'nun on yedi yaşındaki kalecisi Berke Özer de milli takım tarihine geçti. Berke, A Milli Takım'a davet edilen en genç

futbolcu oldu. Türkiye ile Makedonya başkenti Üsküp'teki Philip Arena'da saat 20.45'te karşılaşacak ve bu mücadeleyi Bulgar Stanislav Todorov yönetecek.

Süper Lig'e çıkan son takımın belli olduğu Eskişehirspor Göztepe maçının özet görüntülerine gidelim. Göztepe Spor Toto Süper Lig'de. Lig play-off finalinde Eskişehirspor ile karşılaşan İzmir ekibi maçtan galibiyetle ayrıldı.

“Yani maçı başından sonuna kadar zaten biz hak etmiştik. Kaçan pozisyonlarımız olsun, mücadelemiz olsun. Tek kale oynadığımız mücadelede şanssız bir gol yedik. Rakibimizin bütün zaman geçirme çabalarına rağmen hak ettiğimiz golü bulduk ve sonunda penaltılarla kazandık. Bize inanan, bize güvenen, buraya gelip gelemeyen veya gelen, dualarını esirgemeyen herkese teşekkür ediyoruz. Bu şehri senelerdir özlem duyduğumuz Süper Lig'e taşıdığımız için kendimizle gurur duyuyoruz. H herkese teşekkür ediyoruz.”

“Hatalı gol yemişimdir, kaleci şansım yanımda gitmedi ama ben hep kendime inandım. Bu takım biz play-off'lara gelince biz dedik, biz çıktık. Çünkü kenetlendik, burada çıkmanın mimarı biz değiliz; bunlar, bu taraftarlar, bizim yönetim, bizim ailelerimiz, tüm çalışanlar, buraya yüz altmış otobüs ile gelen taraftarlar şampiyon. Biz sadece vazifemizi yaptık, bunlar çıktı. Teşekkür ederiz.”

-Tebrikler

Başbakan, on dört yıl sonra Spor Toto Süper Lig'e yükselen Göztepe'yi tebrik etti. Başbakanlık kaynaklarından alınan bilgiye göre Yıldırım, Eskişehirspor'u penaltılar sonucu yenerek, Spor Toto Süper Lig'e yükselen Göztepe Kulübü'nün Başkanı Mehmet Sepil ile telefonda görüştü. Başarılarından dolayı Başkan Sepil ile teknik direktör ve futbolcuları tebrik eden Yıldırım, “Göz göz Göztepe Süper Lig'de İzmir'de Süper Lig'i hak ediyor artık” dedi. Başbakan Eskişehirspor Teknik Direktörü Mustafa Denizli'yi aradı. Başbakan Binali Yıldırım Eskişehirspor Teknik Direktörü Denizli'yi bugüne kadar ki başarılarından dolayı tebrik etti. Gençlik ve Spor Bakanı Akif Çağatay Kılıç da Spor Toto Süper Lig'e yükselen Göztepe için tebrik mesajı yayınlayıp yeni sezon için başarılar diledi.

Spor Toto Süper Lig'de 2016-2017 sezonu bitti. Sezonun en çok gol atan ve en fazla galibiyet alan takımı Beşiktaş oldu. Olumsuz istatistikler Gaziantepspor'u gösterdi. Turgay Şeren sezonundan geriye kalan istatistikler geliyor şimdi ekrana.

Spor Toto Süper Lig’de 2016-2017 sezonu geride kaldı. Sezon boyunca top sekiz yüz yirmi sekiz kez ağlarla buluştu; bunlardan beş yüz yetmiş üçü ayak yüz kırk dördü kafayla geldi. Takımlar yirmi bir kez rakip kaleleri şaşıırken, doksan gol de penaltıdan geldi. Sezonun en golcü takımı yetmiş üç kez rakip ağları sarsan Beşiktaş oldu. Siyah-beyazlıların en golcüsü yirmi golle Cenk Tosun oldu, bu krallığa yetmedi. Yirmi üç gol atan Aytemiz Alanyaspor’dan yabancı oyuncu taç giymeyi başardı. Kalesinden otuz top çıkaran Beşiktaş, yirmi sekiz gol yiyen Medipol Başakşehir’i takip etti. Gaziantepspor otuz golle sezonun en az gol atan takımı olurken, aynı zamanda Aytemiz Alanyaspor ile birlikte altmış beş gol ile ligin en çok gol yiyen ekibi. Şampiyon Beşiktaş yirmi üç galibiyetle bu alanda da zirvede. Üçer mağlubiyetle sezonun en az kaybeden takımı unvanını Medipol Başakşehir ile paylaştı. En çok mağlubiyet yaşayan takımsa yirmi iki yenilgi ile Gaziantepspor. Sezonu on bir beraberlikle bitiren Osmanlıspor, bu alanda lider olurken, Medipol Başakşehir ve Fenerbahçe’nin onar beraberliği oldu. 2016-2017 sezonunda kırk altısı ikinci sarıdan yetmiş üç kırmızı kart çıktı. Hakemler bin üç yüz yetmiş dört kez sarı kartına başvurdu. Bu kartların yüzde seksen ikisi sportmenliğe aykırı hareketten çıktı.

3.7.3. Engelsiz Kanal D Beyaz Show Eğlence Programı Örneği

72. Bölüm Programı Analizi

3.7.3.1 Spikerin Konuştuğu Metin

Ellerinize sağlık. Yüreğinize sağlık. Önce ekran başındakilere sonra stüdyodaki konuklara hoş geldiniz. Harikayız, harika bir gece bizleri bekliyor. Güzel bir cuma gecesi Bülent Ecevit Üniversitesi, Yalova Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Aydın Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Celal Bayar Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Trakya Üniversitesi. Bugün arkadaşlar programımızı hızlı açalım, hızlı devam edelim. Çünkü çok konuğumuz var ama önce hiç atlamayalım. Çünkü onlar hafta içinde Dünya Şampiyonu oldular. Dünya Şampiyonu gururumuz, Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı'nı alkışlarla buraya davet ediyorum. Buyurun, size Dünya Şampiyonu. Al, al sana Dünya Şampiyonu.

-(Beyaz) Gözdeciğim, hoş geldiniz.

-(Gözde) Hoş bulduk.

-(Beyaz) Ya, bu Dünya Şampiyonu lafı bizim literatürümüzde çok zor söylenen bir laftır aslında. Yani bizim, yıllardır tatmadığımız hasletler. Ama bu kadın voleybolu olunca, bizi Dünya Şampiyonluğu'na bir alıştırdınız yani. Siz de bir alıştınız gibi. Kaçınıcı şampiyonluk bu?

-(Gözde) Bu bizim, ikinci Dünya üçüncü Avrupa Şampiyonluğumuz.

-(Beyaz) İkinci Dünya, üçüncü Avrupa Şampiyonluğu. Vallahi harika. Ama yani, siz sadece bunlar değil. Başka rekorlar da var. Bir kere, uluslararası yedi kere kupa kazanmışsınız, doğru mu?

-(Gözde) Uluslararası alanda yedi kupa kazandık. Ve Guinness Rekorlar Kitabı'na girdik, yetmiş üç maç kaybetmeyerek.

-(Beyaz) 2002- 2014 arası öyle mi?

-(Gözde) Hayır. 2012- 2014.

-(Beyaz) Yetmiş üç maç, hiç mi kaybetmediniz?

-(Gözde) Hiç kaybetmedik.

-(Beyaz) Vallahi harika ya, mükemmel. Alışkanlık haline geldi mi sizde, bu? Yani artık, bir rahatlık var mı? Çıkarız ama nasıl olsa, kaybetmiyoruz diye.

-(Gözde) Yok, öyle bir antrenörümüz var ki hiç rahatlayamıyorsun. O yüzden hep.

-(Beyaz) Nerede? Antrenörünüz nerede? Gelmedi galiba o?

-(Gözde) O, milli takım antrenmanları başladı, o antrenmanda, biz buradayız.

-(Beyaz) Çok selam söyleyin. Ayrıca, yabancı oyunculara da bizden çok çok selam söyleyin.

-(Gözde) Söyleyeceğiz.

-(Beyaz) Hepsine. Kısa kısa, hemen, hızlı hızlı mikrofonu verelim. Neler hissediyorlar arkadaşlarımız? İsimlerini alalım. Bir dinleyelim.

-(Gizem) Ben Gizem Örgü. Herkese merhaba. Gerçekten, çok zorlu geçen bir sezondan sonra hem Avrupa Şampiyonu, hem Dünya Şampiyonu olarak sezonu kapattığımız için ve ülkemize böyle bir başarıyı, tekrar getirebildiğimiz için çok mutluyuz.

-(Beyaz) Peki hemen.

-(Gizem) Teşekkür ederiz.

-(Beyaz) Biz teşekkür ederiz.

-(Cansu) Merhaba, ben Cansu Çetin. Böyle bir takımın parçası olmaktan dolayı, büyük bir gurur duyuyorum. Ülkemizi, böyle güzel bir platformda, çok iyi bir şekilde temsil ettik. Emeklerimizin karşılığını aldık. Sezonu çok iyi bir şekilde kapadık. Çok mutluyuz o yüzden.

-(Beyaz) Teşekkür ederiz

-(Kübra) Merhaba, ben Kübra Çalışkan. Yani, dokuz aylık bir serüvenin ardından iki kupayla dönmek, tabii ki de çok mutluyuz. Yani çok çalıştık, başardık umarım seneye de getiririz.

-(Beyaz) İnşallah, inşallah. En küçük mü şimdi konuşan? Evet. Takımın en küçüğü.

-(Cansu) Ben Cansu Özbay, bu yıl Vakıfbank'ta ilk sezonum. On ay boyunca, gerçekten sadece bu kupaları kazanmak için çalıştık. Ve kulübümüze ve tüm Türkiye'ye bu güzel başarıyı kazandırdığımız için çok mutluyum ve gururluyum.

- (Beyaz) Harikasın. Takım, Dünya Şampiyonluğu'ndan dönüyor Türkiye'ye ve gazetede çıkan haberler, ne kadar doğru, ne kadar yanlış bir size ilk ağızdan sorayım. Yani Dünya Şampiyonu takımı, havaalanında pek kimse karşılamıyor. Ya bu enteresan bir şey. Yani hani bizde, futbol olsa bütün meydanlar tıkanıyor, bilmem neler oluyor sokaklarda geziler, üstü açık arabalarda, otobüslerde falan voleybol takımı Dünya Şampiyonu oluyor ve havaalanında bir karşılama, en azından bir kalabalık göremedik diye bir haber vardı. Ne kadar doğru bu?

-(Cansu) Voleybolu futbolla kıyaslamak çok yanlış.

-(Beyaz) Olsun ama Dünya Şampiyonluğu yani.

-(Cansu) Şöyle söyleyeyim, biz sabaha karşı dört buçukta indik. Benim eşim, zar zor uyanıp da karşılamaya geldi. Hepimizin ailelerinde aynı sorun vardı.

-(Beyaz) Özür dilerim. O zaman, özür dilerim. Daha aileleri gelmemiş ki biz nasıl gideceğiz? Biz bunu, telafi edelim istiyoruz. Bu öyle olmaz. Onun için... Sevgili arkadaşlar, biz öncelikle şuradaki tribünümüzün adını Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı tribünü olarak değiştiriyoruz. Bir başka Dünya Şampiyonu çıkana kadar, o tribünün adı Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı tribünüdür. Daha da yetmiyor gel bakalım buraya. Gel, gel, gel. Mikrofonu da bir alalım. Zeynep, bize voleybol takımımız için, Dünya Şampiyonluğu için yazdığı şiiri okuyacak. Buyurun.

-(Zeynep)

“Japonya'nın Köbe'si unutmaz bu finali

Rakip yamandı şimdi inliyor hepsi

Hepsi fidan boyunda şimşek gibi servisi

Kadın voleybolunda dünyanın en iyisi

Smaç, manşet ve blok bu kızlardan sorulur

Rakibin eli titrer daha ilk sette yorulur

Nerede var ki böylesi zeki, çevik, ahlaklı

Uymasa da hecesi Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı

Bir ufak merakım var. Aranızda kim bekâr?

Yaşınız daha çok genç, beterin beteri var”

-(Beyaz) Harikasın sen. Alkışlarla yerine alalım gel. Harikasın. Efendim takımımıza başarılar diliyoruz ve onları buradan, güzel bir ihtişamla yolcu etmek istiyoruz. Efendim devam ediyoruz programa. Alkışlarla “No 309” dizisinden Demet Özdemir, Furkan Palalı. Siz gelmeden önce, konfetilerle sizleri karşılamak istedik. Umarım beğenmişsinizdir diye düşünüyoruz. Nasılsınız? Her şey iyi mi?

-(Demet) Evet, her şey iyi. Çok mutluyuz. Burada olduğumuz için daha fazla mutluyuz tabii.

-(Beyaz) Heyecanlandınız mı buraya gelirken?

-(Demet) Evet.

-(Beyaz) Var mı kız hâlâ heyecan? Oluyor mu hâlâ heyecan?

-(Demet) Bitecek gibi değil. Beni üç ayda bir çağırırsan belki gider ama.

-(Beyaz) Ya, ben seni yerim. Bu yani, ben her seferinde söylüyorum ama söyleyeyim. Bu bizim elimizde, buralarda büyüdü ya. Vallahi beş altı yaşlarındaydı buraya. Gerçekten de. Kaçıyordu evden buraya geliyordu. Ablası çalışıyordu burada, o da geliyordu. Burada yetiştirildi şimdi, gurur kaynağımız oldu. Vallahi, gurur kaynağımız oldu. Bu da yandaki stüdyoda, Okan'ın stüdyosunda büyüdü. Eskiden. Ne yapıyorsun kardeşim?

-(Furkan) İyi nasıl olsun abi. Her şey yolunda. Güzel gidiyor,

-(Beyaz) Dizi iyi gidiyor. NO:309 izleyenleri bir görelim. Kimler? Esas NO:309'un hayranı burada.

-(Demet) Gerçekten mi?

-(Beyaz) Her program baksana gelir ama bugün bir hevesle geldi yani buraya. Seni yerim ben yerim, yerim. Çok güzel müzikler dinleyeceğiz, güzel sohbet edeceğiz alkışlarla yanıma alayım sizleri.

3.7.3.2. İşaret Diline Birebir Çevrilen Metin

Ellerinizi e sağlık. Yüreğinizi e sağlık. Önce ekran başındakiler (karşısındakiler) e sonra stüdyo daki konuklara hoş geldiniz. Harikayız, harika bir gece bizleri bekliyor. Güzel bir cuma gece si. Bülent Ecevit Üniversitesi, Yalova Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Aydın Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,

Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Celal Bayar Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Trakya Üniversitesi.

Bugün arkadaşlar programınız ı hızlı açalım, hızlı devam edelim. Çünkü çok konuğumuz var ama önce hiç atlamayalım (atlama + yok). Çünkü onlar hafta içinde dünya şampiyon u oldular. Dünya şampiyonu gururumuz, Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı nı alkışlar la buraya davet ediyorum. Buyurun, siz e Dünya Şampiyonu. Al, al sana dünya şampiyonu.

-(Beyaz) Gözdeciğim, hoş geldiniz.

-(Gözde) Hoş bulduk.

-(Beyaz) Ya, bu Dünya Şampiyon u laf (söz) ı bizim literatürümüz (dilimizde) de çok zor söyle nen bir laf tır aslında. Yani bizim, yıllar (hiç) dır tatmadığımız hasletler (özellikler) ama bu kadın voleybol u ol (var) unca, biz i Dünya Şampiyonluğu na bir alıştırdınız (alışma + var) yani. Siz de bir alıştınız gibi. Kaçınıcı şampiyonluk bu?

-(Gözde) Bu biz im, ikinci Dünya üçüncü Avrupa Şampiyonluğumuz.

-(Beyaz) İkinci Dünya ,üçüncü Avrupa Şampiyonluğu. Vallahi harika. Ama yani, siz sadece bunlar değil. Başka rekorlar da var. Bir kere, uluslararası yedi kere kupa kazanmışsınız, doğru mu?

-(Gözde) Uluslararası alan da yedi kupa kazandık ve Guinness Rekor lar Kitabı 'na girdik, yetmiş üç maç kaybetmeyerek(kaybetme + yok).

-(Beyaz) 2002- 2014 arası öyle mi?

-(Gözde) Hayır 2012- 2014.

-(Beyaz) Yetmiş üç maç, hiç mi kaybetmediniz?

-(Gözde) Hiç kaybetmedik (kaybetme + yok).

-(Beyaz) Vallahi harika ya, mükemmel. Alışkanlık haline geldi mi (oldu mu?) siz de, bu? Yani artık, bir rahat lık var mı? Çıkarız ama nasıl olsa, kaybetmiyoruz (kaybetme + yok) diye.

-(Gözde) Yok, öyle bir antrenörümüz var ki hiç rahatlayamıyoruz (rahatlama + yok). O yüzden hep.

-(Beyaz) Nerede? **Antrenörünüz nerede? Gelmedi galiba o?**

-(Gözde) O, **milli takım antrenmanları başlandı, o antrenman da, biz buradayız.**

-**Çok selam söyleyin. Ayrıca, yabancı oyuncular a da biz den çok çok selam söyleyin.**

-(Gözde) **Söyleyeceğiz.**

-(Beyaz) **Hepsine. Kısa kısa, hemen, hızlı hızlı mikrofonu ver elim. Neler hissediyorlar arkadaşlarımız? İsimleri alalım. Bir dinleyelim.**

-(Gizem) **Ben Gizem Örgü (parmak alfabesi). Herkes e merhaba. Gerçekten, çok zorlu geçen bir sezon (dönem) dan sonra hem Avrupa Şampiyonu, hem Dünya Şampiyonu olarak sezon (dönem) u kapattığımız (bittiği) için ve ülkemiz e böyle bir başarı yılı, tekrar getirebildiğimiz (göstermek) için çok mutluyuz.**

-(Beyaz) Peki hemen.

-(Gizem) **Teşekkür ederiz.**

-(Beyaz) **Biz teşekkür ederiz.**

-(Cansu) **Merhaba, ben Cansu Çetin (parmak alfabesi). Böyle bir takım ın parçası (içinde) olmak tan dolayı, büyük bir gurur duyuyorum. Ülkemizi, böyle güzel bir platformda, çok iyi bir şekilde temsil ettik. Emeklerimiz in karşılığı nı aldık. Sezon u çok iyi bir şekilde kapadık. Çok mutluyuz o yüzden.**

-(Beyaz) **Teşekkür ederiz.**

-(Kübra) **Merhaba ben Kübra Çalışkan (parmak alfabesi). Yani, dokuz aylık bir serüvenin ardından (çalışmadan sonra) iki kupayla dönmek, tabii ki de çok mutluyuz. Yani çok çalıştık, başardık umarım sene ye de getiririz.**

-(Beyaz) **İnşallah, inşallah. En küçük mü şimdi konuş an? Evet. Takım ın en küçüğü.**

-(Cansu) **Ben Cansu Özbay (parmak alfabesi), bu yıl Vakıfbank 'ta ilk sezonum. On ay boyunca, gerçekten sadece bu kupaları kazanmak için çalıştık. Ve kulübümüz e ve tüm Türkiye 'ye bu güzel başarı yılı kazandırdığımız için çok mutluyum ve gururluyum.**

-(Beyaz) harikasın. **Takım, Dünya Şampiyonluğu** ndan **dönüyor Türkiye 'ye ve gazete de çıkan haberler, ne kadar doğru, ne kadar yanlış biz size ilk ağız dan soralım.** Yani **Dünya Şampiyonu takımı, havaalanı** nda **pek kimse karşılamıyor** (karşılama + yok). Ya bu enteresan bir şey. Yani hani bizde, **futbol ol** sa bütün **mevdanlar tıkanıyor, bilmem neler oluyor sokaklar** da geziler, **üstü açık arabalar** da, **otobüsler** de falan **voleybol takımı Dünya Şampiyonu ol** uyor **ve havaalanında** (havaalanı + içinde) bir **karşılama** en azından, **bir kalabalık göremedik** (görme + yok) **diye, bir haber var** dı. Ne kadar **doğru** (mu) bu?

-(Cansu) **Voleybol u futbol la kıyaslamak çok yanlış** (doğru + değil).

-(Beyaz) Olsun **ama Dünya Şampiyonluğu yani** (bu).

-(Cansu) **Şöyle söyleyeyim, biz sabah a karşı dört buçuk ta indik. Benim eşim, zar zor uyan ıp da karşılama ya geldi. Hepimiz in ailelerinde** (aile + içinde) **aynı sorun vardı.**

-(Beyaz) **Özür dilerim.** O zaman, **özür dilerim.** Daha **aileler i gelmemiş** (gelme + yok) ki **biz nasıl gideceğiz? Biz bu nu, telafi edelim** (düzeltelim) **istiyoruz. Bu öyle olmaz. Onun için... Sevgili arkadaşlar, biz öncelikle şurada ki tribünümüz ün adını Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı tribün ü olarak değiştiriyoruz. Bir başka Dünya Şampiyonu çık ana kadar, o tribün ün adı Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı tribün üdür. Daha da yetmiyor** (yeterli + değil), **gel bakalım buraya. Gel, gel, gel. Mikrofon u da bir alalım. Zeynep** (parmak alfabesi) **biz e voleybol takımımız için, Dünya Şampiyonluğu için yazdığı şiir i oku yacak. Buyurun.**

-(Zeynep)

“**Japonya 'nın Köbe** (parmak alfabesi)’si **unutmaz** (unutma + yok) **bu final i**

Rakip yaman dı şimdi inliyor hepsi

Hepsi fidan boy unda şimşek gibi servis i

Kadın voleybol unda dünya nın en iyi si

Smaç, manşet ve blok bu kızlar dan sorulur (bilir)

Rakib in el i titrer, daha ilk set te yorulur

Nerede var ki böyle si zeki, çevik, ahlak lı

Uymasa (uyma + yok) da **hece si Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı**

Bir ufak (küçük) **merakım var. Aranızda kim bekâr?**

Yaşınız daha çok genç, betterin betteri (daha kötüsü) **var”**

-(Beyaz) **Harikasın sen. Alkışlarla yerine alalım gel. Harikasın. Efendim takımımız a başarılar diliyoruz ve onlar ı buradan, güzel bir ihtişam la yolcu etmek istiyoruz. Efendim devam ediyoruz program a, alkışlar la “No 309”** (parmak alfabesi) **dizisinden** (dizi + içinden) **Demet Özdemir** (parmak alfabesi), **Furkan Palalı** (parmak alfabesi). **Siz gelme den önce, konfetiler le sizler i karşılamak istedik. Umarım beğenmişsiniz dir diye düşünüyoruz. Nasılsınız? Her şey yolunda mı** (her şey iyi mi?) ?

-(Demet) **Evet, her şey yolunda** (her şey iyi). **Çok mutluyuz. Burada olduğumuz için daha fazla mutluyuz** tabii.

-(Beyaz) **Heyecanlandınız mı** (heyecan var mı) buraya gelirken?

-(Demet) **Evet.**

-(Beyaz) **Var mı kız hâlâ heyecan? Oluyor mu hâlâ heyecan?**

-(Demet) **Bitecek gibi değil. Ben i üç ay da bir çağırırsan belki gider ama.**

-(Beyaz) Ya, ben seni yerim. Bu yani, ben **her seferinde** (hep) **söylüyorum ama söyleyeyim.** Bu **biz im elimiz de, buralar da büyü dü ya. Vallahi beş altı yaş** larındaydı buraya. **Gerçek ten de. Kaç ıyordu evden buraya geliyor du. Abla sı çalışıyor du burada, o da geliyor du. Burada yetiše yetiše yetiše** (büyüme) **şimdi, gurur kaynağımız ol du. Vallahi, gurur kaynağımız ol du. Bu da yan daki stüdyo da, Okan** (parmak alfabesi) 'ın **stüdyo** **sunda büyü dü. Eskiden. Ne yapıyorsun kardeşim?**

-(Furkan) **İyi nasıl ol sun abi. Her şey yolunda** (iyi). **Güzel gid iyor.**

-(Beyaz) Dizi iyi gidiyor. **NO:309** (parmak alfabesi) **izle yenleri bir görelim. Kimler?** Esas **NO:309** (parmak alfabesi)'un **hayran ı burada.**

-(Demet) **Gerçek ten mi?**

-(Beyaz) **her program baksana gelir ama bugün bir hevesle gel di yani buraya. Sen i yerim ben yerim, yerim. Çok güzel müzikler dinleyeceğiz, güzel sohbet edeceğiz alkışlar la yan ıma alayım sizler i.**

3.7.3.3. Anlamalı Bir Bütün Olarak Yalnızca İşaret Dili İle Anlatılan Metin

Ellerinize sağlık. Yüreğinize sağlık. Önce ekran başındakiler sonra stüdyodaki konuklar hoş geldiniz. Harikayız, harika bir gece bizleri bekliyor. Güzel bir cuma gecesi. Bülent Ecevit Üniversitesi, Yalova Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Aydın Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Celal Bayar Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, Trakya Üniversitesi.

Bugün arkadaşlar programımızı hızlı açalım, hızlı devam edelim. Çünkü çok konuğumuz var ama önce hiç atlamayalım. Çünkü onlar hafta içinde Dünya Şampiyonu oldular. Dünya Şampiyonu gururumuz, Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı'nı alkışlarla buraya davet ediyorum. Buyurun, size Dünya Şampiyonu. Al. al sana dünya şampiyonu.

-(Beyaz) Gözdeciğim, hoş geldiniz.

-(Gözde) Hoş bulduk.

-(Beyaz) Ya, bu Dünya Şampiyonu sözü bizim literatürümüzde çok zor söylenen bir sözdür aslında. Yani bizim, yıllardır tatmadığımız özellikler. Ama bu kadın voleybolu olunca, bizi Dünya Şampiyonluğu'na bir alıştırdınız yani. Siz de bir alıştınız gibi. Kaçıncı şampiyonluk bu?

-(Gözde) Bu bizim, ikinci Dünya üçüncü Avrupa Şampiyonluğumuz.

-(Beyaz) İkinci Dünya üçüncü Avrupa Şampiyonluğu. Vallahi harika. Ama yani, siz sadece bunlar değil. Başka rekorlar da var. Bir kere, uluslararası yedi kere kupa kazanmışsınız, doğru mu?

-(Gözde) Uluslararası alanda yedi kupa kazandık. ve, Rekorlar Kitabı'na girdik, yetmiş üç maç kaybetmeyerek.

-(Beyaz) 2002- 2014 arası öyle mi?

-(Gözde) Hayır 2012- 2014.

-(Beyaz) Yetmiş üç maç, hiç mi kaybetmediniz?

-(Gözde) Hiç kaybetmedik.

-(Beyaz) Vallahi harika ya, mükemmel. Alışkanlık haline geldi mi sizde, bu? Yani artık, bir rahatlık var mı? Çıkarız ama nasıl olsa, kaybetmiyoruz diye.

-(Gözde) Yok, öyle bir antrenörümüz var ki hiç rahatlayamıyorsun. O yüzden hep.

-(Beyaz) Nerede? Antrenörünüz nerede? Gelmedi galiba o?

-(Gözde) O, milli takım antrenmanları başladı, o antrenmanda, biz buradayız.

-Çok selam söyleyin. Ayrıca, yabancı oyunculara da bizden çok çok selam söyleyin.

-(Gözde) Söyleyeceğiz.

-(Beyaz) Hepsine. Kısa kısa, hemen, hızlı hızlı mikrofonu verelim. Neler hissediyorlar arkadaşlarımız? İsimlerini alalım. Bir dinleyelim.

-(Gizem) Ben Gizem Örgü. Herkese merhaba. Gerçekten, çok zorlu geçen bir sezondan sonra hem Avrupa Şampiyonu, hem Dünya Şampiyonu olarak sezonu kapattığımız için ve ülkemize böyle bir başarıyı, tekrar getirebildiğimiz için çok mutluyuz.

-(Beyaz) Peki hemen.

-(Gizem) Teşekkür ederiz.

-(Beyaz) Biz teşekkür ederiz.

-(Cansu) Merhaba, Ben Cansu Çetin. Böyle bir takımda olmaktan dolayı büyük gururluyum. Ülkemizi böyle güzel platformda, çok iyi bir şekilde temsil ettik. Emeklerimizin karşılığını aldık. Sezon çok iyi bitti. Çok mutluyuz o yüzden.

-(Beyaz) Teşekkür ederiz

-(Kübra) Merhaba ben Kübra Çalışkan. Dokuz aylık bir serüvenin ardından iki kupayla dönmek, çok mutluyuz. çok çalıştık, başardık umarım seneye de getiririz.

-(Beyaz) İnşallah, inşallah. En küçük mü şimdi konuşan? Evet. Takımın en küçüğü.

-(Cansu) Ben Cansu Özbay, bu yıl Vakıfbank'ta ilk sezonum. On ay boyunca, gerçekten sadece kupaları kazanmak için çalıştık. Ve kulübümüze ve tüm Türkiye'ye bu güzel başarıyı kazandırdığımız için çok mutluyum ve gururluyum.

-(Beyaz) Harikasın. Takım, Dünya Şampiyonluğundan dönüyor Türkiye'ye ve gazetede çıkan haberler, ne kadar doğru, ne kadar yanlış bir size ilk ağızdan soralım. Dünya

Şampiyonu takımı, havaalanında kimse karşılamıyor. Bu ilginç. Futbol olsa bütün meydanlar tıkanıyor, sokaklarda geziler, üstü açık arabalar, otobüsler oluyor, voleybol takımı Dünya Şampiyonu oluyor havaalanında bir karşılama yok bir kalabalık göremedik diye haber vardı. Ne kadar doğru bu?

-(Cansu) Voleybolu futbolla kıyaslamıyoruz.

-(Beyaz) Ama Dünya Şampiyonluğu.

-(Cansu) Şöyle söyleyeyim, biz sabaha karşı dört buçukta indik. Benim eşim, zor uyanıp karşılamaya geldi. Hepimizin ailelerinde aynı sorun vardı.

-(Beyaz) Özür dilerim. Özür dilerim. Daha aileleri gelmemiş biz nasıl gideceğiz? Biz bunu, telafi edelim istiyoruz. Bu öyle olmaz. Onun için... Sevgili arkadaşlar, biz öncelikle şuradaki tribünümüzün adını ‘Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı Tribünü’ olarak değiştiriyoruz. Bir başka Dünya Şampiyonu çıkana kadar, o tribünün adı Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı Tribünü’dür. Daha da yetmiyor gel buraya. Gel, gel, gel. Mikrofonu alalım. Zeynep, bize voleybol takımımız için Dünya Şampiyonluğu için yazdığı şiiri okuyacak. Buyurun.

(Zeynep)

“Japonya'nın Köbe'si unutmaz bu finali

Rakip yamandı şimdi inliyor hepsi

Hepsi fidan boyunda şimşek gibi servisi

Kadın voleybolunda dünyanın en iyisi

Smaç, manşet ve blok bu kızlardan sorulur

Rakibin eli titrer daha ilk sette yorulur

Nerede var ki böylesi zeki, çevik, ahlaklı

Uymasa da hecesi Vakıfbank Kadın Voleybol Takımı

Bir ufak merakım var. Aranızda kim bekâr?

Yaşınız daha çok genç, beterin beteri var”

-(Beyaz) Harikasın sen. Alkışlarla yerine alalım gel. Harikasın. Efendim takımımıza başarılar diliyoruz ve onları buradan, güzel bir ihtişamla yolcu etmek istiyoruz. Efendim

devam ediyoruz programa. Alkışlarla “No 309” dizisinden Demet Özdemir, Furkan Palalı. Siz gelmeden önce, konfetilerle sizleri karşılamak istedik. Umarım beğenmişsinizdir diye düşünüyoruz. Nasılsınız? Her şey iyi mi?

-(Demet) Evet, her şey iyi. Çok mutluyuz. Burada olduğumuz için daha fazla mutluyuz tabii.

-(Beyaz) Heyecanlandınız mı buraya gelirken?

-(Demet) Evet.

-(Beyaz) Var mı heyecan? Oluyor mu hâlâ heyecan?

-(Demet) Bitmez. Beni üç ayda bir çağırırsan belki gider ama.

-(Beyaz) Hep söylüyorum ama söyleyeyim. Bizim elimizde, buralarda büyüdü. Vallahi beş altı yaşlarındaydı. Gerçekten de. Kaçıyordu evden buraya geliyordu. Ablası çalışıyordu burada, o da geliyordu. Burada büyüye büyüye şimdi, gururumuz oldu. Vallahi, gururumuz oldu. Bu da yandaki stüdyoda, Okan'ın stüdyosunda büyüdü. Eskiden. Ne yapıyorsun kardeşim?

-(Furkan) İyi nasıl olsun abi. Her şey iyi. Güzel gidiyor.

-(Beyaz) NO:309 izleyenleri bir görelim. Kimler? NO:309'un hayranı burada.

-(Demet) gerçekten mi?

-(Beyaz) her program gelir ama bugün bir hevesle geldi yani buraya. Seni yerim ben yerim, yerim. Güzel müzikler dinleyeceğiz, güzel sohbet edeceğiz alkışlarla yanıma alayım sizleri.

3.7.4. Engelsiz TRT Çocuk Programı “Keloğlan” Örneği

16. Bölüm Programı Analizi

3.7.4.1 Spikerin Konuştuğu Metin

-(Keloğlan) Sen de nereden çıktın? Kimsin? Nesin? Buraya nasıl girdin?

-(Pamuk kız) Korkma benden Keloğlan. Benim adım Pamuk Kız, sana bir zararım dokunmaz.

-(Keloğlan) İyi de neden geldin? Anam görmedi mi seni?

-(Pamuk kız) Ben geldiğimde annen dışarı çıkıyordu. Ne güzel, annenle berabersin, bense..

-(Keloğlan) Dur bakalım. Ağlama. Ne oldu? Başına kötü bir şey mi geldi?

-(Pamuk kız) Evet, kötü Cadı, annemle babamı yakaladı, onları kırık bir aynanın içine hapsetti. Bana bir tek sen yardım edebilirsin Keloğlan.

-(Keloğlan) Demek çirkin Cadı aileni esir aldı öyle mi? Bunu onun yanında bırakamayız. Hemen Bilgecan Dede’ye gidip durumu anlatalım.

-(Pamuk kız) Olmaz Keloğlan, hiç zamanımız kalmadı. Kırık ayna her an kaybolabilir. Eğer ayna kaybolursa annemle babamı bir daha hiç göremeyebilirim.

-(Keloğlan) Peki o zaman, göster bakalım neredeymiş bu kırık ayna.

-(Kara) Hayrola arkadaşım, nereye böyle telaşlı telaşlı. Bu kız da kim?

-(Keloğlan) Pamuk Kız, Cadı ailesini esir almış, onları bir aynaya hapsetmiş, kurtarmaya gidiyoruz.

-(Prenses) Pamuk kızmış, hiç gözüm tutmadı. Bu Cadı’nın bir tuzağı olabilir. Oraya tek başına gitmek çok tehlikeli.

-(Keloğlan) Aman Prenses sen de herkesten şüphelenirsin, bir baksana Pamuk Kız’a.

-(Pamuk kız) Benim tek isteğim aileme kavuşmak. Lütfen anlayın beni, yardım edin bana.

-(Prenses) Bence ne yapacağımızı Bilgecan Dede’ye sormalıyız.

-(Keloğlan) Doğru söylüyorsun Prenses, ama zamanımız yok. Siz Bilgecan Dede’ye gidin, olanı biteni anlatın bizde aynaya bakalım.

-(Prenses) Hiç gözüm tutmadı bu kızı, hiç.

-(Balkız) Gizlice peşlerinden gidelim. Prenses sende Bilgecan Dede'ye olanları anlatırsın olur mu?

-(Kara) Tamam o zaman, hadi belli etmeden yetişelim onlara. Görüşürüz Prenses.

-(Keloğlan) Buraları iyi bilirim ama ormanda hiç ayna mayna görmemiştim.

-(Pamuk kız) Ayna her zaman aynı yerde durmuyor, bazen kaybolup başka bir yerde tekrar ortaya çıkıyor.

-(Keloğlan) İşte şurada bir şey parlıyor.

-(Pamuk kız) İşte kırık ayna. Cadı, artık ailemi serbest bırak.

-(Keloğlan) Nasıl da oyuna geldim.

-(Balkız) Prenses bu kızıdan şüphelenmekte haklıymış, Keloğlan'ı o aynadan çıkarmalıyız.

-(Kara) Ben şimdi gösteririm o kıza, arkadaşımı tuzağa düşürmek neymiş görür o!

-(Balkız) Önce bir düşünelim.

-(Cadı) Aferin Pamuk Kız, senden hiç ümidim yoktu ama Keloğlan'ı aynaya hapse etmeyi başardın.

-(Pamuk kız) Benden istediğin her şeyi yaptım, şimdi lütfen ailemi serbest bırak.

-(Cadı) Demek aileni geri istiyorsun, al o zaman.

-(Pamuk kız) Ama onları tekrar insan haline dönüştüreceğine söz vermiştin.

-(Cadı) Sözümü tutacağım küçük kız ama Bilgecan Dede'den güçlerimi geri aldığımda.

-(Keloğlan) Ah hain Cadı, kötü oyunlarına alet ettin şu kızcağızı.

-(Balkız) Demek Pamuk Kız bu yüzden Keloğlan'ı tuzağa düşürmüş, ailesini kurtarmak için. Sen burada aynayı gözetle bir yere götürmediklerinden emin olmalıyız.

-(Kara) Sen ne yapacaksın?

-(Balkız) Bilgecan Dede'yi bulacağım, bize ancak o yardım edebilir.

-(Keloğlan) Ah benim kel kafam nasıl düştüm bu tuzağa! Buradan bir çıkayım Cadı, göstereceğim sana insanları hapsedmeyi, kediye dönüştürmeyi. Niyetleri iyi değil

anlaşılan. Bir yerlere saklansam iyi olur, yer yok hemen kaçmalı. Bu köpekler beni çiğ çiğ yiyecek! Eyvah eğer benim bu kel kafam hemen bir yol bulmazsa, yemek olacağım bu namertlere.

-(Kara) Ortalık sakinleşti bu aynayı alıp güvenli bir yere götürmeli.

-(Uzun) Nereye gitti bu tavuk acaba? Deh bili bili bili. Ne güzel bir ayna. Çatlak patlak ama olsun para eder herhalde. Huysuz buna çok sevinecek.

-(Kara) Hey! Dursana, ne yapıyorsun? O aynayı alamazsın.

-(Uzun) Niyeymiş o? Ben buldum, benim bu ayna.

-(Kara) Hayır Cadı'nın aynısı o, sihirli bir ayna senin işine yaramaz.

-(Uzun) Sihirli mi? Ne sihir yapıyor bu?

-(Kara) Bırak diyorum sana şu aynayı. Keloğlan o aynanın içinde kaldı.

-(Uzun) Keloğlan mı? Aynanın içinde ne var ki benim tavuk oraya kaçmış olmasın?

-(Kara) Bilmiyorum. Ama içeride bir sürü tavuk olabilir. İstersen gir de bir bak.

-(Uzun) Bir sürü tavuk ha. Daha önce söyleseydin ya bunu. Gerçekten sihirliymiş. Tavuklar neredesiniz? Birileri geliyor, en iyisi onlara sorayım.

-(Balkız) İşte böyle Bilgecan Dede. Cadı, Keloğlan'ı aynanın içine hapsetti.

-(Bilgecan Dede) Ayna, Kara Dünya'ya geçen kapılardan biri olmalı.

-(Balkız) Kara dünya mı?

-(Bilgecan Dede) Evet Kara Dünya. Kötü yaratıkların çoğu orada yaşar. Önce aynayı güvenli bir yere götürelim, sonra Keloğlan'ı içinden nasıl çıkaracağımızı düşünelim. Eğer ayna kırılırsa, vah zavallı Keloğlan'ın haline.

-(Prenses) Kırılırsa ne olur Bilgecan Dede? Yoksa Keloğlan hep orada mı kalır?

-(Bilgecan Dede) Başka çıkış yolları var ama bulmak çok zor Prenses.

-(Balkız) Kara, aynanın başında bekliyor, hemen yanına gidelim öyleyse.

-(Keloğlan) Bir yolunu bulup buradan kurtulmak gerek. Vakit kaybetmeden aşağı insem belki aynaya ulaşabilirim. Hadi aynaya ulaştım diyelim, dışarı nasıl çıkacağım? Uzun değil mi bu? O da düşmüş buraya.

-(Uzun) Kurtarın beni bu köpeklerden! Kimse yok mu? Huysuz kurtar beni buradan?

-(Keloğlan) Fırsat bu fırsat. Buradan hemen çıkmam lazım. Ağacı kızdırdım galiba, buradan hemen kaçmalıyım. Ne oluyor bu ağaca? Nasıl bir yere düştüm ben böyle? Hey duyuyor musun? Bırak beni! İndir yere çabuk. İşim gücüm var benim canım, senle mi oynayacağım? Hah şöyle söz dinle biraz, hemen yere indir beni. Hey ne yapıyorsun sen? İndir dediysek böyle mi dedik? Her yerim ağrıyor.

-(Kara) Nerede kaldı şu Balkız. Aynanın başına bir şey gelmeden Bilgecan Dede'yi getirse bari. Hadi Uzun'u kandırmayı başardım, Cadı gelirse ne yapacağım?

-(Keloğlan) Aynayı kaybetmemek lazım yoksa nereden dışarı çıkacağım. En iyisi aynayı güvenli bir yere götürmek, köpeklerin ve ağaçların beni bulamayacağı bir yere gitmeliyim.

3.7.4.2. İşaret Diline Birebir Çevrilen Metin

-(Keloğlan) **Sen de nereden çıktın? Kimsin? Nesin? Bura ya nasıl girdin?**

-(Pamuk kız) **Korkma** (korkma + yok) benden Keloğlan. **Benim adım Pamuk Kız, sana (sen) bir zararım dokunmaz** (dokunma + yok).

-(Keloğlan) İyi de **neden geldin? Anam görmedi mi seni?**

-(Pamuk kız) **Ben geldiğim de annen dışarı çıkıyor du. Ne güzel, annenle berabersin** (beraber + var) , **ben se..**

-(Keloğlan) **Dur** bakalım. **Ağlama** (ağlama + yok). **Ne oldu? Başına kötü bir şey mi geldi (oldu) ?**

-(Pamuk kız) **Evet Kötü Cadı, annemle babam ı yakaladı, onlar ı kırık bir ayna nın için e hapsetti** (hapis + olmak). **Bana bir tek sen yardım edebilirsin** (yardımcı + olmak) Keloğlan.

-(Keloğlan) **Demek çirkin Cadı aileni esir aldı** (hapis etmek) öyle mi? Bunu onun **yanında bırakamayız** (böyle olmaz). **Hemen Bilgecan Dede** (bilmek+ dede) 'ye **gidip durumu anlatalım.**

-(Pamuk kız) **Olmaz** Keloğlan, hiç **zaman** ımız **kalmadı** (yok). **Kırık ayna her an** (birden) **kaybol** abilir. Eğer **ayna kaybol** ursa **annemle babamı** bir daha **hiç göremeyebilirim** (göme + yok).

-(Keloğlan) **Peki o zaman** (olur), **göster bakalım nerede** ymiş bu **kırık ayna**.

-(Kara) **Hayrola** (ne oldu) **arkadaşım, nereye böyle telaşlı telaşlı. Bu kız da kim?**

-(Keloğlan) **Pamuk Kız. Cadı, ailesini esir al** (hapis etmek + var) mış, **onlar** ı bir **ayna** ya **hapsetmiş, kurtarma** ya **gidiyoruz**.

-(Prenses) **Pamuk kız** mış, **hiç gözüm tutmadı** (beğenmemek). **Bu Cadı** 'nın bir **tuzağ** ı **ol** abilir. **Oraya tek başına** (yalnız) **gitmek çok tehlike** li.

-(Keloğlan) **Aman Prenses** sen de **herkes** ten **şüphelenirsin**, bir **bak** sana **Pamuk Kız** 'a.

-(Pamuk kız) **Ben** im **tek isteğim** **ailem e kavuşmak**. **Lütfen anla** yın beni, **yardım** edin **bana**.

-(Prenses) **Ben** ce **ne yapacağımızı Bilgecan Dede**'ye **sormalıyız**. (soru + lazım)

-(Keloğlan) **Doğru söylüyorsun Prenses, ama zaman** ımız **yok**. **Siz Bilgecan Dede**'ye **gidin, olanı biteni** (her şeyi) **anlatın** **biz** de **şu ayna** ya **bakalım**.

-(Prenses) **Hiç gözüm tutmadı** (tutma + yok) **bu kız** ı, **hiç**.

-(Balkız) **Gizlice peşlerinden gidelim**. Prenses **sen** de **Bilgecan Dede**'ye **olanları anlat** ırsın olur mu?

-(Kara) **Tamam o zaman** (olur), **hadi belli etmeden** (gizlice) **yetişelim** (gidelim) **onlara. Görüşürüz** Prenses.

-(Keloğlan) **Buralar** ı **iyi bilirim, ama** orman da **hiç ayna** mayna **görmemiştim** (görme + yok).

-(Pamuk kız) **Ayna her zaman** (hep) **aynı yer** de **durmuyor** (durma + yok), **bazen** kaybolup **başka** (değişik) bir **yer** de **tekrar ortaya çık** ıyor.

-(Keloğlan) **İşte şurada bir şey parıldıyor**.

-(Pamuk kız) **İşte kırık ayna. Cadı, artık ailemi serbest bırak**.

-(Keloğlan) **Nasıl da oyuna geldim** (düştüm).

-(Balkız) **Prenses** (o) bu **kız** dan **şüphe** lenmekte **haklı** ymış, **Keloğlan** ı (yardım etmek) o **aynadan** (ayna + içinden) **çıkarmalıyız** (çıkarmak + lazım).

-(Kara) Ben şimdi gösteririm o kıza, arkadaşımı tuzağa düşürmek neymiş görür o!

-(Balkız) **Önce bir düşünelim** (düşünmek + lazım).

-(Cadı) **Aferin Pamuk Kız, sen den hiç ümidim yok tu ama Keloğlan 'ı aynaya** (ayna + içine) **hapsetme yi başardın.**

-(Pamuk kız) **Ben den istediğin her şeyi yaptım, şimdi lütfen ailemi serbest bırak.**

-(Cadı) **Demek aileni geri istiyorsun, al o zaman** (buyur).

-(Pamuk kız) **Ama onlar ı tekrar insan haline dönüştüreceğine söz vermiştin.**

-(Cadı) **Sözüm ü tutacağım küçük kız ama Bilgecan Dede'den güçlerimi geri aldığım da.**

-(Keloğlan) Ah **hain** (kötü) **Cadı, kötü oyunlarına alet** (araç) **ettin şu kızcağızı** (küçük + kız).

-(Balkız) **Demek Pamuk Kız bu yüzden Keloğlan'ı tuzağa düşürmüş, aile sini kurtarmak için. Sen burada ayna yı gözetle** (bak) **bir yere götürmediklerinden emin olmalıyız**

-(Kara) **Sen ne yapacaksın?**

-(Balkız) **Bilgecan Dede 'yi bulacağım, bize ancak o yardım edebilir** (yardımcı olur).

-(Keloğlan) Ah **benim kel kafam, nasıl düştüm bu tuzağa, buradan bir çıkayım** **Cadı, göstereceğim sana insanlar ı hapsetme yi, kedi ye dönüştürme yi. Niyetleri iyi değil** (kötü görünüyorlar) **anlaşılan. Bir yerlere saklansam iyi ol ur, yer yok hemen kaçmalı** (koşmak + lazım). Bu **köpekler beni çiğ çiğ yiyecek! Eyvah eğer benim bu kel kafam hemen bir yol bulmazsa** (bulmak + lazım), **yemek olacağım** bu namertlere.

-(Kara) **Ortalık** (her yer) **sakin leşti bu ayna yı alıp güvenli** (gizli) **bir yere götürmeli** (götürmek + lazım).

-(Uzun) **Nereye gitti bu tavuk acaba? Deh bili bili bili. Ne güzel bir ayna. Çatlak patlak ama olsun para eder** (getirir) **herhalde. Huysuz** (parmak alfabesi) **buna çok sevin ecek.**

-(Kara) Hey! **Dur sana, ne yapıyorsun? O ayna yı alamazsın.**

-(Uzun) **Niyeymiş** (neden) **o? Ben buldum, benim bu ayna.**

- **Hayır, Cadı nın ayna sı o. Sihir li bir ayna sen in işine yaramaz** (lazım değil).

-(Uzun) **Sihir** li mi? Ne sihir yapıyor bu?

-**Bırak diyorum sana şu ayna yı. Keloğlan ayna nın içinde kal dı.**

-(Uzun) **Keloğlan mı? Ayna nın içinde ne var ki? Benim tavuk oraya kaç mış olmasın (içinde mi?)?**

-(Kara) **Bilmiyorum. Ama içeride (içinde) bir sürü (çok) tavuk olabilir. İstersen gir de bir bak.**

-(Uzun) **Bir sürü (çok) tavuk ha. Daha önce söyleseydin ya bunu. Gerçek ten sihir liymiş. Tavuklar neredesiniz? Birileri geliyor, en iyisi onlara sorayım.**

-(Balkız) **İşte böyle Bilgecan Dede. Cadı, Keloğlan 'ı ayna nın içine hapsetti.**

-(Bilgecan Dede) **Ayna, Kara Dünya ya geç en kapılar dan biri ol malı.**

-(Balkız) **Kara Dünya mı?**

-(Bilgecan Dede) **Evet Kara Dünya. Kötü yaratıklar ın çoğu orada (içinde) yaşar. Önce ayna yı güvenli bir yere götürelim (aynayı koruyalım), sonra Keloğlan 'ı içinden nasıl çıkaracağımızı düşünürüz (bulmamız lazım). Eğer ayna kırıl ırsa, vah zavallı Keloğlan haline (kötü şey olur).**

-(Prenses) **Kırıl ırsa ne olur Bilgecan Dede? Yoksa Keloğlan hep orada (içinde) mı kalır?**

-(Bilgecan Dede) **Başka çıkış yollar ı var ama bulmak çok zor Prenses.**

-(Balkız) **Kara, ayna nın başında bekliyor (aynayı koruyor), hemen yanına gidelim öyleyse.**

-(Keloğlan) **Bir yol unu bul up buradan kurtulmam gerek (çıkmam + lazım). Vakit kaybetmeden (geçmeden) aşağı insem belki ayna ya ulaşabilirim (alabilirim). Hadi ayna ya ulaştım diyelim, dışarı nasıl çıkacağım (nasıl yapacağım) ? Uzun değil mi bu? O da düş müş buraya.**

-(Uzun) **Kurtar ın beni bu köpekler den (kötülerden), Kimse yok mu? Huysuz kurtar beni buradan?**

-(Keloğlan) **Fırsat bu fırsat. Buradan hemen çıkmam lazım. Ağacı kızdırdım galiba buradan hemen kaçmalıyım (kaçmam + lazım). Ne ol uyor bu ağaca? Nasıl bir yere düştüm ben böyle? Hey (beni) duyuyor musun? Bırak beni! İndir (bırak) yer e**

abuk. **İŖim** gücüm **var** (ok) benim canım, **senle mi oynayacağım?** **Hah Ŗyle** (aferin) söz dinle biraz, **hemen yer e indir** (bırak) beni. Hey **ne yapıyorsun sen?** İndir dediyssek böyle mi dedik? **Her yerim ağrıyor.**

-(Kara) **Nerede kaldı** (neden gelmedi) Ŗu **Balkız?** **Ayna** nın **baŖına bir Ŗey gelmeden** (korktuğum olmadan) Bilgecan Dede 'yi **getirse bari** (hemen gelsin). Hadi **Uzun** u **kandırma** (kandırdım) yı baŖardım. **Cadı gel irse ne yapacağım?**

- (Keloğlan) **Ayna** yı **kaybetmemek lazım** yoksa **nereden dıŖarı çıkacağım?** En iyisi **ayna** yı **güvenli bir yere götürmek** (almak ve gitmek), **köpekler in ve ağaçlar ın beni bulamayacağı** bir **yer e gitmeliyim** (gitmek + lazım).

3.7.4.3. Anlamalı Bir Bütün Olarak Yalnızca İŖaret Dili İle Anlatılan Metin

-(Keloğlan) Sen nereden çıktın? Kimsin? Nesin? Buraya nasıl girdin?

-(Pamuk kız) Korkma benden Keloğlan. Benim adım Pamuk Kız, sana bir zararım dokunmaz.

-(Keloğlan) Neden geldin? Anam görmedi mi?

-(Pamuk kız) Ben geldiğimde annen dıŖarı çıkıyordu. Ne güzel annenle berabersin, bense..

-(Keloğlan) Dur. Ağlama. Dur. Ne oldu? Kötü bir Ŗey mi oldu?

-(Pamuk kız) Evet, kötü Cadı annemle babamı yakaladı, onları kırık bir aynanın içine hapsedti. Bana sen yardımcı olabilirsin.

-(Keloğlan) Demek irkin Cadı aileni esir aldı? Böyle olmaz. Hemen Bilgecan Dede'ye gidip durumu anlamamız lazım.

-(Pamuk kız) Olmaz, hiç zamanımız yok. Kırık ayna her an kaybolabilir. Ayna kaybolursa annemle babamı hiç göremeyebilirim.

-(Keloğlan) Olur, göster bakalım neredeymiŖ bu kırık ayna.

-(Kara) ne oluyor arkadaŖım, nereye gidiyorsunuz telaŖlı telaŖlı. Bu kız kim?

-(Keloğlan) Pamuk Kız, Cadı ailesini esir almıŖ, onları bir aynaya hapsedmiŖ, kurtarmaya gidiyoruz.

-(Prenses) Pamuk Kız'mıŖ, hiç beğenmedim bu kızı. Bu Cadı'nın bir tuzağı olabilir. Oraya tek baŖına gitmek çok tehlikeli.

- (Keloğlan) Aman sen de hep şüpheleniyorsun, bir baksana Pamuk Kız'a.
- (Pamuk kız) Benim tek isteğim aileme kavuşmak. Lütfen anlayın beni, yardım edin.
- (Prenses) Bence ne yapacağımızı Bilgecan Dede'ye sormalıyız.
- (Keloğlan) Doğru söylüyorsun Prenses, ama zamanımız yok. Siz Bilgecan Dede'ye gidin, olanı biteni anlatın, bizde aynaya bakalım.
- (Prenses) Hiç gözüm tutmadı bu kızı, hiç beğenmedim.
- (Balkız) Gizlice peşlerinden gidelim. Prenses sende Bilgecan Dede'ye olanları anlatırsın olur mu?
- (Kara) Tamam o zaman, hadi belli etmeden yetişelim onlara. Görüşürüz Prenses.
- (Keloğlan) Buraları iyi bilirim ama ormanda hiç ayna görmemiştim.
- (Pamuk kız) Ayna her zaman aynı yerde durmuyor, bazen kaybolup başka bir yerde tekrar ortaya çıkıyor.
- (Keloğlan) İşte şurada parlayan bir şey var.
- (Pamuk kız) İşte kırık ayna. Cadı, artık ailemi geri ver.
- (Keloğlan) Nasıl tuzağa düştüm.
- (Balkız) Prenses bu kızıdan şüphelenmekte haklı, Keloğlana yardım edip onu kurtarmalıyız.
- (Kara) Ben şimdi gösteririm o kıza, arkadaşımı tuzağa düşürmek neymiş görür o!
- (Balkız) Önce bir düşünelim, bekle.
- (Cadı) Aferin Pamuk Kız, senden hiç ümidim yoktu, aferin Keloğlan'ı aynaya hapse etmeyi başardın.
- (Pamuk kız) Benden ne istediysen yaptım, şimdi lütfen ailemi serbest bırak.
- (Cadı) Demek aileni geri istiyorsun, al.
- (Pamuk kız) Ama onları tekrar insan haline dönüştüreceğine söz vermiştin.
- (Cadı) Sözümü tutacağım küçük kız ama Bilgecan Dede'den güçlerimi geri aldığım da sözümü tutacağım.
- (Keloğlan) Kötü Cadı, kötü oyunlarına alet ettin şu kızcağızı.

-(Balkız) Demek Pamuk Kız bu yüzden Keloğlan'ı tuzağa düşürmüş, ailesini kurtarmak için. Sen burada aynayı koru.

-(Kara) Sen ne yapacaksın?

-(Balkız) Bilgecan Dede'yi bulacağım, bize ancak o yardım eder.

-(Keloğlan) Benim kel kafam, nasıl düştüm bu tuzağa, buradan bir çıkayım Cadı, göstereceğim sana insanları hapsedmeyi, kediye dönüştürmeyi. Niyetleri iyi değil anlaşılan. Bir yerlere saklansam iyi olur, yer yok hemen kaçmalı. Bu köpekler beni yiyecek! Eyvah benim bu kel kafam hemen bir yol bulmalı, yoksa yemek olacağım.

-(Kara) Ortalık sakinleşti bu aynayı alıp saklamalıyım.

-(Uzun) Nereye gitti bu tavuk acaba? Deh bili bili bili. Ne güzel bir ayna. Çatlak ama olsun para eder. Huysuz çok sevinecek.

-(Kara) Hey! Dur, ne yapıyorsun? O aynayı alamazsın.

-(Uzun) Neden? Ben buldum, bu benim.

-(Kara) Hayır Cadı'nın aynısı. O sihirli kötü bir ayna, senin işine yaramaz.

-(Uzun) Sihirli mi? Ne sihir yapıyor?

-(Kara) Bırak diyorum sana şu aynayı. Keloğlan o aynanın içinde kaldı.

-(Uzun) Keloğlan mı? Aynanın içinde ne var? Benim tavukta orada mı?

-(Kara) Bilmiyorum. Ama içeride bir sürü tavuk olabilir, istersen bak.

-(Uzun) Bir sürü tavuk. Daha önce söyleseydin. Gerçekten sihirliymiş. Tavuklar neredesiniz? Birileri geliyor, en iyisi onlara sorayım.

-(Balkız) İşte böyle Bilgecan Dede, Cadı Keloğlan'ı aynanın içine hapsetti.

-(Bilgecan Dede) Ayna, Kara Dünya'ya geçen kapılardan biri olmalı.

-(Balkız) Kara Dünya mı?

-(Bilgecan Dede) Evet, Kara Dünya. Kötü yaratıkların çoğu orada yaşar. Önce aynaya güvenli bir yere götürelim, sonra Keloğlan'ı içinden nasıl çıkaracağımızı düşünürüz. Eğer Ayna kırılırsa, vah zavallı Keloğlan haline.

-(Prenses) Kırılırsa ne olur arkadaşşıma? Yoksa Keloğlan hep orada mı kalır?

-(Bilgecan Dede) Başka çıkış yolları var ama bulmak çok zor.

-(Balkız) Kara aynanın başında bekliyor, hemen yanına gidelim öyleyse.

-(Keloğlan) Bir yolunu bulup buradan kurtulmam lazım. Vakit kaybetmeden aşağı inip koşsam belki aynaya ulaşabilirim. Hadi aynaya ulaştım diyelim, dışarı nasıl çıkacağım? Uzun bu? O da düşmüş buraya.

-(Uzun) Kurtarın beni bu kötü köpeklerden! Kimse yok mu? Huysuz kurtar beni buradan?

-(Keloğlan) Buradan hemen çıkmam lazım. Ağacı kızdırdım sanırım, buradan hemen kaçmalıyım. Ne oluyor bu ağaca? Nasıl bir yere düştüm? Hey duyuyor musun? Bırak beni! İndir yere çabuk. İşim var, senle mi oynayacağım? Aferin, söz dinle, hemen yere indir beni. Hey ne yapıyorsun sen? İndir dediysek böyle mi dedik? Her yerim ağrıyor.

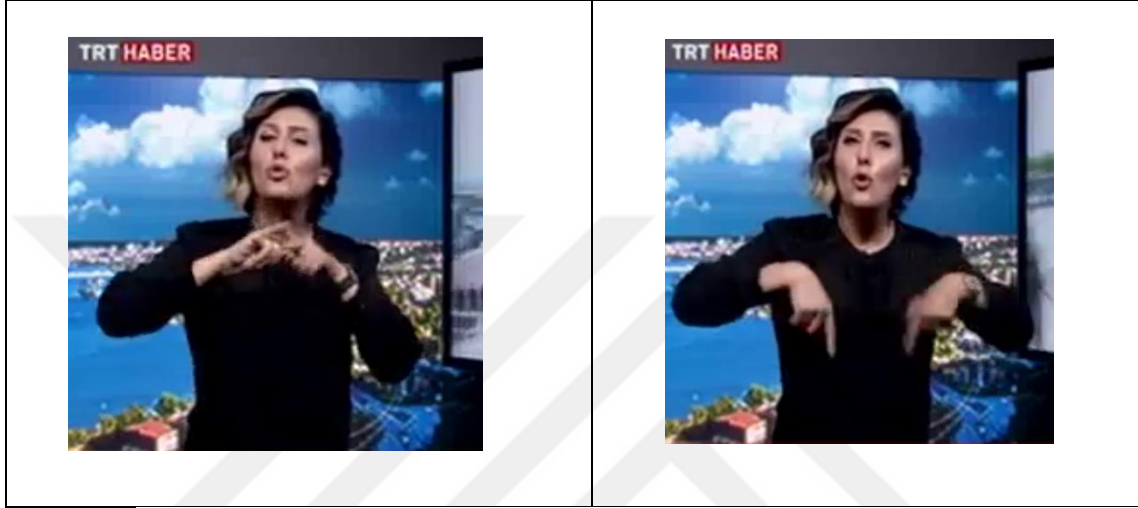
-(Kara) Neden hala gelmedi Balkız, aynaya bir şey olacak diye korkuyorum. Hemen gelseler. Uzun'u kandırdım. Cadı gelirse ne yapacağım?

-(Keloğlan) Aynayı kaybetmemem lazım yoksa nereden dışarı çıkacağım. Aynayı güvenli bir yere götürmek, köpeklerin ve ağaçların beni bulamayacağı bir yere gitmeliyim.

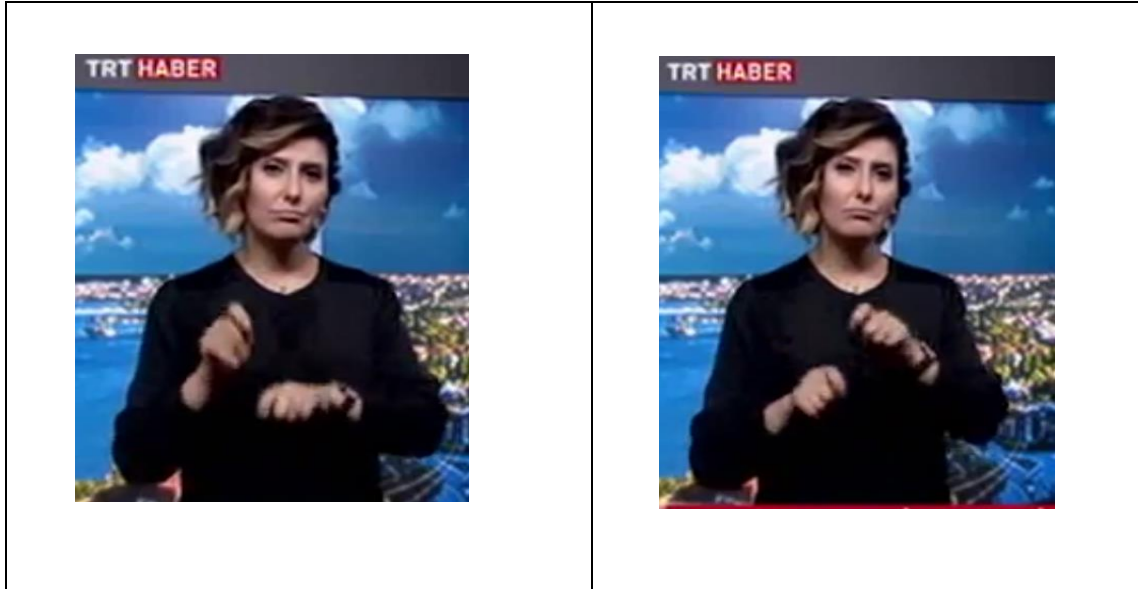
3.8. Araştırmanın Bulguları

1. Çoğul kelimeler iki defa işaret edilerek gösterilmiştir. Çoğul kelimenin topluluğu ifade ettiği durumda ise işaretten sonra daire çizilmiştir.

Görsel 2. Topluluk ifade eden kelimede (sanıklar) önce işaret yapılmış, ardından daire çizilmiştir.

Görsel 3. Çoğul kelimede (*atölyeler*) işaret iki defa yapılmıştır.

2. Dört ayrı programın işaret dili tercümanları kadındır.

Görsel 4. İşaret dili tercümanlarının cinsiyeti

3. Zamirler kelimelerden sonra ayrı bir işaret ile gösterilmiştir. Örneğin; ‘suçlanıyorum’ kelimesi ‘suç + ben’ işareti ‘karşınızdayız’ ‘karşı + biz’ işareti ile gösterilmiş.

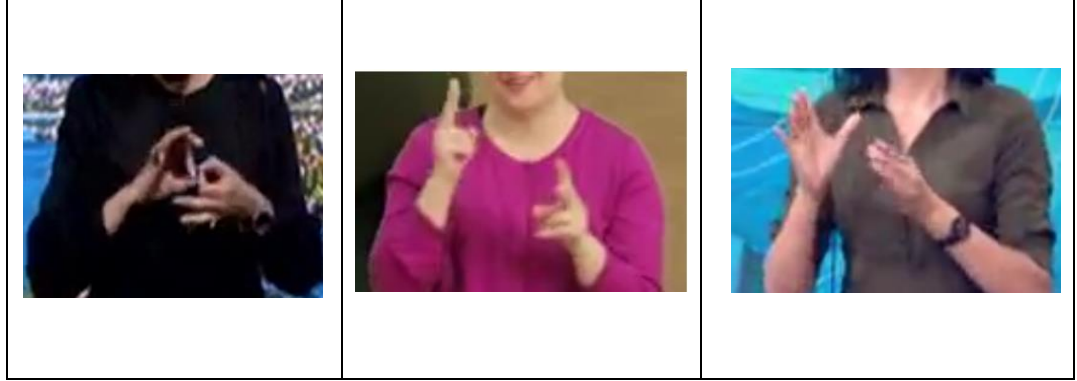
4. Kavramlar, kişi isimleri ve özel isimler parmak alfabesi ile gösterilmiştir. Parmak alfabesi kullanılırken dudaklar, belirgin bir şekilde işarete eşlik etmiştir. Buradan kasıt parmak alfabesiyle işaret edilen harflerin/kavramların dudak okuma ile anlaşılabilirliğini arttırmaktır.

Görsel 5. YAŞ kavramı parmak alfabesi ile gösterimi ve dudak hareketleri

5. Olumsuzluk bildiren kelimeler ‘kelime + yok’ veya ‘kelime + siz/sız’ işareti birlikte kullanılarak gösterilmektedir.
6. Konuşmacının ekranda görünmediği zamanlar, arka fondaki konuşmaları işaret dili ile aktarırken ‘olduğunu söyledi, anlattı, dedi vb.’ gibi ek işaretlerle anlamsal bütünlüğü sağlanmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir.
7. Konuşmanın içeriğine göre bir kelimenin işaret diline bir başka kelime ile çevrildiği gözlemlenmiştir. Bu, herhangi bir anlatım bozukluğu, anlamsal daralma ya da anlam bütünlüğünün bozulmasına yol açmamış, aksine işaret dilinde anlatım bütünlüğü sağlamıştır. Bu durum işaret dilinin iletişim için yeterli esneklikte olduğunu kanıtlamaktadır.
8. İşaret dili tercümanlarının kıyafetleri düz renk, şekilsiz ve desensizdir. Buradaki amacın el ve parmak hareketlerinin belirginliğini sağlamak, hareketlerin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak olduğu söylenebilir.

Görsel 6. İşaret dili tercümanlarının kıyafetleri

1. Programda konuşma ve işaret dilinin konuşma hızları aynı değildir. İşaret dilinin konuşma diline oranla daha yavaş olduğu ve bazen işaret dilinin konuşma dilinin gerisinde kaldığı saptanmıştır. Konuşma başladıktan birkaç kelime sonra işaret diline çeviri başlamaktadır. Doğal olarak konuşma ile anlatımın sona ermesinden birkaç kelime sonra işaret dili ile anlatım sona ermektedir.
2. Programların kelime analizinde sözlü anlatım ile işaret dili ile anlatım sözcük sayıları birbirinden farklıdır. Aynı konuyu aynı kelimelerle (ya da eş anlamlı kelimelerle) anlatmalarına karşın işaret dili ile anlatımda sözcük sayısı sözlü anlatımdan azdır. Buna işaret dilinin sözcük dağarcığının değil, daha az sözcük ile işaret dilinde anlatımının mümkün olduğu –dolayı, hâlihazırda vb. sözcüklere gereksinim duyulmaması ve birleşik sözcüklerin bir hareket ile gösterilmesi- ve birebir çeviri yerine anlamın aktarılmasından kaynaklanmaktadır. Kelime analizi sonucunda şu verilere ulaşılmıştır;
 - A. Haber programı boyunca spikerin konuştuğu kelime sayısı **824**'tür. Bunların **206**'sı isim, **85**'i fiildir. Spikerin işaret dili ile ifade ettiği kelime sayısı ise **787** 'tür. İşaret dilinde kullanılan kelimelerin **121** tanesi isim, **83** tanesi fiildir.

Tablo 4. Haber programı sözcük analizi

İsim (121)	Fiil (83)
Terör, alan, örgüt, darbe, girişim, ev, genelkurmay, ifade, üye, çatı, duruşma, personel, başkan, korgeneral, yapı, savunma, gözaltı, hayat, kişi, başkanlık, eylem, konsey, sanık, dava, söz, dönem, etkin, mücadele, yıl, rektör, görev, operasyon, polis, insan, hava, araç, isim, sağlık, kontrol, general, soruşturma, gece, emir, müebbet, etki, kısım, baskı, hapis cezası, ayrıntı, emniyet, korucu, terörist, etki, akşam, sabah, güvenlik, güç, yardım, jandarma, kobra helikopter, enerji, piyasa, tüketici, memnuniyet, rapor, çıta, hedef, iletişim, mesafe, rakam, verici, oran, kesinti, mecra, süre, haber, mail, yol, telefon, asgari, nokta, itibar, endeks, vatandaş, çağrı, merkez, kriter, bölge, soru, atölye, cevap, hat, festival, teknoloji, otomobil, örnek, öğrenci, robot, tank, kişi, araç, grup, set, yön, ilgi, futbol, yazılım, cihaz, kodlama, bilim adamı, yüzme, boyun, nabız, görme, yürüme, yer, milli sporcu, hikaye, ekran, kol, balıkadam, imkân, madalya, gurur, hayal, şart, kürsü, final, başarı, cumhurbaşkanı, paralimpik, oyun, özgür, fırsat, ağırlık, insan dünya, rica, havuz, uçak, tarz, kardeş, hareket, sokak, sanat, engelli öykü, bülten, pazartesi, gün	Başla, sor, söyle, anlat, suçlan, et, yürüt, hisset, ifade et, götür, hazırla, şaşır, geçir, yap, al, sağla, belirle, de, iste, gel, gerçekleştir, dalgalandır, ara, bulun, açıkla, bil, kat et, çek, bit, dön, uzaklaştır, çalış, getir, anlat, hitap et, teşekkür et, konuş, değiş, sarıl, vazgeç, gider, başar, yakala, ortaya koy, belirle, düzenle, çık, iste, bağla, git, söyle, değiştir, ol, sergile, kullan, kur, oyna, gör, izle, göster, düşün, tüket, üret, takıl, ekle, ölç, sağla, temsil et, ver, kazan, yetiştir, rica et, hareket et, unut, görüş

B. Spor programı boyunca spikerin konuştuğu kelime sayısı **645**'tir. Bunların **99** tanesi isim **61** tanesi fiildir. Spikerin işaret dili ile ifade ettiği kelime sayısı ise **595**'tir. İşaret dilinde kullanılan kelimelerin **51** tanesi fiil, **86** tanesi ise isimdir.

Tablo 5. Spor programı sözcük analizi

İsim (86)	Fiil (51)
Türkiye, Bulgar, Avrupa, Makedonya, milli, takım, spor, futbol, eleme, hazırlık, saat, ekran, rakip, file, dünya, gelişme, randevu, ay, forma, yıldız, ekip, yaş, maç, gol, galibiyet, top, kale, yenilgi, genç, beraberlik, karşılaşma, dua, hakem, mimar, kupa, özet, taraftar, görüntü, gün, hata, sayı, şans, final, tarih, kaynak, çaba, mücadele, yıl, başbakan, pozisyon, çalışan, telefon, aile, bilgi, kafa, yönetim, göz, tebrik, mesaj, başarı, şampiyon, sezon, kırmızı, bülten, kart, vazife, penaltı, ayak, direktör, penaltı, lider, teknik, golcü, istatistik, futbolcu, siyah, unvan, beraberlik, beyaz, kral, ekip, zirve, sarı, mağlubiyet, hareket, not.	Çık, al, ye, at, ol, de, et, yet, bit, kal, gel, Kaç, ara, yen, özle, dile, taşı, Yönet, başla, bırak, yayınla, karşılaş, bul, havalandır, geç, davet et, yap, hak et, git, ayrıl, esirge, geçir, oyna, kazan, inan, güven, teşekkür et, yüksel, kenetlen, gururlan, tebrik et, paylaş, göster, görüş, başvuru, kaybet, başar, yüksel, buluş, şaşır sars, takip et.

C. Eğlence programı boyunca konuşulan kelime sayısı **920**'dir, bunların **138** tanesi isim **71** tanesi fiildir. Tercümanın işaret dili ile ifade ettiği kelime sayısı ise **780** 'tür. İşaret dilinde kullanılan kelimelerin **65** tanesi fiil, **96** tanesi ise isimdir.

Tablo 6. Eğlence programı sözcük analizi

İsim (96)	Fiil (65)
El, sağlık, ekran, stüdyo, konuk, hafta, yürek, gurur, gece, Cuma, program, arkadaş, konuk, dünya, şampiyon, söz, rekor, literatür, yıl, özellik, kadın, uluslararası, voleybol, Avrupa, Kupa, doğru, Kitap, maç, rahatlık, Antrenör takım milli antrenman, emek, karşılık, selam, yabancı, oyuncu, mikrofon, İsim, Gerçek, sezon, ülke, başarı, platform, ay, serüven, kulüp, gazete, haber, ağız, havaalanı, futbol, meydan, sokak, gezi, açık, araba, otobüs, kalabalık, sabah, eş, aile, sorun, tribün, ad, şiir, final, rakip, fidan, boy, şimşek, servis, smaç, manşet, blok, kız, zeki, çevik, ahlak, hece, merak, bekar, yaş, genç, alkış, yolcu, program, dizi, konfeti, heyecan, yaş, ev, abla, stüdyo, hayran, program, müzik, sohbet	Gel, bekle, atla, davet et, ol, al, bul, söyle, tat, alıştır, kazan, kaybet, gir, çık, söyle, ver, hisset, dinle, kapat, getir, teşekkür et, duy, temsil et, bit, çalış, başar, getir, konuş, dön, sor, karşıla, tıkan, gör, de, kıyasla, uyan, Özür dile, git, telafi et, iste, değiştir, çık, yet, yaz, oku, unut, inle, titre, yorul, uy, dile, et, devam et, beğen, düşün, bit, çağır, ye, büyü, kaç, çalış, yetiş, yap, gör, dinle.

D. Çocuk programı boyunca konuşulan kelime sayısı **767**'tür. Bunların **65** 'i fiil **71** 'i isimdir. Tercümanın işaret dilinde ifade ettiği sözcük sayısı ise **722**'dir. Bu kelimelerin **65** tanesi fiil, **51** tanesi ise isimdir.

Tablo 7. Çocuk programı sözcük analizi

İsim (51)	Fiil (65)
Zarar, ad, pamuk, cadı, baba, baş, ayna, kız, anne, aile, esir, durum, orta, arkadaş, göz, tuzak, orman, serbest, yer, tehlike, tekrar, doğru, niyet, oyun, insan, söz, köpek, hak, ümit, dünya, tavuk, kedi, güç, kafa, alet, yol, yemek, vakit, ağaç, yaratık, para, kapı, sihir, iş, fırsat, gerçek, dış, hal, yer, söz.	Çık, gir, dur, kork, ol, ağla, yakala, bak, dokun, kaybol, gel, gör, yardım et, hapset, al, iste, bırak, git, anlat, kal, göster, söyle kurtar, anla, tut, düşün, götür, et, parla, dönüştür, şüphelen, kavuş, bul, kaç, yap, bil, sor, de, saklan, görüşme düş, bırak, yara, bekle, gözetle, düşür, başar, yaşa, iste, ver, ye, duy, sakinleş, in, sevin, geç, söyle, ağrı, kurtul, ulaş, bırak, kızdır, oyna, kal, getir, dinle, kandır.

9. Haber programında işaret diline 4 cümle (62 kelime) çevrilmemiştir. Çevrilmeyen cümleler şunlardır: “Desteklerini esirgemediler; Avrupa şampiyonasında ve Dünya şampiyonasında madalya aldığım da yaklaşık yetmiş ülke vardı hepsine ayakta marşımızı dinletmek benim için bir onurdu; Avrupa şampiyonasında ve Dünya şampiyonasında madalya aldığım da yaklaşık yetmiş ülke vardı hepsine ayakta marşımızı dinletmek benim için bir onurdu; İşaret geldi ve yarış başladı. Beytullah iyi başladı, devamını da iyi getirmeli; Ve bana sahip çıktı; İnsanlar şaşırıyorlar.” Çocuk programında işaret diline 2 cümle çevrilmemiştir, bu haber programına göre daha azdır ve çevrilememesi gerek duyulmamasından kaynaklanır. Çevrilemeyen cümleler; “Hemen yanına gidelim öyleyse; Bir yere götürmediklerinden emin olmalıyız.”. Eğlence programında konuşmalar diğer programlara oranla daha hızlıdır. Konuşmaların hızlı olmasına karşılık işaret dili çevirmenin çeviremediği cümle sayısı azdır. Programda işaret diline 6 cümle çevrilmemiştir. Bu cümleler şunlardır: “Harikasınız; O

yüzden hep; Ülkemizi, böyle güzel bir platformda, çok iyi bir şekilde temsil ettik; Ya bu enteresan bir şey; Ya, ben seni yerim; Dizi iyi gidiyor.” Spor programlarında çevrilmeyen cümle yoktur.

10. Çocuk programında cümleler diğer programlara göre daha kısa, kelimeler ise günlük diyaloglarda geçen, anlaşılır kelimelerdir. Eklemeli (türemiş) kelimeler ve dolaylı anlatımlar azdır.

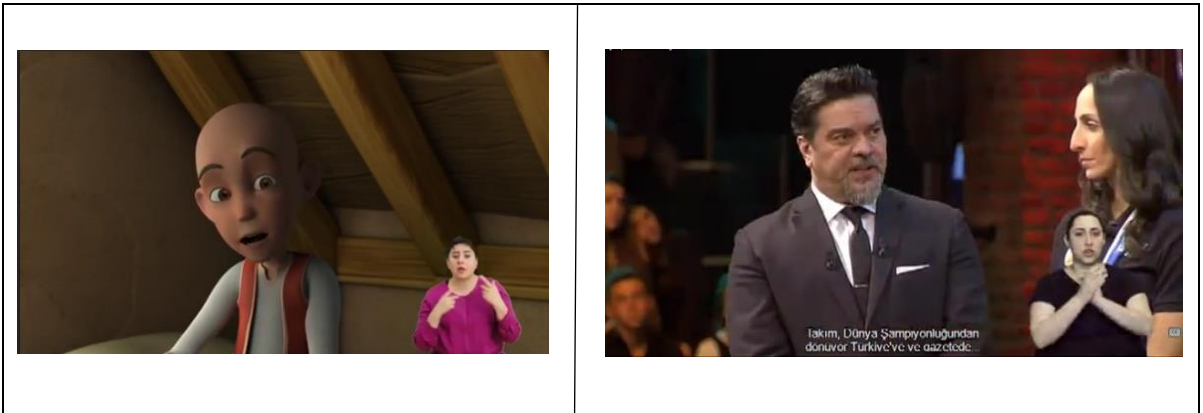
11. Çocuk programında kültürel öğelere yer verilmiştir (cadı, kültürel kıyafetler, bilge ve yaşlı kişi, vb.).

Görsel 7. Kültürel göstergeler

3. Çocuk ve eğlence programlarında işaret dili anlatıcısı ekranın sağ alt köşesindedir.

Görsel 8. Eğlence ve Çocuk programında işaret dili tercümanının ekrandaki yeri

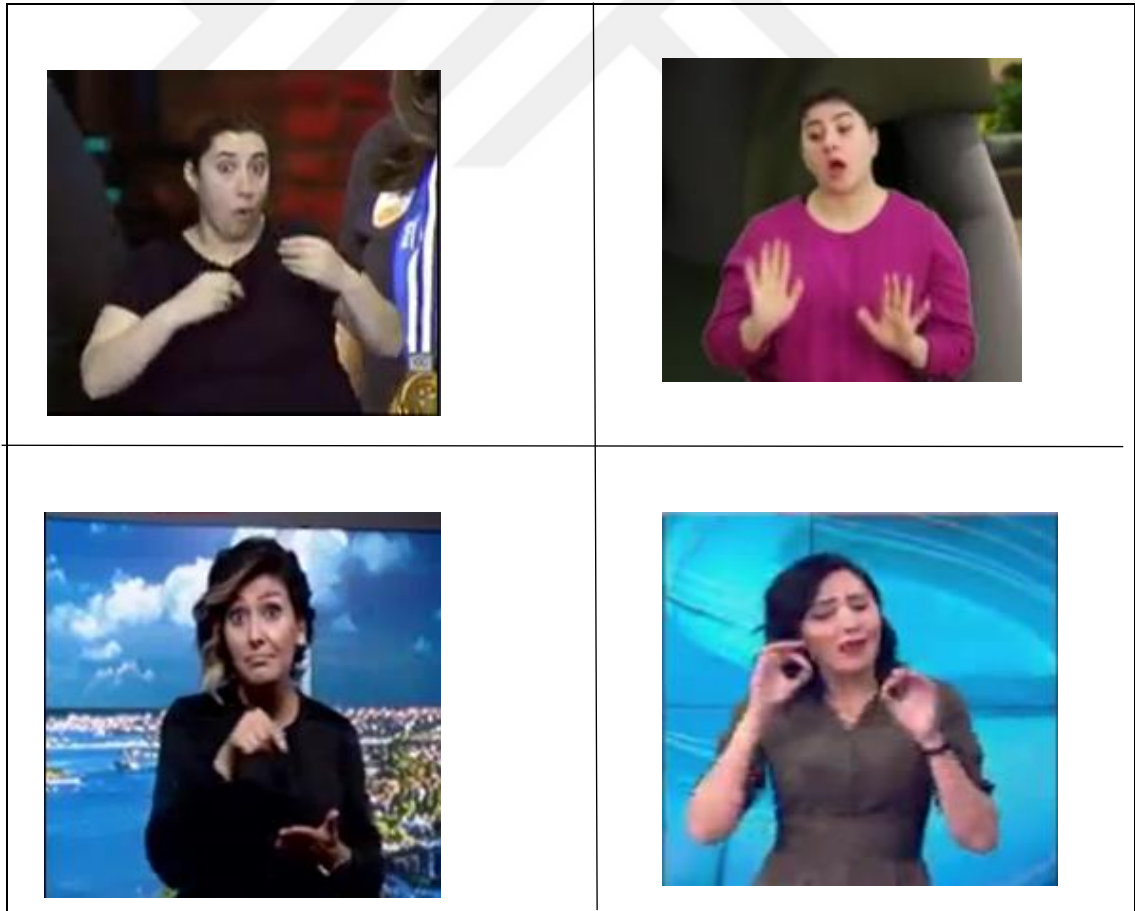
4. Haber programlarında ekranın yarısı işaret dili anlatıcısına ayrılmıştır.

Görsel 9. Haber ve Spor programlarında işaret dili tercümanının ekrandaki yeri

12. Mimiklerin, -işaret edilen kelimenin yapısı içerisinde olmamasına rağmen- işaret dilinde konuşmaya dahil olduğu, anlamı pekiştirdiği ve anlatımı güçlendirdiği gözlemlenmiştir.

Görsel 10. İşaret dilinde mimik hareketleri

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İletişimin temel aracı dildir. Diğer bir deyişle, dilin temel işlevi iletişimi sağlamaktır. Dili yalnızca seslerden ibaret saymak işitme engellilere ve onların sözsüz ve temel iletişim kanalı olan işaret diline haksızlık etmek olacaktır. İşitme engelli bireyler, işitme kaybı nedeniyle konuşma becerilerini kullanamamaktadırlar. Bu durum işitme engellilerin dil kullanmalarına engel olmamakta, aksine işitme engellilere kendi dillerini oluşturabilme fırsatı vermektedir. İşaret dili dünyanın her yerinde işitme engelliler tarafından oluşturulan ve konuşma dilleri gibi çeşitlilik gösteren görsel bir dildir. İşaret dilinin birimlerini bireyin bedeni oluşturmakta, çevresel etkenler de bu birimler arasında yer almaktadır. Araştırma analizi sonuçları bu savı desteklemektedir.

İletişim kanalı olarak işaret dilinin kullanılması iletişim evrenini yeniden şekillendirmektedir. İşaret dilinin kullanıldığı bir iletişim ortamında alıcı, kaynak, mesaj, kanal, gürültü vb. bütün öğeler işitme engelli bireylere göre yeniden biçim almaktadır. Şekil 1’ de kullanılan iletişim süreci, iletişim kanalı olarak işaret dili düsturu üzerine düşünülecek olursa aşağıdaki sonuçlara ulaşılır:

İşaret dilinin tek iletişim kanalı olarak varsayıldığı durumda, alıcı veya kaynaktan en az biri işitme engellidir. Alıcı veya kaynaktan en az birinin işitme engelli olması ve iletişim kanalının işaret dili olması durumunda alıcının ve vericinin ikisinin de işaret dili biliyor olmasını gerektirir. Alıcı ve kaynaktan en az birinin işitme engelli olması mesajı veriliş biçimini şekillendirecektir. Şöyle ki; mesaj ya görsel bir dil olan işaret dili (jest, mimik, dudak okuma, işitme düzeyine bağlı olarak sesler ve parmak alfabesi) ile ya da görsel bir metin (yazı, film, fotoğraf, harita vs.) ile verilir. (İşitme engelli bireylerin iletişim kurma biçimleri ise şu şekilde sıralanabilir: İşaret dili, jest, mimik, dudak okuma, işitme düzeyine bağlı olarak sesler ve parmak alfabesi.) Mesaj üretimi, üreticinin duygu, düşünce, inanç vb. göre şekil almaktadır. Ancak burada değinilmesi gereken bir nokta da –mesaj üreticisinin işitme engelli olması durumunda- sağır kültürü

ve sağır bireyin düşünme kabiliyetidir. Üretilen mesajın temelinde bu iki durum ana etkindir. Mesajın içeriği görsel iletişim diline (işaret dili, parmak alfabesi, dudak okuma vb.) ve görsel algıya göre şekillenmektedir. İşitme engelli bireylerde, engellilik düzeyine bağlı olarak sözlü iletişim gerçekleştirilebilir. Orta düzey ve cihaz kullanıcısı olan işitme engelliler belirli bir seviyede olan sesleri duyabilir. Mesajın görselliği, alıcı ve kaynaktan en az birinin işitme engelli olması durumunda geribildirim de yine görsel bir dil ya da görsel metin ile gerçekleşir. İşaret dili ile iletişimde gürültüyü görsel ya da görsel algıyı engelleyen unsurlar oluşturmaktadır. Bu unsurların başında ışığın yetersiz olması gelmektedir. İşitme engelli bireyler için yeterli aydınlatıcı yoksa iletişimin olması – dokunsallık dışında-neredeyse imkânsızdır. Bir diğer gürültü, alıcı ve verici arasına giren kişi veya objelerdir. Böylesi bir durumda iletişim aniden kopabilir. İletişim evreninde çok sayıda kanal mevcuttur. İşitme engellilerde ise mesaj görsel olarak iletilmesi için kod çözümü görsel iletilere bağlıdır.

Yüz yüze iletişimde önemli olan üç öge (sözcük, beden dili ve ses tonu) işaret dili ile iletişimde de aynı ölçüde önem taşımaktadır. İşaret dilinde bedenın kendisi dil olarak kullanılmaktadır, bu beden dili ile karıştırılmamalıdır; beden dili sözlü anlatımı destekleyen ve daha çok duyguların bir tür dışavurum şeklidir. İşaret dilinde bedenın kendisi anlatımı sağlayan bir dildir. Ve elbette ki iletişim destekleyen ortak beden dili öğelerini barındırır. Mimikler buna en temel örnek olmaktadır. Mimik kullanımı işaretin kendisinde dâhil olmamasına rağmen işaret diline konuşma dilinden daha fazla eşlik etmektedir. Analiz sürecinde işaret dili tercümanlarının yoğun bir şekilde mimik hareketlerine başvurdukları görülmüştür. Mimik hareketlerini gerektirmeyen kelimeler dışında, kelimenin anlamına göre tercümanlar mimik hareketlerinde bulunmuşlardır. Tercümanlar mimik hareketleriyle anlatımı güçlendirmeye, anlatım bütünlüğünü sağlamaya çalışmaktadırlar.

Sözcükler işaret dilinde farklı bir biçim almaktadır. Konuşma dilinde konuşma aygıtları (ses telleri, dil, dudak vb.) tarafından dile getirilip işitme yolları ile algılanmaktadır. İşaret dilinde ise sözcükler el, kol mimik vb. hareketleri ile dile getirilmekte, göz ile algılanmaktadır. Hareket birimlerinin ve hareketlerin sınırlı olarak algılanması işaret dilinin sözcük sayısında sınırlı olduğu fikrini uyandırmakta işaret dili sözcük dağarcığı sınırlı algılanmaktadır. Oysa işaret dili üzerine yapılan araştırmalar ve işaret dillerinin

sözcük sayısı bu görüşün aksinedir. İşaret dili iletişim, felsefe, şiir, edebiyat hatta matematik gibi pek çok alanda anlatım sağlayabilecek zenginliktedir.

Ses tonu iletişimde beden dilinden sonraki önemli konudur. Bilindiği gibi işaret dilinde ses yoktur. Bu durumda sesi olmayan bir dilin ses tonu nasıl olabilir sorusu akla gelmektedir. Bu sorunun cevabı yine işaret dilinin kendisinde gizlidir. Sözcük birimlerinin görsel olduğu dilde sözcük tonlamaları da görseldir. Hareketlerin hızı, geçişler, küçük hareket birimleri el şekilleri, el konumları görsel dil işaret dilinin tonlamalarıdır.

İşaret dili iletişim için yeterli bir kanaldır. İşaret dili bir dil için gerekli sözcük sayısını barındırmakta mesajları işaretsel sözcüklerle iletebilmektedir. İşaret dili ile mesajlar kelime, beden dili ve ses tonu (fonoloji) yolu ile etkin bir şekilde aktarabilmektedir.

İşitme engelli bireyler için algılama, -düşük bir oranda dokunsallık dışında- veri girdileri, algıları, öğrenme süreçleri tamamen görme yoluyla gerçekleşir. Dünyayı algılama biçimleri, deneyimleri, duyguları da yine görsel öğrenmelere göre şekillenmektedir. Bu nedenledir ki sağır, dikkat konusunda normal bireylerden daha fazla talepkârdırlar. Sağır bireylerin iletişimi de yine görsel algı ile gerçekleşmektedir.

Konuşma işaret diline birebir çevrilmemiştir. İşaret dilinde anlatım bütünlüğü, anlaşılabilirliği sağlayacak şekilde bazı kelimelerin yerine farklı işaretler kullanılmış bazı kelimeler ise işaret edilmemiştir. Bu nedenledir ki konuşmada kullanılan sözcükler ile işaret dilinde kullanılan sözcükler sayı bakımından farklıdır. Dört programda da işaret dili kelimeleri konuşmadaki kelimelerden daha azdır.

Çocuk programında işaret diline yer verilmesi işitme engelli çocukların erken yaşta işaret dilini öğrenmeleri için son derece önemlidir. Ayrıca çocuk programlarında yer verilen kültürel öğeler ile erken yaşta kültür bilinci oluşturulmaya çalışıldığı söylenebilir. Engelsiz TV'lerle bu durum giderilmeye çalışılsa da yeterli değildir ve ülkemizde bu konu hakkında yeterli literatür çalışması yapılmamıştır.

Bütün bu veriler ışığında işaret dili iletişim için yeterli bir dildir ve etkili bir iletişim sağlamaktadır.

İşitme engellilere ve işitme engellilerin iletişim kanalı olan işaret diline yönelik tutumlar önyargılardan ibarettir. İşitme engelli bireyleri ait oldukları toplum, kültür, dil vs. çerçevesinde değerlendirmek işitme engellilere yönelik problemlerin büyük bir bölümünü çözecektir. Günümüzde işaret diline yönelik çalışmalar artmaya başlasa da bu sağır bireylerin kültürlerini, dillerini vs. tanıma ve tanımlama için yeterli değildir. Bu eksikliğin giderilmesi için işaret dilinin çalışma alanlarının genişletilip, bilimsel çalışmaların tamamında işaret diline yer verilmesi gerekir.

Araştırmada yalnızca televizyon programları analiz edilmiştir. Bunun gerekçesi araştırmanın sınırlılıklarıdır. TV programları dışında reklamlar, sosyal medyada yer alan işaret dili verileri, bloglar, internet siteleri, TV kanallarının engelsiz siteleri, işaret dili kursları, işitme engelli bireylerin sosyal hayatları, işitme engellilere yönelik sosyal sorumluluk projeleri vb. konular işaret diline ilgili araştırmacıların araştırmalarına fikir olabilir.

Bir diğer önemli konu çocuk programlarıdır. İşitme engelli çocukların dil edimi ve dil dil ediminde TV'nin rolü önemli bir konudur. Çocuklarda dil edimi üzerine Amerikan işaret dili, İngiliz işaret dili ve Avusturalya İşaret Dili araştırmacılarının yaptıkları çalışmaların büyük bir kısmı TV programları üzerinedir. Türk İşaret Dili ve Türkiye'deki işitme engelli çocukların dil ediminde TV önemli bir araştırma konusudur. Ancak ne yazık ki konuya yönelik araştırmaların sayısı sınırlıdır. Bu alanda yapılacak çalışmalar işaret dili edimine ve Türk İşaret Dili'ne büyük katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, Z. (2013). İletişim Engelleri . M. Işık içinde, *İletişim ve Etik* (s. 18). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Açıkgöz, H. M. (2005). *Etkili İletişim*. Ankara: Elis Yayınları.
- Altıntaş, E., & Çamur, D. (2005). *Sözsüz İletişim Beden Dili* . İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Arık, E. (2016). Geçmişten Geleceğe Türk İşaret Dili Araştırmaları. E. Arık içinde, *Ellerle Konuşmak* (s. 7-22). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Arık, E. (2016). Geçmişten Geleceğe Türk İşaret Dili Araştırmaları. E. Arık içinde, *Ellerle Konuşmak* (s. 7-22). İstanbul: KÜY.
- Arık, E. (2017). *Turkish Sign Language Grammar*. Ankara: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Arslan, S. (2017, 12 5). *Dünya Bizim*. dünyabizim.com: <http://media.dunyabizim.com/haber/2015/07/02/d590311a7b3b63ef5550ec7fdbe387d8.jpg> adresinden alındı
- Aslan Demir, S. (2016). Sessizliğin Dili: Türk İşaret Dili'ne Dair Gözlemler. E. Arık içinde, *Ellerle Konuşmak* (s. 141-155). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bolat, S. (1996). Eğitim Örgütlerinde İletişim: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Uygulaması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 75-80.
- Corballis, M. C. (2003). *İşaretten Konuşmaya Dilin Kökeni ve Gelişimi*. (A. Görey, Çev.) İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Cüceloğlu, D. (2005). *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çamdereli, M. (2008). *İletişime Giriş*. İstanbul: Değerler Eğitimi Yayınları.
- Dökmen, Ü. (2008). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Erdem, E. K. (2013). Sözlü İletişim Olgusu. M. Işık içinde, *İletişim ve Etik* (s. 27). Konya : Eğitim Yayınevi.
- Erdoğan, İ. (2008). *İletişimi Anlamak*. Ankara: ERK Yayıncılık.
- Ergünay, J. O. (2013). Sözsüz İletişim. M. Işık içinde, *İletişim ve Etik* (s. 48-49). Konya: Eğitim Yayınları.

- Fischer, S. R. (1999). *Dilin Tarihi*. (M. Güvenç, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Furth, H. G. (1973). *Deafness and Learning a Psychosocial Approach*. United States of America: Wadsworth Publishing.
- Gökçe, O. (2003). *İletişim Bilimine Giriş*. Ankara: Turhan Yayınevi.
- Gökçe, O. (2006). *İletişim Bilimi*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Güngör, N. (2011). *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Gürgen, H. (1997). *Örgütlerde İletişim Kalitesi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Humphries, T. (2005). *Inside Deaf Culture*. United States of America: Harward University Press.
- hürriyet.com*. (2017, 05 20). *hürriyet.com*: http://www.hurriyetaile.com/cocuk/cocuk-gelisimi/dunya-nufusunun-10u-solak_4828.html adresinden alındı
- İnceoğlu, M. (2004). *Tutum Algı İletişim*. Ankara: Elips Kitap.
- Işık, M. (2000). *İletişimden Kitle İletişimine*. Konya: Mikro Yayınları.
- Işık, M. (2008). *Sizinle İletişebilir Miyiz*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Işık, M. (2013). *İletişim ve Etik*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Işık, M., & Biber, L. (2006). İletişim, İletişim Süreçleri ve İletişim Çeşitleri. M. Işık, & L. Biber içinde, *Genel ve Teknik İletişim* (s. 28). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Johnston , T., & Schembri, A. (2006). *Austuralian Sign Language (Auslan) an Introduction to Sign Language Linguistics*. New York: Cambridge University Press.
- Kaşıkcı, E. (2003). *Doğrucu Beden Dili*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Kato, M. (2008). A Study of Notation and Sign Writing Systems for the Deaf. *Intercultural Communication Studies*(17: 4), 97-113.
- Kemaloğlu, Y. K. (2016). Sağırlığın ve Sağırların Nörobiyolojisi. E. Arık içinde, *Ellerle Konuşmak* (s. 86-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

- Kemaloğlu, Y. K. (2016). Türkiye'de Sağırın Görünürlüğü ve Toplumsal ve Eğitsel Sorunları Üzerine Demografik Bir İnceleme. E. Arık içinde, *Ellerle Konuşmak* (s. 51-85). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kemaloğlu, Y. K. (2016a). Sağırlığın ve Sağırın Nörobiyolojisi. E. Arık içinde, *Ellerle Konuşmak* (s. 86-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kemaloğlu, Y. K. (2016b). Türkiye'de Sağırın Görünürlüğü ve Toplumsal ve Eğitsel Sorunları Üzerine Demografik Bir İnceleme. E. Arık içinde, *Ellerle Konuşmak* (s. 51-85). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kemaloğlu, Y. K., & Kemaloğlu, P. Y. (2012). The History of Sign Language and Deaf Education in Turkey. *Kulak Burun Boğaz İhtis Dergisi*, 65-76.
- Kırmızı, H. (2006). *Genel ve Teknik İletişim*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Küçük, M. (2012). İletişim Bilgisi. *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim FAkültesi Yayını*, 2-19.
- Lazar, J. (2001). *İletişim Bilimi*. (C. Arık, Çev.) Ankara: Vadi Yayınları.
- M. Kemal , Y., Tutar, H., & Erdönmez, C. (2008). *Genel ve Teknik İletişim*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- McQuail, D., & Windahl, S. (2005). *İletişim Modelleri -Kitle İletişim Çalışmalarında-*. (K. Yumlu, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- MEB. (2015). *Türk İşaret Dili Sözlüğü*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- MEGEP. (2007). *İletişim Süreci ve Türleri*. Ankara.
- MEGEP. (2008). *Beden Dili*. Ankara.
- nkfu.com. (2017, 05 17). nkfu.com: <http://www.nkfu.com/sagirlık-nedir-sagirlık-nedenleri/> adresinden alındı
- Oran, O. (2016). Otomatik İşaret Dili Tanıma ve Türk İşaret Dili İçin Bilgisayar Uygulamaları. E. Arık içinde, *Ellerle Konuşmak* (s. 471-497). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Oskay, Ü. (2005). *İletişim'in ABC'si*. İstanbul: Der Yayınları.

- Özkul, A. (2016). Türk İşaret Dilinde Araç Bildiren İsim ve Fiil Çiftlerine Birimbilimsel Bakış. E. Arık içinde, *Ellerle Konuşmak* (s. 213-231). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- psych.edu. (2017, 5 12). *psych.edu*. psych.nyu.edu: www.psych.nyu.edu/pylkkanen/.../22_Sign_Language.pdf adresinden alındı
- Reca, Ö. F. (2010). *Başarılı ve Güzel Beden Dili ve Konuşma Sanatı*. Ankara: Tutku Yayınları.
- Sacks, O. (2001). *Sesleri Görmek*. (O. Yener, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Salmış, F. (2012). *Beden Dilinin Kodları*. İstanbul: Türdov Yayınevi.
- Sandler, W., & Martin, D. L. (2006). *Sign Language and Linguistic Universals*. New York: Cambridge University Press.
- Taşçı, S. S. (2016). TİD El Alfabesinin Sözlükleşmesi ve Biçimlenişsel Yapılandırılması; El Değişimi ve Benzeşme Olguları. E. Arık içinde, *Ellerle Konuşmak* (s. 183-210). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tayfun, R. (2009). *Etkili İletişim ve Beden Dili*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- tdk.gov.tr. (2017, 11 20). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58317a13b31179.07394204 adresinden alındı
- tdk.gov.tr. (2017, 04 30). *Türk Dil Kurumu*. Türk Dil Kurumu: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5905a1f20cdfb8.44765077 adresinden alındı
- Telman, N., & Ünsal, P. (2005). *İnsan İlişkilerinde İletişim*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Tuna , Y. (2012). İletişim Kavramı ve İletişim Süreci. İ. Vural içinde, *İletişim* (s. 3). Ankara.
- turuz.com. (2017, 12 3). *turuz*. 12 2017, 3 tarihinde turuz: <https://turuz.com/book/title/isaret-dili-dini-terimler> adresinden alındı
- Tutar, H., & Yılmaz, M. (2002). *Genel İletişim Kavramlar ve Modeller*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Tutar, H., Yılmaz, M., & Erdönmez, C. (2004). *Genel ve Teknik İletişim*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ulutaşdemir, N. (2007). Engelli Çocuklarda İletişim ve Oyunun Önemi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(5), 36-51.
- Unicef. (2007). Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları. *Unicef*. unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Cocuk%20Haklari%20ve%20Gazetecilik.pdf adresinden alındı
- Usluata, A. (1996). *İletişim*. İstanbul: Yeni Yüzyıl Kitaplığı .
- Uyechi, L. (1996). *The Geometry of Visual Phonology*. United States: CSLI Publications.
- Yılmaz, M., Tutar, H., & Erdönmez, C. (2008). *Genel ve Teknik İletişim*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, A. H. (2003). İletişim Kavram ve Tanımı. U. Demiray içinde, *Meslek Yüksekokulları İçin Genel İletişim* (s. 3-32). Ankara: Cantekin Matbaacılık.
- Yüksel, A. H. (2008). İletişimin Tanımı ve Temel Bileşenleri. U. Demiray içinde, *Etkili İletişim* (s. 14). Ankara: Pegem Akademi.
- Zıllıoğlu, M. (2003). *İletişim Nedir?* İstanbul: Cem Yayınevi.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Özlem ÖPENGİN

Uyruğu: Türkiye (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 20 Mayıs 1991, Hakkâri

Medeni Durumu: Bekâr

Tel: 05414147727

email: opngnozlem@gmail.com

EĞİTİM

Derece Kurum Mezuniyet Tarihi

Lisans ERÜ İletişim Fakültesi Gazetecilik 2013

Lise Sabri Özel Lisesi Hakkâri 2009

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl Kurum Görev

2014 (Şubat - Haziran) MEB Vekil Öğretmenlik

2015-2016 Kayseri Melikgazi Belediyesi Diksiyon Eğitmeni

YABANCI DİL

İngilizce